Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Rozvojová politika Evropské unie vůči nejméně rozvinutým zemím světa

Andrea Holubová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Rozvojová politika Evropské unie vůči nejméně rozvinutým zemím světa

Andrea Holubová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017 ……..

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za její odborné vedení, věnovaný čas a cenné rady při zpracování této práce.

OBSAH

1 ÚVOD 1
2 VÝVOJ TEORETICKÉHO PŘÍSTUPU K ROZVOJI V RÁMCI EU 6
2.1 Počátky rozvojové spolupráce 6
2.2 Rozvojová spolupráce během 70. let 9
2.3 80. léta a podmíněnost rozvojové spolupráce 13
2.4 Konec studené války, nová témata a odklon od Afriky 17
3 ROZVOJOVÁ POLITIKA EU OD ROKU 2000 SE ZAMĚŘENÍM NA KATEGORII LDCS 22
3.1 Reforma rozvojové politiky 22
3.2 Nejméně rozvinuté země 26
3.2.1 Kritéria vstupu a graduace 28
3.3 Dohoda z Cotonou 30
3.4 Vše kromě zbraní 32
3.4 Evropský konsenzus o rozvoji 34
3.5 Aid for Trade strategie 36
3.6 Lisabonská smlouva 37
3.6 Agenda pro změnu a další vývoj 38
4 ROZVOJOVÁ POLITIKA VELKÉ BRITÁNIE 40
4.1 Vývoj britské rozvojové politiky 40
4.2 Reflexe rozvojové politiky EU 43
4.3 Oficiální dokumenty DfID a jejich zaměření na kategorii LDCs 45
4.4 Rozvojová spolupráce Velké Británie a zemí kategorie LDCs 47
4.4.1 Největší příjemci 48
4.4.2 Nejmenší příjemci 50
4.4.3 Plnění závazku OSN 50
4.5 Prioritní sektory britské ODA v rámci LDCs 51
4.6 Hlavní partneři 53
4.7 Nástroje spolupráce 55
5 ROZVOJOVÁ POLITIKA NĚMECKA 58
5.1 Vývoj německé rozvojové politiky 58

5.2 Reflexe rozvojové politiky EU 61
5.3 Oficiální dokumenty BMZ a jejich zaměření na kategorii LDCs 63
5.4 Rozvojová spolupráce Německa a zemí kategorie LDCs 65
5.4.1 Největší příjemci 66
5.4.2 Nejmenší příjemci 68
5.4.3 Plnění závazku OSN 69
5.5 Prioritní sektory německé ODA v rámci LDCs 70
5.6 Hlavní partneři 71
5.7 Nástroje spolupráce 74
6 ZÁVĚR 77
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ 87
RESUMÉ 100

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AA – Ministerstvo zahraničí (Auswärtiges Amt)

ACP – Skupina afrických, karibských a pacifických států (The African, Carribean and Pacific Group of States)

AfT – Pomoc v oblasti obchodu (Aid for Trade)

BMW – Ministerstvo hospodářství (Bundesministerium für Wirtschaft)

BMZ – Ministerstvo pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung)

BOND – Britská síť nevládních organizací v oblasti rozvoje (British Network of Development NGOs)

CDC Group – Rozvojová korporace Commonwealthu (Commonwealth Development Corporation Group)

CDF – Koloniální rozvojový fond (Colonial Development Fund)

CDP – Rada pro rozvojové plánování/Rada pro rozvojovou politiku (Committee for Development Planning/Committee for Development Policy)

CONCORD – Evropská konfederace nevládních organizací pro krizovou pomoc a rozvoj (European NGO Confederation for Relief and Development)

DAC – Výbor pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee)

DEM – Německá marka (Deutsche Mark)

DfID – Ministerstvo pro mezinárodní rozvoj (Department for International Development)

DRK – Demokratická republika Kongo (République démocratique du Congo)

EAMA – Společenství afrických a malgašských států (Etats Africains et Malgache Associés)

EBA – Vše kromě zbraní (Everything but Arms)

ECOSOC – Ekonomická a sociální rada OSN (United Nations Economic and Social Council)

ECU – Evropská měnová jednotka (European Currency Unit)

EDF – Evropský rozvojový fond (European Development Fund)

EHS – Evropské hospodářské společenství (European Economic Community)

EPAs – Dohody o ekonomickém partnerství (Economic Partnership Agreements)

ES – Evropské společenství (European Community)

EU – Evropská unie (European Union)

GIZ – Německá společnost pro mezinárodní spolupráci (Deutche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit)

GSP – Všeobecný systém preferencí (Generalised Scheme of Preferences)

HND – Hrubý národní důchod (Gross National Income)

LDCs – Nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries)

MDGs – Rozvojové cíle tisíciletí (Millenium Development Goals)

MMF – Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)

NDR – Německá demokratická republika (Deutsche Demokratische Republik)

NGOs – Nevládní organizace (Non-Governmental Organisations)

OA – Oficiální asistence (Official Assistance)

ODA – Oficiální rozvojová asistence (Official Development Assistance)

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)

OSN – Organizace spojených národů (United Nations)

PPAs – Programové dohody o partnerství (Programme Partnership Agreements)

PRBS – Rozpočtová podpora pro snížení chudoby (Poverty Reduction Budget Support)

SAPs – Programy strukturálních úprav (Structural Adjustment Programmes)

SB – Světová banka (World Bank)

SRN – Spolková republika Německo (Bundesrepublik Deutchland)

STABEX – Systém pro stabilizaci příjmů z exportu (Système de Stabilisation des Recettes d'Exportation)

SYSMIN – Systém pro stabilizaci příjmů z exportu produktů těžby (Système de Stabilisation des Recettes d'Exportation des Produits Miniers)

UNCTAD – Konference OSN o obchodu a rozvoji (United Nations Conference on Trade and Development)

USA – Spojené státy americké (United States of America)

USD – Americký dolar (United States dollar)

WTO – Světová obchodní organizace (World Trade Organisation)

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Graf č. 1: EU prostředky směřované vůči kategorii LDCs od roku 1960 25
Tabulka č. 1: Seznam členských států kategorie LDCs 28
Graf č. 2: Podíl LDCs na britské bilaterální ODA 2000–2015 48
Graf č. 3: Velká Británie a plnění závazku OSN 51
Graf č. 4: Prioritní sektory britské ODA v rámci LDCs 2002–2015 53
Graf č. 5: Podíl LDCs na bilaterální německé ODA 2000–2015 66
Graf č. 6: Německo a plnění závazku OSN 69
Graf č. 7: Prioritní sektory německé ODA v rámci LDCs 2002–2015 71

1 ÚVOD

Problematika chudoby a nedostatečného rozvoje některých zemí je dlouhodobě jedním z nejvýznamnějších předmětů mezinárodní diskuze. Již od 40. let 20. století jsme mohli pozorovat v mezinárodním prostředí ústup od kolonialismu a příklon rozvinutých zemí k diskurzu rozvojové spolupráce, která měla prostřednictvím intelektuální a materiální asistenci napomoci státům tzv. třetího světa se rozvinout podle západního vzoru. Poté, co se v 60. letech většina kolonií změnila na rozvojové státy, rozvojová spolupráce se stala jedním z důležitých aspektů zahraniční politiky většiny rozvinutých států a neustále se ukazuje její důležitost.

Důvody pro poskytování rozvojové asistence se u jednotlivých zemí se liší. Můžeme zde nalézt altruismus, jenž se snaží o zajištění ucházejícího životního standartu i pro méně šťastné obyvatele naší planety, ale i méně morální důvody jako možnost obchodování na nových trzích a získání vlivu v potenciálně výnosných oblastech. Potřebu se tímto tématem zabývat pociťuje většina významných aktérů, neboť si je vědoma, že pokud by odmítla zlepšit nebo alespoň stabilizovat situaci v rozvojových zemích, chudoba, nemoci a další problémy, se kterými se tyto země potýkají, by se mohly rozšířit i na jejich území či negativně ovlivnit chod celého mezinárodního systému. V souvislosti s koncem bipolárního konfliktu se rovněž v mezinárodním společenství začal klást důraz na řešení problematiky rozpadlých států, které se díky slabosti či neexistenci národní vlády stávají rodištěm nelegálních aktivit a teroristických hnutí. Tyto státy kvůli tomu představují hrozbu nejen pro své sousedy, ale i celý mezinárodní systém.

V 90. letech nicméně mnozí začali poukazovat na skutečnost, že oficiální rozvojová spolupráce již nebude potřeba, neboť soukromé finanční toky směřující do rozvojových zemí brzy převezmou hlavní roli ve financování rozvoje. V polovině 90. let totiž soukromé investice pětinásobně převyšovaly oficiální

rozvojovou asistenci (ODA)[1]. Postupně se však ukázalo, že tyto soukromé investice jsou velice nestabilní a do značné míry závislé na stavu světové ekonomiky. Opět se tedy prokázala důležitost ODA, neboť je to jediný stabilní zdroj financí pro rozvojové země. Protože jsou soukromé finanční toky rovněž majoritně založeny na přístupu *aid as investment*, směřují povětšinou do zemí s vyššími středními příjmy[2], kde se očekává větší návratnost investic. Oficiální rozvojová spolupráce proto představuje pro nízkopříjmové a nejméně rozvinuté země téměř jediný vnější finanční zdroj pro rozvoj (Hoebink – Stokke 2004: 1).

V současnosti je největším poskytovatelem rozvojové asistence na světě Evropská unie. Samotné instituce této organizace sice zastřešují jen menší část celkové pomoci, avšak spolu se všemi členskými státy obstarává Evropská unie více než polovinu veškeré světové ODA. Organizace jako celek směřuje prostředky do všech příjmových skupin, jednoznačně nejvíce však poskytuje kategorii nejméně rozvinutých zemí (Least Developed Countries – LDCs)[3]. Právě tato kategorie zemí je v poslední době velmi diskutovaným tématem v mezinárodním prostředí, neboť se jasně ukazuje, že na rozdíl od ostatních států se zde zatím nepodařilo dosáhnout výrazného pokroku v rozvoji.

Protože kategorie LDCs představuje nezanedbatelnou část zemí – více než jednu čtvrtinu všech členských států Organizace spojených národů, v rámci mezinárodního společenství se vůči této kategorii zemí začala uplatňovat speciální rozvojová politika. K tomuto směru se přidala i Evropská unie, a právě na její rozvojovou politiku vůči nejméně rozvinutým zemím světa se ve své diplomové

[1] OECD definuje ODA v současnosti jako prostředky (toky peněz, materiálu či technické pomoci) směřované do zemí a teritorií, které jsou uvedeny na seznamu ODA recipientů vytvořeným DAC, a do multilaterálních institucí. Prostředky musí zároveň splňovat dvě podmínky. Za prvé musí být poskytovány oficiálními agenturami (státní orgány, lokální vlády nebo jejich výkonné agentury). Zároveň tyto transakce musí být směřovány s cílem podpory hospodářského rozvoje (proto není např. zařazována vojenská pomoc) a ve prospěch rozvojových zemí. V případě půjček jsou poté tyto prostředky poskytovány za zvýhodněných podmínek a s podílem dotací v minimální výši 25 procent. Na základě členství v OECD rozvojové prostředky poskytované EU podléhají právě této definici (OECD 2017g).

[2] Rozdělení dle klasifikace Světové banky. V současnosti se mezi nízkopříjmové země řadí státy s hrubým národním důchodem (HND) na osobu ve výši 1 025 USD a méně, země s nižším středním příjmem poté dosahují výše 1 026 až 4 035 USD, země s vyšším středním příjmem 4 036 až 12 475 USD a země s vysokým příjmem následně 12 476 USD a více (World Bank 2017).

[3] Od roku 2000 této kategorii poskytla EU jako celek ODA ve výši 204,1 mld. USD, tedy suverénně více než jakékoliv jiné příjmové skupině (viz OECD 2017b).

práci zaměřuji, neboť je to podle mého názoru velice atraktivní téma a jeho výzkum může do oboru mezinárodních vztahů přinést mnohé zajímavé skutečnosti.

Má práce je založena na analýze rozvojových politik dvou vybraných členských zemí, které spadají mezi nejvýznamnější donory EU. Pro svůj výzkum jsem si zvolila Velkou Británii a Německo. Výběr těchto zemí nebyl náhodný, nýbrž pečlivě promyšlen. Německo a Velká Británie se již po dlouhou dobu drží na vrchních příčkách seznamu největších donorů Evropské unie, za poslední dvě desítky let se tyto země podařilo v objemu prostředků překonat dokonce jen jednomu členovi, a to Francii. Od roku 2010 je poté pořadí stabilní, Velká Británie představuje celkově největšího evropského donora a Německo zastává druhé místo. Po USA obě země zároveň poskytují i nejvyšší bilaterální ODA na světě. Velká Británie a Německo hrály rovněž důležitou roli ve formování rozvojové politiky Evropské unie, v současnosti společně tvoří dokonce více než jednu třetinu všech příspěvků do rozvojového fondu této organizace (European Commission 2013b).

Jako cíl své diplomové práce jsem si vytyčila představení rozvojové politiky Evropské unie vůči nejméně rozvinutým zemím světa, a to na pozadí dvou zmíněných členských zemí. Práce se zabývá obdobím let 2000 až 2015. Rok 2000 byl pro počátek výzkumu vybrán vzhledem k vyhlášení Rozvojových cílů tisíciletí, které mělo na rozvojovou spolupráci evropských zemí velký vliv. Tento milník jsem si rovněž zvolila díky významné reformě rozvojové politiky EU, jež na přelomu tisíciletí proběhla. Výzkum je rovněž takto časově ohraničen s ohledem na nedostatečný počet zdrojů před a po daném období.

Má práce je založena na třech základních výzkumných otázkách, a to: *Na jakých principech spočívá rozvojová politika vybraných zemí vůči kategorii nejméně rozvinutých zemí? Čím se jednotlivé politiky vyznačují? Jaké jsou shodné znaky těchto politik?*

Práce je vedle úvodu a závěru rozdělena na čtyři části. První část textu má teoretický charakter a sleduji v ní formování rozvojové politiky EHS/EU, a to zejména na pozadí jeho vztahu se skupinou ACP. Druhá část se poté věnuje rozvojové politice EU od roku 2000 a představuji v ní nejdůležitější dokumenty a iniciativy, které se zaměřují na skupinu LDCs. V této kapitole je rovněž prezentován koncept nejméně rozvinutých zemí, jak ho vytvořila Organizace spojených národů.

Třetí část práce je již částí empiricko-analytickou a zabývám se zde rozvojovou politikou největšího donora Evropské unie - Velké Británie, která v posledním měřeném roce (2015) přispěla na rozvojovou pomoc celkem 18,7 miliardami USD. Na počátku kapitoly nejprve ve stručnosti nastiňuji historii rozvojové spolupráce této země. Následně představuji nejdůležitější oficiální dokumenty britské vlády, které zmiňují kategorii LDCs. V dalších podkapitolách se poté věnuji analýze rozvojové politiky vůči kategorii nejméně rozvinutých zemí na základě vytyčených kritérií.

Čtvrtá část je postavena na stejném principu jako část předcházející a týká se rozvojové politiky Německa. Tato země dlouhodobě poskytuje podobné množství rozvojových prostředků jako Velká Británie, v posledních letech proto zastávala místo druhého největšího evropského donora (roku 2015 ODA Německa dosahovala výše 17,8 miliard USD). V poměru ODA k velikosti hrubého národního důchodu (HND) nicméně Německo za Británií značně zaostává, neboť na rozdíl od ní nesplňuje ani závazek OSN o přispívání na rozvojovou spolupráci ve výši minimálně 0,7 % svého HND (v roce 2015 představovala ODA pouze 0,5 % německého HND) (OECD 2017h).

V závěrečné části práce následně shrnuji výsledky dosažené v předchozích kapitolách a představuji odpovědi na výzkumné otázky položené v úvodu práce.

Ve své diplomové práci využívám především kvalitativní metody výzkumu. Práce je postavena na komparaci rozvojových politik dvou vybraných členských států Evropské unie. Pro analýzu těchto zemí jsem si vytyčila několik kritérií, a to:

hlavní cíle rozvojové spolupráce; typ LDCs, na který se zaměřují; prioritní sektory; typ aktérů, se kterými spolupracují a *využívané nástroje*. Představená kritéria sleduji během analýzy ve třetí a čtvrté části práce. V rámci výzkumu Velké Británie a Německa se rovněž zabývám otázkou, jak dané země zohlednily ve svých politikách principy rozvojové politiky Evropské unie, jež jsou prezentovány v předcházejících kapitolách.

V teoretických částech práce čerpám jak z primárních, tak sekundárních zdrojů. Zejména se zde obracím na dokumenty Evropské unie a odborné publikace z nakladatelství Routledge. Tyto části jsou podloženy rovněž oficiálními dokumenty a informacemi z internetových stran OSN, jež na přelomu 60. a 70. let 20. století dala vzniknout kategorii nejméně rozvinutých zemí. Části empiricko-analytické jsou poté založeny převážně na primárních zdrojích, jako jsou strategické dokumenty, smlouvy a další oficiální dokumenty vybraných zemí. Zde využívám především dokumenty národních institucí, jež mají v dané zemi rozvojovou spolupráci na starosti. Obracím se tedy zejména na Department for International Development (DfID) v případě Velké Británie a u Německa na Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (BMZ). Analýza rozvojových politik rovněž stojí na statistikách Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), jejímiž členy jsou obě země.

Přestože je rozvojová spolupráce jedním z důležitých témat českého akademického prostředí, konkrétnímu tématu rozvojových politik Velké Británie a Německa není věnována žádná významnější publikace. České zdroje jsou proto využívány jen v menším množství, a to pouze v teoretických částech práce. Diplomová práce je tedy z velké části založena na anglicky psaných zdrojích. Tato skutečnost se může zdát v případě kapitoly o německé rozvojové spolupráci jako slabina práce, nicméně v zemi je znalost anglického jazyka velmi rozšířená, čemuž se přizpůsobily i vládní agentury včetně BMZ. Materiální základna je tedy i zde velice bohatá, neboť většina oficiálních německých dokumentů a internetových zdrojů je lehce dostupná i v anglické verzi.

2 VÝVOJ TEORETICKÉHO PŘÍSTUPU K ROZVOJI V RÁMCI EU

2.1 Počátky rozvojové spolupráce

První náznaky rozvojové spolupráce mezi více a méně rozvinutými zeměmi jsme mohli pozorovat již na přelomu 19. století a 20. století, v tomto období se však jednalo pouze o finanční prostředky v menším rozměru, které poskytovaly zejména evropské země svým koloniím či USA na udržení svého vlivu v Latinské Americe. Moderní rozvojová spolupráce, jak ji známe dnes, vznikla až po konci druhé světové války. V první fázi se nicméně spolupráce nezaměřovala na chudé rozvojové země, nýbrž na rekonstrukci rozvinutých, avšak válkou poničených evropských zemí a Japonského císařství. Hlavním cílem této pomoci byla obnova hospodářství a podpora mezinárodního obchodu, přičemž USA k poskytování této pomoci vedly také vlastní ekonomické a bezpečnostní zájmy (Opršal 2014: 35).

Na konci 40. let se však pozornost obrátila rovněž na rozvojové země[4], které měly podle Trumanova plánu prostřednictvím pomoci rozvinutých zemí postupně dosáhnout stejného ekonomickému blahobytu. USA tímto krokem sledovaly především strategické bezpečnostní a politické cíle, jelikož se snažily po vypuknutí studené války získat co nejvíce rozvojových zemí za své spojence, i přesto to však bylo významné rozhodnutí, neboť dalo vzniknout rozvojové spolupráci v podobě, jakou známe dnes. V dané době se rovněž značná část mezinárodního společenství začala přiklánět k myšlence dekolonizace, díky které vyvstala další nutnost řešit zaostalost nově vzniklých zemí, a jelikož se Marshallův plán ukázal jako velice úspěšný nástroj podpory hospodářského růstu, rozvojová spolupráce se stala důležitou součástí mezinárodního systému. Na rozvojové země se proto začaly soustředit i mezinárodní instituce vzniklé na konci války (Opršal 2014: 35–36).

Západoevropské země, kterým se podařilo díky Marshallovu plánu obnovit hospodářský růst, se rovněž rozhodly připojit se k diskurzu rozvoje, a proto jej

[4] Tento pojem poprvé použil Henry S. Truman ve svém inauguračním projevu v lednu roku 1949.

zakomponovaly i do smluv základající Evropské hospodářské společenství (EHS)[5]. Za tímto rozhodnutím stála zejména Francie, jež se snažila udržet si těsné vztahy se svým koloniálním panstvím. Proti tomuto plánu se v Benátkách postavilo Německo i Nizozemsko[6], nicméně jelikož s jejich nesouhlasem Francie počítala, přednesla svůj návrh až jako poslední bod vyjednávání. Byla totiž přesvědčena, že státy neodstoupí od pracně dojednaných smluv jen kvůli otázce kolonií. Tento krok se Francii vyplatil (Bartels 2007: 718–719). V rámci Římských smluv bylo proto ustanoveno tzv. přidružení mimoevropských zemí, jež měly zvláštní vztahy s Belgií, Francií, Itálií a Nizozemskem, k Evropskému hospodářskému společenství. Hlavní cíl tohoto přidružení odpovídal tehdejšímu ekonomickému charakteru konceptu rozvoje. EHS se proto zavázalo napomoci k hospodářskému a sociálnímu rozvoji vybraných zemí a vytvoření užších hospodářských vztahů mezi nimi a EHS (Treaty of Rome 1957: čl. 131). Spolupráce mezi státy spočívala na dvou elementech – rozvojové pomoci a obchodních výhodách. Proces přidružení byl postaven na třech základních oblastech, a to: pohyb zboží, pracovních sil a kapitálu. Počáteční fází tohoto vztahu měl být systém recipročních obchodních preferencí, jenž měl vést k zavedení společného vnějšího tarifu a nakonec k ustanovení jednotného vnitřního trhu. Tento cíl však vzhledem k budoucímu vývoji nebyl uskutečněn (Adamcová – Němečková 2006: 80–81).

Zakomponování vztahů EHS a zemí třetího světa do Římských smluv bylo významným krokem. Zároveň smlouva ustanovila hlavní princip pro poskytování evropské rozvojové pomoci, a to důraz na historické vazby, který se udržel po několik desetiletí. Pro Francii přidružení znamenalo, že si mohla uchovat ekonomické a politické výhody svého koloniálního panství a zároveň mohla částečně přenést na ostatní země náklady spojené s udržováním těchto držav, neboť EHS po uzavření smluv začalo směřovat vůči zemím rozvojovou pomoc. Ostatní členové EHS získali na oplátku stejný přístup na trhy přidružených zemí,

[5] Označení EHS je v práci využíváno i po tzv. Slučovací smlouvě, a to až do roku 1993, kdy vstupuje v platnost Maastrichtská smlouva, od tohoto data je používáno označení EU.

[6] Nizozemsko bylo zastáncem otevřeného mezinárodního obchodu, Německo ztratilo všechny kolonie již díky Versaillské smlouvě roku 1919.

jako měla Francie. EHS si s pomocí přidružení rovněž mohlo udržovat vliv nad dalším ekonomickým vývojem zemí (Bartels 2007: 717–721). Rozvojová pomoc byla poskytována prostřednictvím Evropského rozvojového fondu (European Development Fund – EDF), který slouží jako hlavní nástroj v rámci spolupráce s přidruženými (partnerskými) zeměmi a zámořskými teritorii dodnes. Fond je založený na přímých příspěvcích od členských zemí Společenství, které jsou vypočítávány podle určeného klíče, a je vždy uzavírán na časově ohraničené období. V rámci prvního fondu byly financovány aktivity zejména v oblasti ekonomického rozvoje, později se však začal využívat i pro investice do sociálního a lidského rozvoje a na činnosti spojené s regionální kooperací a integrací. Fond byl spuštěn poprvé roku 1959 a již od počátku byl zcela oddělen od obecného rozpočtu EHS (European Commission 2017a).

Římské smlouvy a vznik rozvojové politiky brzy vynesly EHS do mezinárodního povědomí jako významného donora, roku 1961 se proto stalo jako jediná mezinárodní organizace členem nejdůležitějšího orgánu Organizace pro hospodářskou spolupráci – Výboru pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee – DAC). Spolu se samotnou organizací, kterou zastupovala Evropská komise, vstoupily zároveň do výboru s výjimkou Itálie i všechny členské země Společenství (Itálie ratifikovala konvenci až roku 1962). Členství v DAC, jenž byl založen s cílem sdružit největší světové dárce rozvojové pomoci a na základě předávání zkušeností a diskuze zefektivnit jejich činnost, mělo v pozdějších letech nezanedbatelný vliv na formování rozvojové politiky EHS/EU i jejích členů, a to nejvíce právě v rámci zvyšování účinnosti pomoci (OECD 2017e).

Principy evropské rozvojové pomoci, jež vytyčily Římské smlouvy, však musely být již po pár letech přehodnoceny, neboť na počátku 60. let získala většina francouzských a belgických kolonií v Africe nezávislost. Roku 1963 byla proto mezi EHS a 18 bývalými koloniemi, jež byly sdruženy ve Společenství afrických

a malgašských států (EAMA)[7], uzavřena smlouva z Yaoundé, která již uznala plnou suverenitu všech zúčastněných států. Zvláštního postavení se však dostalo Guineji, vůči které byla na základě jejího rozhodnutí o okamžité odtržení od Francie již roku 1958 přerušena rozvojová asistence. Guinea se zpočátku odmítala účastnit evropských projektů, a proto nebyla zahrnuta ani do smlouvy z Yaoundé. Součástí skupiny přidružených zemí se tedy stala až roku 1975. Smlouva z Yaoundé přinesla do rozvojové spolupráce EHS tři nové prvky. Prvním z nich byl na tu dobu unikátní komplexní charakter pomoci, neboť nová smlouva spojila všechny druhy rozvojové pomoci (obchodní výhody, finanční pomoc, technická asistence atd.) pod jeden společný přístup. Zadruhé smlouva vytvořila úplně první obecný smluvní rámec pro vztahy mezi rozvinutým a rozvojovým světem. Třetí novinkou bylo ustanovení společných institucí – Rady, Parlamentní konference a Rozhodčího soudu. Platnost smlouvy trvala do roku 1969, kdy byla prodloužena na dalších pět let (Holland 2002: 27–28). Ve stejný rok došlo rovněž k podepsání smlouvy z Arushy, jež upravovala vztahy mezi EHS a třemi východoafrickými státy – Keňou, Ugandou a Tanzanií. Na rozdíl od smlouvy z Yaoundé však byla Arushská dohoda založena pouze na obchodních vztazích a nezavazovala EHS k poskytování finanční a technické pomoci. Vztahy s těmito bývalými britskými koloniemi byly navázány vzhledem k plánovanému vstupu Velké Británie do EHS (Mukwaya 1997: 81).

2.2 Rozvojová spolupráce během 70. let

Období 70. let 20. století přineslo do mezinárodního systému mnoho změn. Již na počátku dekády se začal projevovat úpadek poválečného ekonomického růstu, což vedlo mimo jiné k politickým, energetickým a potravinovým krizím. V návaznosti na tyto krize se rozvojové země začaly na mezinárodní scéně sjednocovat a emancipovat. Na půdu OSN vnesly například požadavek na přeměnu stávajícího ekonomického uspořádání světa, které bylo podle jejich názoru nastaveno pro užitek průmyslově vyspělého světa. Vzhledem k silnému

[7] Burundi, Čad, Dahome, Gabon, Horní Volta, Kamerun, Kongo, Madagaskar, Mali, Mauretánie, Niger, Pobřeží slonoviny, Rwanda, Senegal, Somálsko, Středoafrická republika, Togo a Zair.

nesouhlasu rozvinutých zemí se tzv. nový ekonomický pořádek však nikdy nepodařilo prosadit. Tento aktivismus zemí třetího světa vedl nicméně k uznání větší rovnosti států v rámci rozvojové spolupráce (De Rivero 1980: 6–8). V té se během 70. let začaly projevovat nové prvky, a to zejména zaměření se na zajištění základních lidských potřeb a snižování chudoby obyvatel. Díky tomuto přístupu se rozvojová pomoc začala více orientovat na rozvoj venkova. Rovněž se objevily snahy o větší participaci lokálních komunit v rámci spolupráce. I přes tyto nové přístupy však v 70. letech stále ještě převažovala v konceptu rozvoje modernizační teorie zaměřená na ekonomický růst státu, který měl následně zajistit blahobyt celé společnosti. Během 70. let zároveň došlo ke zvyšování významu donorů multilaterální rozvojové pomoci, a to včetně EHS, jež v tomto období několikanásobně navýšilo prostředky plynoucí skrze Evropský rozvojový fond (Opršal 2014: 38–39).

Evropská rozvojová spolupráce prošla v průběhu 70. let značnými proměnami, které měly na svědomí zejména dvě skutečnosti. První z nich byla již zmiňovaná emancipace rozvojových zemí a jejich požadavek na větší rovnoprávnost. Jak Římské smlouvy, tak obě smlouvy z Yaoundé a Arushy byly v podstatě nastavené především dle zájmů zemí rozvinutých, byla zde tedy nyní snaha vztah více narovnat. Zároveň roku 1973 dochází k prvnímu rozšíření EHS, a to o Irsko, Dánsko a Velkou Británii, jež jako bývalá koloniální mocnost usilovala o udržení úzkých vztahů s velkým počtem mimoevropských zemí. V rámci Společenství bylo proto po dlouhém vyjednávání rozhodnuto, že po skončení platnosti druhé smlouvy z Yaoundé roku 1975 nebude tato smlouva revidována, ale bude uzavřena zcela nová smlouva, jejímž prostřednictvím naváže EHS vztahy s dalšími 25 zeměmi. Tento výsledek byl znamením první částečné výhry globálního přístupu k rozvojové spolupráci nad regionálním, jehož největším zastáncem byla Francie spolu s Belgií a Itálií. Regionální přístup byl založen na udržení strategických vztahů mezi EHS a bývalými koloniemi převážně v západní Africe. Kvůli své geografické omezenosti byl mnohými státy tento postup kritizován. Globální přístup naopak kladl větší důraz na celosvětové

snižování chudoby a prosazovalo jej zejména Německo, Nizozemsko a právě Velká Británie (Carbone 2007: 31).

Nová dohoda byla podepsána 28. února 1975 v tožském Lomé a představovala kompromis mezi regionálním a globálním přístupem, neboť rozšiřovala obchodní preference a rozvojovou spolupráci na povětšinou bývalé britské kolonie ve východní Africe, Karibiku a Pacifiku. Díky tomu se pro přidružené země začalo používat označení ACP. Na tuto dohodu bylo nahlíženo třetím světem jako na nejprogresivnější formální rámec severojižní spolupráce své doby.

Dohoda z Lomé přinesla do evropské rozvojové politiky nové principy – například smluvní právo na pomoc, které bylo založeno na fixních pětiletých plánech. Pokud se tedy jednou EHS rozhodlo poskytnout dané zemi pomoc, nemohlo ji již stáhnout. Zemím byly rovněž poprvé garantovány nereciproční obchodní preference, které nyní platily již téměř na všechny výrobky, a zvláštní obchodní protokoly na cukr, hovězí maso, banány a rum (Carbone 2007: 32). Toto rozhodnutí bylo významným krokem, neboť poprvé získaly země ACP určitou výhodu. Země EHS totiž stejným preferenčním režimem pro své výrobky na trzích ACP nedisponovaly. Důraz byl nově kladen také na princip partnerství namísto principu přidružení, který byl založen na faktické podřízenosti rozvojových zemí vůči EHS. V rámci dohody z Lomé se tedy objevila snaha posílit pravomoci rozvojových zemí a tím více narovnat vztah mezi EHS a ACP. Rozhodnutí byla proto nově přijímána společně a byly vytvořeny další instituce, jež měly podporovat politický dialog mezi oběma stranami. Princip partnerství byl odrazem filozofie Commonwealthu, která byla protikladem frankofonního způsobu koloniálního vztahu. Přestože deklarované zásady nebyly nikdy v praxi uplatňovány stoprocentně, principy dohody z Lomé byly na svou dobu inovativní a značně progresivní. Hlavní cíle, které dohoda vytyčila, byly rovněž ambiciózní – podpora obchodní výměny mezi EHS a ACP, zemědělský a industriální rozvoj a podpora regionální kooperace. V dohodě se rovněž odrazilo ustanovení kategorie

nejméně rozvinutých zemí, kterým EHS přislíbilo zvláštní pomoc (Holland 2002: 34–35).

Zásadní inovací ve smlouvě byl také vznik speciálního nástroje, jenž měl sloužit na stabilizaci příjmů z exportu. Většina zemí skupiny ACP totiž zakládá svou ekonomiku zejména na vývozu primárních surovin a kvůli omezenému počtu druhů těchto komodit nejsou jejich exportní příjmy stabilní, neboť jsou značně ovlivňovány vývojem cen na světových trzích. EHS proto část prostředků z EDF převedlo do systému STABEX (z francouzského Système de Stabilisation des Recettes d'Exportation), ze kterého mohly země čerpat finance, pokud jejich příjmy z vývozu některé z vybraných komodit klesly v porovnání s předchozím rokem o pět procent a více. Na základě systému STABEX tedy docházelo ke kompenzaci ztrát z exportu a tím ke stabilizaci ekonomiky dané země (ACP-EEC Convention of Lomé 1975: čl. 16–24).

Dohoda z Lomé byla stejně jako předchozí smlouvy časově omezena na dobu pěti let, roku 1979 proto došlo k uzavření nové dohody, a sice Lomé II. K této dohodě se nově připojilo sedm bývalých britských kolonií, během jejího pětiletého působení následně další tři. Kromě Zimbabwe všechny tyto státy pocházely z pacifické či karibské oblasti, bylo tedy možné zpozorovat měnící se geopolitické rozložení ve skupině ACP. Struktura i cíle Lomé II. v podstatě odpovídaly předchozí dohodě, i přesto však došlo k několika změnám. V dohodě se zejména odrazila nepříznivá situace světové ekonomiky, která ovlivnila EHS i země ACP. Zároveň snaha rozvojových zemí o prosazení nového světového pořádku více respektujícího jejich zájmy se v této době ocitla na mrtvém bodě. Zesílení bipolárního konfliktu rovněž vztahy prvního a třetího světa příliš neposílilo. Entusiasmus, který vyvolala Lomé I., tedy již při vyjednávání jejího prodloužení značně vyprchal. Ukazovalo se například, že i přes deklarovaný princip partnerství stále přetrvává značná nerovnost mezi stranami a rozhodující slovo si nadále drží EHS (Brown 2002: 63–64).

Rozvojové země vznesly při revizi smlouvy několik zásadních požadavků na změny, při vyjednávání roku 1979 je nicméně nedokázaly prosadit. Lomé II. přinesla pouze jednu podstatnou změnu, a to systém SYSMIN (Système de Stabilisation des Recettes d'Exportation des Produits Miniers), který měl sloužit ke stabilizaci příjmů z exportu vybraných minerálů[8] a fungoval na podobném principu jako STABEX. Na rozdíl od STABEX však mohly být kompenzace čerpány pouze na obnovení výrobní kapacity a měly formu speciálních půjček. Hlavním motivem pro zavedení tohoto systému nicméně byla spíše obava EHS, a to zejména Německa, že dojde k úpadku těžby minerálů v Africe a Evropa se stane závislá na vyspělých producentech (např. na Kanadě) či na zemích přiklánějících se k Sovětskému svazu. SYSMIN byl proto několikrát podroben kritice, neboť podle mnohých pozorovatelů měl sloužit primárně zájmům Společenství a až poté rozvojovým zemím (Brown 2002: 65–66).

2.3 80. léta a podmíněnost rozvojové spolupráce

Dekáda 80. let vynesla do popředí neoliberální proud, který ovlivnil ve velkém i mezinárodní rozvojovou spolupráci. Vzestup neoliberalismu zapříčinil zejména úpadek keynesiánství a sociálního státu během 70. let, což vedlo na počátku let 80. k dluhové krizi, jež zasáhla většinu afrických a latinskoamerických rozvojových zemí. Díky neoliberalismu se rozvojové strategie začaly obracet na klasické ekonomické teorie, ustoupilo se tedy od zaměření na sociální aspekty rozvoje a důraz se začal opětovně klást na ekonomický růst státu. Úvěrový systém byl proto reformován a stal se podmíněn ekonomickými reformami. Země, která o půjčku žádala, musela nyní přijmout tzv. programy strukturálních úprav (SAPs). Tyto programy byly založeny na ekonomických a politických opatřeních dle principů neoliberální politiky a iniciovali je jedni z největších poskytovatelů rozvojové pomoci – Světová banka a Mezinárodní měnový fond. Již během 80. let se nicméně začínaly ukazovat problematické dopady těchto reforem, neboť v mnoha rozvojových zemích došlo ke zhoršení sociální situace a snižování kvality

[8] Systém zahrnoval měď, kobalt, fosfáty, mangan, bauxit, hliník, cín a železnou rudu.

životního prostředí. Díky tomu také začalo být období 80. let označováno jako *ztracená dekáda rozvoje* (Degnbol-Martinussen – Engberg-Pedersen 2003: 26–27).

EHS bylo během 80. let k přístupu velkých finančních institucí značně kritické, i přesto se však v pozdějších smlouvách z Lomé postupně začala podmíněnost rozvojové spolupráce prosazovat (Olsen 2004a: 587). Třetí dohoda z Lomé nicméně obsahovala zatím jen náznaky změn. Největší vliv na revizi této smlouvy mělo prohlášení evropského komisaře pro rozvoj, Edgarda Pisaniho, které vydala Komise v září roku 1982 a jež představovalo nové rozvojové cíle EHS.

Pisaniho memorandum vyjadřovalo nesouhlas s dosavadní rozvojovou politikou EHS, jež nepřinášela požadované výsledky, neboť podle Pisaniho dostatečně nereflektovala sociokulturní charakteristiku příjmové země, což se projevovalo zejména v investicích do infrastruktury, kdy byly často budovány zbytečné a nevyužitelné stavby. Pisani tato díla označil jako *katedrály v poušti* a navrhl, aby investice směřovaly spíše na rozvoj venkova a zemědělského sektoru, což odráželo strategii mezinárodní rozvojové spolupráce 70. let. Pisani se tímto návrhem rovněž snažil vyřešit problém potravinových krizí, jež zasáhly na počátku 80. let řadu rozvojových zemí. Podle memoranda mělo také EHS hrát větší roli v rozhodování o lokaci rozvojové pomoci. Přestože Pisaniho návrh směřoval již k větší podmíněnosti spolupráce, nepředpokládal, že by evropská rozvojová spolupráce měla být založena na rigidní podmíněnosti, ale doporučoval politický dialog, jenž by probíhal mezi donory a lokálními představiteli. Memorandum také navrhovalo, aby EHS rozšířilo rozvojovou spolupráci i na země mimo skupinu ACP (Mailafia 1997: 86–87).

Pisaniho memorandum vyvolalo mezi členskými státy EHS, jejichž řady se mezitím rozšířily roku 1981 o Řecko, rozruch, neboť ne všichni souhlasili s předkládanými návrhy. Státům se nicméně zamlouval koncept politického dialogu a zavedení částečné podmíněnosti spolupráce. Díky tomu se rozvojová

spolupráce EHS rovněž začala více přibližovat převažujícím trendům v mezinárodní rozvojové spolupráci. Vyjednávání o Lomé III. započalo v říjnu roku 1983, tedy v době, kdy země ACP zažívaly kvůli poklesu cen na světových trzích hlubokou ekonomickou recesi. Zásluhou toho země nebyly schopné předložit ani prosadit ucelený systém požadavků (Brown 2002: 69). Hlavní roli v revizi smlouvy proto hrálo opět EHS, jež do Lomé III. zakomponovalo nové prvky spolupráce mezi EHS a ACP dle Pisaniho návrhu, které zahrnovaly politický dialog a větší zaměření se na sektorovou lokaci pomoci (viz čl. 215). Lomé III. ustanovila v rozvojové spolupráci EHS rovněž tzv. prioritní oblasti, a to zejména rozvoj venkovských oblastí a zemědělství, rozvoj rybářství a průmyslový rozvoj. Největší důraz se kladl na oblasti rozvoje venkova a zemědělského sektoru (viz čl. 26–49). Smlouva také modifikovala stabilizační nástroje. V prvním dodatku smlouvy můžeme zároveň nalézt první odkaz na respekt k lidským právům a závazek k eliminaci všech forem diskriminace, toto prohlášení nicméně nijak zásadně rozvojovou spolupráci ACP a EHS neovlivnilo (The Third ACP-EEC Convention 1979).

S blížícím se koncem působnosti Lomé III. začala být roku 1988 vyjednávána další dohoda, a sice Lomé IV. Země ACP opět nebyly na vyjednávání dobře připravené, většinu návrhů tedy předneslo a následně prosadilo EHS. Platnost smlouvy se díky tomu prodloužila na celých deset let s plánovaným přehodnocením financování po pěti letech. Tento krok reflektoval snahu EHS efektivněji se vypořádat s dlouhodobými problémy, jako je např. desertifikace. Ke smlouvě se připojily tři nové země – Haiti, Dominikánská republika a Namibie. Haiti a Dominikánské republice byl nicméně udělen nižší status spolupráce, země proto nemohly participovat na zvláštních obchodních protokolech o cukru, banánech a rumu. Rovněž na opačné straně se členské řady rozšířily, a to o Španělsko a Portugalsko, jež přistoupily k EHS roku 1986 (Lister 1997: 113–114). Během vyjednávání Lomé IV. se opětovně projevil dlouhotrvající spor mezi názory členských států na otázku obchodu v rozvojové politice Společenství. Severní země jako Velká Británie preferovaly větší liberalizaci obchodu a snížení rozvojové pomoci, naopak jižní země, které byly hospodářsky více závislé na

zemědělství a tím více ohroženy ze strany bezlimitního přístupu produktů ACP na evropský trh, kladly větší důraz na rozvojovou pomoc a její navýšení. Výsledná dohoda přinesla kompromis mezi oběma přístupy (Brown 2002: 87–88).

V době vyjednávání čtvrté dohody z Lomé se Evropská komise již začala přiklánět k využití strukturální podmíněnosti pomoci, které mělo napomoci ke zvýšení efektivnosti evropské rozvojové spolupráce. I přes více než 30letou podporu totiž ekonomická úroveň většiny členů ACP stále nevykazovala výraznější zlepšení. Tento krok zásadním způsobem pozměnil charakter této severojižní spolupráce, neboť značně omezil práva rozvojových zemí a naopak udělil evropským zemím možnost ještě většího ekonomického managementu třetího světa. Princip partnerství, na kterém byla spolupráce již od první smlouvy z Lomé postavena, se zdál být opomenut. Tématem strukturálních reforem se ve smlouvě zabývaly články č. 243 až 250. Podmínky získání podpory strukturálních reforem, na kterou byla vyčleněna nezanedbatelná část EDF[9], definoval článek č. 246, podle něhož nárok měly země ACP v případě, že absolvují reformy na makroekonomické a sektorové úrovni. Tuto podmínku poté automaticky splňovaly všechny země podstupující reformy schválené hlavními multilaterálními donory – MMF a SB. Článek zároveň upozornil na nutnost zvláštní péče pro nejméně rozvinuté země skupiny ACP (Fourth ACP-EEC Convention 1989).

Přestože reformami země ACP nebyly nijak nadšeny, neprojevovaly při vyjednávání s podmínkou strukturálních úprav výraznější nesouhlas, neboť většina z nich již tyto reformy podstupovala kvůli půjčkám od Světové banky. U EHS jsme v této době mohli zpozorovat značné přimknutí k Brettonwoodským institucím, které přijetí strukturálních úprav ještě umocnilo, neboť jelikož s nimi EHS nemělo zkušenost, často se tyto instituce obracelo jako na partnery. Na rozdíl od těchto institucí se však EHS rozhodlo při uplatňování reforem klást větší důraz na pragmatičnost a ekonomické odlišnosti zemí. Lomé IV. zároveň přinesla

[9] Celkem 1,5 miliard ECU, tedy přibližně 10 % velikosti EDF.

i vítané aspekty pro skupinu ACP. Kromě menších úprav zvláštních obchodních protokolů u rýže a rumu totiž smlouva například proměnila finance plynoucí z obou stabilizačních nástrojů z půjček na granty (Lister 1997: 118–120). Díky smlouvě z Lomé IV. se do rozvojové spolupráce EHS naplno začlenila také environmentální problematika. V této oblasti byly vytyčeny jako hlavní cíle dosáhnutí ekologické rovnováhy, ochrana a racionální využívání přírodních zdrojů a zastavení postupující deforestace a desertifikace (Fourth ACP-EEC Convention 1989: čl. 33–57).

2.4 Konec studené války, nová témata a odklon od Afriky

Krátce po uzavření čtvrté dohody z Lomé došlo v mezinárodním systému k několika významným událostem, jejichž důsledky pocítila i rozvojová spolupráce. Nejvýznamnější z nich byl jednoznačně rozpad Sovětského svazu na počátku 90. let, který znamenal definitivní ukončení bipolárního soupeření, jež rozdělovalo a zaměstnávalo svět po více než čtyři desítky let. Mezinárodní společenství díky tomu dostalo prostor k většímu soustředění se na nová témata, a to zejména na respekt k lidským právům a na demokratické vládnutí. Tento přístup značně ovlivnil i vazby mezi EHS a skupinou ACP, nejvíce však vztah s její africkou částí. Pro evropské politiky se politická svoboda a demokracie staly na počátku 90. let nezbytnými podmínkami pro úspěšný ekonomický rozvoj. Začali proto brzy vyvíjet tlak na Evropskou komisi, aby tyto podmínky reflektovala i rozvojová politika Společenství a EHS nadále neposkytovalo pomoc autoritářským režimům bez snah o demokratické reformy. 28. listopadu 1991, tedy ještě několik týdnů před definitivním rozpadem Sovětského svazu, byla proto vydána rezoluce Rady č. 10107/91, jež jasně stanovovala, že demokracie a respekt k lidským právům budou v budoucnu nezbytným předpokladem pro získání evropské pomoci. Problematika lidských práv byla zmiňována již ve třetí (1. dodatek smlouvy) a následně i ve čtvrté smlouvě z Lomé (čl. 5), avšak tyto zmínky šlo považovat spíše jen za vyjádření zásad evropské politiky a státy nebyly nijak nuceny tento bod dodržovat, neboť smlouvy neuváděly žádné nástroje na implementaci této zásady. Rezoluce Rady z roku 1991 byla tedy prvním

dokumentem, který začlenil respekt k lidským právům a demokratické vládnutí do rozvojové politiky EHS (Olsen 2004a: 589–590).

Počátek 90. let přinesl do rozvojové politiky EHS významnou změnu i v geografickém zaměření pomoci. Přístup Společenství k rozvoji byl již od počátku specifický a limitovaný. Tradičně totiž představovaly pro EHS rozvojový svět zejména bývalé kolonie členských států v africkém a následně i v pacifickém a karibském regionu. S těmito regiony udržovalo proto Společenství silné a institucionalizované vazby již od vzniku EHS, popřípadě podepsání Lomé I. Naproti tomu vztahy s ostatními světovými regiony jako Asie či Latinská Amerika se začaly navazovat až v pozdějších letech a byly mnohem omezenější a fragmentovanější. Pád komunismu ve střední a východní Evropě nicméně přiměl EHS odvrátit pozornost od zemí ACP k vlastnímu kontinentu (Holland 2002: 2). EHS se plně chopilo nové příležitosti navázat vztahy s ostatními evropskými zeměmi a brzy je proto učinilo příjemci své zahraniční pomoci. Afrika i tak zůstala největším recipientem pomoci, avšak bylo stále více jasné, že přestávala být pro EHS prioritou. Během 90. let se totiž EHS/EU zaměřovalo nejvíce na sousední regiony – střední a východní Evropu, sever Afriky a Blízký východ (Smith 2004: 62).

Prostředky směřované vůči zemím nacházejícím se na evropském kontinentě nicméně nespadaly do oficiální rozvojové asistence, ale byly označovány pouze jako oficiální asistence (OA). Evropské země totiž podle OECD nebylo možné zařadit do skupiny klasických rozvojových zemí, neboť jejich ekonomika byla mnohem vyspělejší[10] (OECD 2017d). Přestože tedy ODA byla poskytována stále pouze rozvojovým zemím, nárůst prostředků spadajících do kategorie OA vedl zároveň k poklesu objemu ODA, a to jak na úrovni EHS/EU samotného, tak v rámci členských států. S výjimkou Velké Británie se začal rovněž

[10] Tyto země byly proto označovány jako tzv. státy v tranzici a zahraniční pomoc, která vůči nim přicházela, byla v rámci statistik EU oddělena od ODA. Rozdělení OA a ODA bylo zrušeno roku 2005.

snižovat podíl afrických zemí na bilaterální ODA největších evropských donorů (Olsen 2004b: 86).

Milníkem pro rozvojovou spolupráci Společenství byl následně rok 1993, kdy vešla v platnost Smlouva o Evropské unii uzavřená o rok dříve v nizozemském Maastrichtu. Tato smlouva jako první vytyčila oficiální cíle rozvojové politiky EU, a to podporu udržitelného ekonomického a sociálního rozvoje (zejména v nejvíce znevýhodněných zemích), postupné začlenění rozvojových zemí do světové ekonomiky a boj proti chudobě. Smlouva kladla v rozvojové politice rovněž důraz na podporu demokracie a respektování lidských práv a základních svobod (čl. 130u).

Prostřednictvím Maastrichtské smlouvy a ustanovení tří pilířové struktury Společenství zároveň došlo k rozdělení rozvojové spolupráce se zeměmi ACP. Samotná rozvojová spolupráce byla totiž začleněna do druhého pilíře pod Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, avšak Společná obchodní politika, jež byla nedílnou součástí vztahu s ACP, se stala součástí pilíře prvního (Smlouva o Evropské unii 1992). Maastrichtská smlouva rovněž představila několik nových principů v rozvojové spolupráci. Prvním z nich byl princip koordinace rozvojových politik donorských zemí. V mnoha případech totiž docházelo k překrývání projektů několika členských zemí EU a tím snižování efektivity rozvojové spolupráce. Země proto podle tohoto principu měly konzultovat a koordinovat své rozvojové politiky mezi sebou, a to i v rámci dalších mezinárodních organizací a na rozvojových konferencích. Dalším principem byla komplementarita, na jejímž základě měly být rozvojové politiky členských států nejen koordinovány mezi sebou, ale zároveň slaďovány a doplňovány rozvojovou politikou Společenství. Třetím principem byla koherence politik neboli snaha o to, aby ostatní politiky EU byly v souladu s rozvojovou agendou. Během 90. let se však tyto principy nepodařilo ve větší míře uvést do praxe (Carbone 2007: 48, 53).

Vzhledem ke značným změnám, jež po uzavření čtvrté dohody z Lomé proběhly, došlo v polovině 90. let k jejímu přezkoumání. Podle původního plánu

mělo dojít pouze k přehodnocení finančního rámce, ukázalo se však, že smlouva bude muset projít výraznější revizí. Hlavním zájmem Evropské komise při úpravě smlouvy bylo především silnější zakotvení politické podmíněnosti při poskytování pomoci. Motivací k revizi byla rovněž značná nespokojenost a frustrace členských zemí i Komise s výsledky rozvojové spolupráce v rámci dohod z Lomé. Bylo proto nutné dohodu více přizpůsobit nové vládní agendě. Reformulaci rozvojové spolupráce ovlivnil zejména dokument nazvaný Horizon 2000, jenž nastínil charakter budoucí spolupráce. Horizon 2000 představoval snahu o redefinici role Evropské unie a jejích vztahů s rozvojovým světem. Podle dokumentu byla většina pomoci vůči rozvojovým zemím neefektivní, doporučoval proto do budoucna další navýšení ekonomické a politické podmíněnosti pomoci. Zároveň také navrhoval větší rozložení rozvojové spolupráce vůči Africe mezi rozvinuté země, což by dovolilo EU více se věnovat výhodnějším vztahům s asijským a latinskoamerickým regionem. Spolupráce s ACP měla být zároveň rozdělena podle úrovně jejich rozvoje a geografické polohy, přičemž vůči každému regionu by byly vytyčeny jiné priority spolupráce. Tento krok můžeme podle Browna považovat za snahu o racionalizaci rozvojové politiky EU, avšak zároveň i jako hrozbu pro uskupení ACP (Brown 2002: 126–128).

Hlavní změny, které nakonec revize do smlouvy přinesla, se týkaly podmíněnosti spolupráce. Zejména byl zpřísněn dříve neurčitě definovaný článek 5. Respekt k lidským právům, demokratickým principům a vládě práva se tedy stal základním elementem dohody. Zároveň byly představeny nástroje, jež mohla EU využít při jeho porušení, a založen speciální fond na podporu demokratizace a dobrého vládnutí. Tento krok byl znamením dalšího odklonu od konceptu politické neutrality, jenž byl dříve základem vztahu ACP a EHS. Smlouva také posílila zodpovědnost EU za rozvojové projekty, což reflektovalo částečnou ztrátu důvěry EU ve schopnost ACP zemí převzít zodpovědnost za svůj rozvoj (Scappucci 1998: 112–113, 119–120). V oblasti obchodní spolupráce byl poté zachován princip nereciprocních vztahů, avšak větší důraz začal být kladen na konkurenceschopnost a podporu postupného začlenění států ACP do světové ekonomiky spíše než na preferenční vztahy, neboť se ukazovalo, že obchodní

politika nedosahovala požadovaných výsledků. Evropská podpora se díky revizi měla zároveň začít zaměřovat i na soukromý sektor, a to zejména na střední a malé podniky, neboť právě tato sféra byla v dané době považována za hlavní nástroj pro pozvednutí hospodářské úrovně země (Jelínek 2005: 364–365).

Vzhledem k tomu, že bylo možné v rámci revize nastavenou strukturu smlouvy pouze částečně pozměnit, nedokázala revize Lomé IV. plně uspokojit ani Komisi, ani členské státy. Bylo proto zřejmé, že po skončení platnosti Lomé IV. nebude smlouva prodlužována, ale dojde k zásadnímu přehodnocení vztahu ACP a EU a uzavření zcela nové smlouvy více odpovídající současné době.

3 ROZVOJOVÁ POLITIKA EU OD ROKU 2000 SE ZAMĚŘENÍM NA KATEGORII LDCS

3.1 Reforma rozvojové politiky

Zklamání členských států i Společenství jako celku z nedostatečných výsledků rozvojové spolupráce, které potvrzovala i pravidelná hodnocení OECD, vedlo na přelomu tisíciletí k reformě evropské rozvojové politiky. Návrh změn byl prezentován v zelené knize, kterou vydala Komise již na konci roku 1996. Kniha v mnohém odrážela principy představené v přelomovém dokumentu Shaping the 21st Century: The Contribution of Development Co-operation, jež zveřejnil DAC o několik měsíců dříve. Tento dokument stanovil směr, který mělo sledovat mezinárodní společenství v rámci rozvojové politiky v první polovině 21. století. Deklaroval například, že rozvojovou spolupráci je nutné upravit, neboť jedině adekvátní, efektivní, předvídatelná a udržitelná politika může přispět k dlouhodobému rozvoji třetího světa. Dokument rovněž vytyčil hlavní oblasti, na které se má rozvojová spolupráce soustředit a jakých pokroků má být v jejich rámci dosaženo (OECD 1996: 2–3).

Evropská komise s ohledem na strategii OECD zdůraznila v zelené knize nutnost přidání politické dimenze do vztahu EU a ACP, čímž ještě více oddálila spolupráci od původního neideologického a nepolitického principu. Hlavním motivem bylo její přesvědčení, že rozvoj od nynějška musí reflektovat evropské politické a sociální hodnoty. K liberálním politickým principům, jež se objevily již v revidované Lomé IV., připojila zelená kniha ještě podmínku dobrého vládnutí se zaměřením na problém korupce. Komise v dokumentu prezentovala také snahu přiblížit rozvojovou spolupráci EU širší mezinárodní snaze o rozvoj. Rozvojová politika EU tedy měla v 21. století následovat principy představené světovými organizacemi jako OSN, Světová banka či OECD (Brown 2002: 191–192).

Dokument zároveň prezentoval plán Komise na nahrazení dosavadní struktury obchodních preferencí založené na principu nereciprocity tzv. regionálními ekonomickými dohodami o partnerství. Tento krok reagoval na

vznik Světové obchodní organizace (WTO), jež nedovolovala nereciproční obchodní vztahy ustanovené v rámci dohod z Lomé. Zároveň se také ukazovalo, že princip nereciprocity nebyl tak efektivním nástrojem, jak se původně předpokládalo. Komise na základě tohoto plánu navrhla rozdělení skupiny ACP do dvou kategorií podle stupně rozvoje – 39 států se klasifikovalo jako nejméně rozvinuté země, zbývajících 32 se zařadilo do skupiny zemí s nižším až středním příjmem. Nejméně rozvinutým zemím byl následně do budoucna garantován speciální přístup na evropský trh bez nutnosti uzavření smlouvy, toto právo se však zároveň rozšířilo i na členy LDCs mimo skupinu ACP. U ostatních zemí ACP bylo rozhodnuto, že si budou muset vyjednat regionální obchodní dohody s EU založené na recipročních obchodních preferencích. Proti plánu na zrušení nerecipročních vztahů se okamžitě skupina ACP postavila, avšak její návrh na prodloužení těchto vazeb EU odmítla s odkazem na nekompatibilitu s principy WTO (Brown 2002: 195–196).

Nespokojenost s rozvojovou politikou EU na přelomu tisíciletí rovněž vedla k reformě institucí, které ji měly v rámci EU na starosti. Reformu započal roku 1999 Poul Nielson, nově zvolený komisař pro rozvoj. Kritikou Nielson obdařil zejména značnou roztříštěnost kompetencí v rámci rozvojové politiky a vnějších vztahů EU. Rovněž upozorňoval na skutečnost, že ostatní politiky EU tu rozvojovou značně ovlivňují a mnohdy jí odporují. Nielson proto začal usilovat o prosazení větší administrativní efektivnosti. Nielsonovy návrhy však byly značně kontroverzní a nikdy nebyly tedy veřejně publikovány. I přesto ale byly spuštěny reformní iniciativy na zlepšení efektivity rozvojové spolupráce. Pozornost se obrátila zejména na principy, jež nastínila Maastrichtská a následně i Amsterodamská smlouva – koordinace, komplementarita, koherence a konzistence[11]. Nejvýraznějším výsledkem reformy bylo vytvoření služby nazvané EuropeAid Co-operation Office, jež dostala na starosti implementaci veškeré externí pomoci. Důraz se začal nově rovněž klást na tzv. Country

[11] Princip konzistence je založen na snaze o sjednocení všech vnějších politik EU pod jeden soudržný přístup.

Strategies Papers, které měly napomoci efektivitě poskytované pomoci, neboť byly vypracovány vždy na základě analýzy konkrétní země (Olsen 2004a: 597–601). Základním cílem rozvojové spolupráce se poté definitivně stalo odstraňování chudoby. Spolupráce měla být rovněž založena na principu udržitelného a participativního lidského rozvoje a reflektovat respekt k lidským právům, demokracii a právnímu státu (Council of the European Union 2000).

Tento cíl ještě umocnilo přijetí Miléniové deklarace a vyhlášení Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs) na summitu OSN v září roku 2000. Prvním aktérem, kdo přišel s nápadem shrnutí a doplnění mezinárodních závazků, jež byly představeny na různých konferencích a summitech během 90. let (Káhira, Rio, Kodaň atd.), byl však DAC. Tyto cíle částečně prezentoval již v rámci dokumentu Shaping the 21st Century. Rozvojové cíle následně převzala a upravila OSN. V rámci Miléniové deklarace bylo nakonec vytyčeno celkem osm cílů, jež představovaly komplexní přístup k rozvoji na léta 2000 až 2015. Za první a nejdůležitější cíl byl vybrán boj s chudobou – konkrétně snaha snížit extrémní chudobu na polovinu[12]. Mezi další cíle patřilo zpřístupnění základního vzdělání pro všechny, prosazování rovnosti pohlaví a posílení postavení žen, snížení dětské úmrtnosti, zlepšení zdraví matek, boj proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem, zajištění trvale udržitelného životního prostředí a vytvoření globálního partnerství pro rozvoj (OSN 2017).

K naplnění těchto cílů se kromě všech 191 tehdejších členů OSN přihlásila ihned po jejich vyhlášení i Evropská unie a zahrnula je do své rozvojové politiky. Jako největší poskytovatel rozvojové spolupráce hrála v jejich dosažení klíčovou roli, od roku 2000 proto začala reformovat svou rozvojovou politiku s ohledem na jejich podporu. EU se díky miléniovým cílům rovněž ještě více zaměřila na skupinu nejméně rozvinutých zemí. Na nutnost speciální péče pro tyto země odkazovala již v dohodách z Lomé, neboť většina zemí kategorie LDCs je zároveň součástí skupiny ACP, po roce 2000 však její snaha jednoznačně zesílila, a to

[12] Extrémní chudoba byla definována Světovou bankou jako denní příjem rovnající se či nižší 1 USD, roku 2008 byla tato hranice posunuta na 1,25 USD (World Bank 2008).

zejména v rámci obchodní politiky a snahy o zajištění trvale udržitelného životního prostředí. Zvyšující se orientaci vůči této kategorii nám potvrzuje i následující graf č. 1, jenž představuje vývoj objemu prostředků, které poskytly kategorii LDCs samotné instituce EU i organizace jako celek od roku 1960.

Graf č. 1: EU prostředky směřované vůči kategorii LDCs od roku 1960

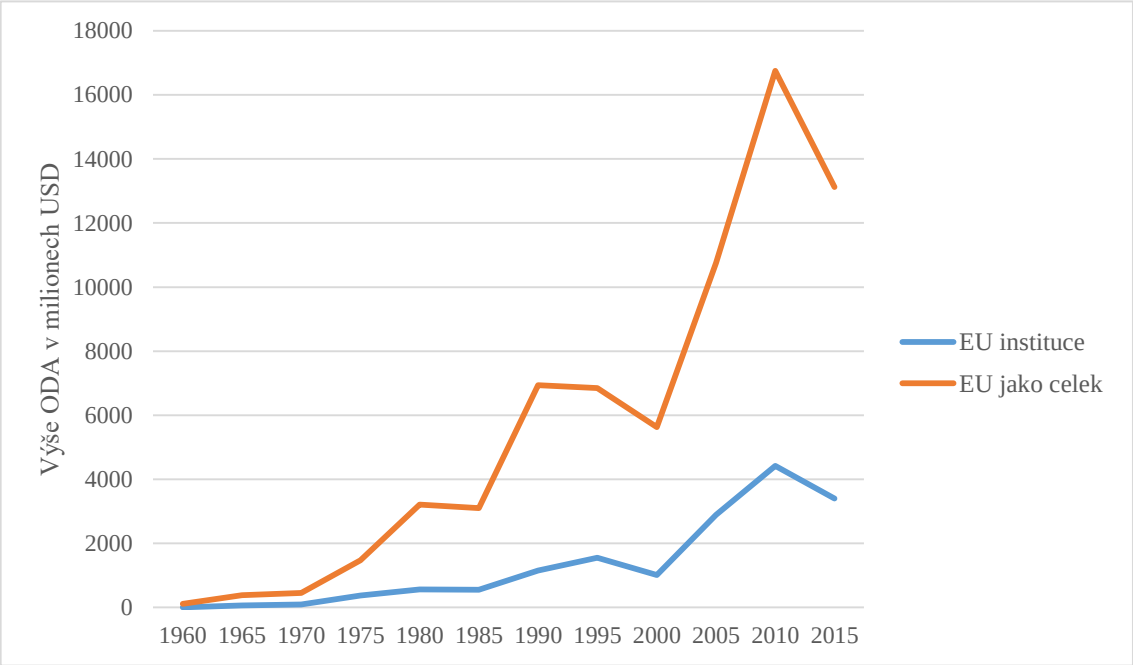

Zdroj: Autorka dle údajů z OECD 2017b

Na tomto grafu můžeme pozorovat postupný růst prostředků ODA, jež směřovala EU vůči kategorii LDCs od roku 1960. Zejména od reformy rozvojové politiky a přihlášení se k MDGs poté nelze přehlédnout mohutný nárůst prostředků. Zvýšení objemu těchto prostředků bylo částečně způsobeno i rozšiřováním celé organizace, největší vliv na vývoj po roce 2000 však mělo významné navýšení ODA na straně starších členských států jako Velká Británie, Německo, Španělsko či Belgie. V posledních několika málo letech se růst zastavil a došlo dokonce k poklesu ODA vůči LDCs, a to jak na straně institucí EU, tak i u většiny členských států, v porovnání s přecházejícím stoletím však i dnes zůstávají tyto prostředky stále na vysoké výši (OECD 2017b). Jak nám potvrzuje tento graf, kategorie LDCs je tedy dlouhodobě důležitým objektem rozvojové politiky EU, než se proto zaměříme na současnou rozvojovou politiku EU od

počátku 21. století, je nutné si nejprve tuto kategorii nejméně rozvinutých zemí náležitě představit.

3.2 Nejméně rozvinuté země

Nejméně rozvinuté země představují nejslabší a nejchudší část mezinárodního společenství. Přestože tvoří čtvrtinu všech členů OSN a žije v nich téměř jedna miliarda lidí, jejich podíl na světové ekonomice je minimální[13] (UN-OHRLLS 2015). Země kategorie LDCs jsou charakteristické extrémní chudobou, strukturální slabostí ekonomiky a slabými institucionálními a lidskými kapacitami. Často se také potýkají s politickou nestabilitou a občanskými válkami. Pro země je rovněž typický vysoký podíl zemědělského sektoru na hospodářství země a silná závislost na zahraniční pomoci (Jeníček – Grofová 2013: 11).

Kategorii nejméně rozvinutých zemí dala vzniknout Organizace spojených národů roku 1971. První diskuze o zvláštním přístupu k nejméně rozvinutým zemím se však odehrála již roku 1964 na úvodním setkání Konference OSN o obchodu a rozvoji (UN Conference on Trade and Development – UNCTAD) v Ženevě (UN 1983: 25). Ustanovení kategorie LDCs prosazovaly zejména rozvojové země, kterým přišel nedostatečný jednotný přístup v obchodních preferencích vůči celému rozvojovému světu. Na konferenci se nicméně používalo ještě označení *nejméně rozvinuté mezi rozvojovými zeměmi* (Jeníček – Grofová 2013: 15).

Druhé setkání UNCTAD roku 1968 v Novém Dillí vyústilo již v konsenzus členských zemí o vzniku kategorie LDCs a vydání rezoluce (č. 24 [II.]) o speciálním přístupu k těmto zemím. Rovněž byla ustanovena skupina expertů, jež následující rok vydala detailní zprávu o charakteristikách a socioekonomické situaci v těchto zemích. Skupina měla za úkol zejména konceptualizovat zmíněné

[13] Roku 2015 se například kategorie LDCs podílela na světovém obchodu pouze z 0,9 % (UN-OHRLLS 2015).

zvláštní přístupy ke kategorii LDCs a vymyslet indikátory, podle nichž by se země do kategorie zařazovaly (UNCTAD 1983: 25).

Roku 1969 se tématu ujalo rovněž Valné shromáždění, které pověřilo generálního tajemníka a Výbor pro rozvojové plánování (dnes Výbor pro rozvojovou politiku, Committee for Development Planning/Policy – CDP) detailní analýzou nejméně rozvinutých zemí a vypracováním návrhů, jak tento problém řešit. Hlavním výsledkem analýzy CDP bylo uznání, že rozvojové země jsou rozličnou kategorií zemí a rozdíly mezi nejchudšími zeměmi a relativně rozvinutějšími jsou zásadního charakteru. Nejchudší země proto mnohdy nemají žádný prospěch z rozvojových strategií zaměřených na celý rozvojový svět. Podle CDP nejméně rozvinuté země rovněž čelí různým strukturálním handicapům bránícím rozvoji. Na základě několika kritérií doporučil CDP zahrnout do kategorie LDCs 24 zemí[14], z toho 16 afrických, sedm asijských a jednu latinskoamerickou. Roku 1971 Valné shromáždění přijalo návrh CDP a nechalo vzniknout kategorii LDCs (Jeníček – Grofová 2013: 16).

K původním 24 zemím se postupně přiřazovaly další země. V současnosti má kategorie LDCs 48 členů, z toho 34 afrických, 13 asijských a jednu latinskoamerickou zemi. Seznam všech současných členů a rok jejich vstupu do kategorie je zobrazen v následující tabulce č. 1.

[14] Součástí seznamu byl jako 25. země i protektorát Sikkim, ten však patřil od roku 1947 pod politickou ochranu Indie a prakticky disponoval pouze administrativní autonomií, roku 1975 byl následně do Indie začleněn jako jeden ze svazových států.

Tabulka č. 1: Seznam členských států kategorie LDCs

Afghánistán (1971)	Jemen (1971)	Rovníková Guinea (1982)
Angola (1994)	Jižní Súdán (2012)	Rwanda (1971)
Bangladéš (1975)	Kambodža (1991)	Senegal (2000)
Benin (1971)	Kiribati (1986)	Sierra Leone (1982)
Bhútán (1971)	Komory (1977)	Somálsko (1971)
Burkina Faso (1971)	Laos (1971)	Středoafrická republika (1975)
Burundi (1971)	Lesotho (1971)	Súdán (1971)
Čad (1971)	Libérie (1990)	Svatý Tomáš a Princův ostrov (1982)
Demokratická republika Kongo (1991)	Madagaskar (1991)	Šalamounovy ostrovy (1991)
Džibutsko (1982)	Malawi (1971)	Tanzanie (1971)
Eritrea (1994)	Mali (1971)	Togo (1982)
Etiopie (1971)	Mauretánie (1986)	Tuvalu (1986)
Gambie (1975)	Mosambik (1988)	Uganda (1971)
Guinea (1971)	Myanmar (1987)	Vanuatu (1985)
Guinea-Bissau (1981)	Nepál (1971)	Východní Timor (2003)
Haiti (1971)	Niger (1971)	Zambie (1991)

Zdroj: UNCDP 2016

3.2.1 Kritéria vstupu a graduace

Kritéria pro vstup do kategorie LDCs, jež stanovil CDP roku 1971, se v průběhu let několikrát změnila. V současnosti jsou země označovány jako LDCs, pokud splní kritéria v kategoriích: hrubý národní důchod v přepočtu na obyvatele, lidské zdroje a ekonomická zranitelnost.

První kritérium je založeno na metodě Světové banky o výpočtu hrubého národního důchodu v přepočtu na obyvatele. Pokud se země dostane pod 1 035 USD na osobu na rok, je zařazena do kategorie LDCs. Index lidských zdrojů je složen ze čtyř indikátorů, a to: procento podvyživených obyvatel, míra úmrtnosti dětí pod pět let, míra vzdělanosti dospělých osob a úroveň gramotnosti (UN-OHRLLS 2015). Index ekonomické zranitelnosti se rovněž skládá z několika

indikátorů, které jsou rozděleny do kategorií nazvaných index expozice a index šoku. Celkem je index ekonomické zranitelnosti vypočítáván z osmi indikátorů, mezi něž patří například podíl zemědělského sektoru, lesnictví a rybářství na hospodářství země, nestabilita exportu zboží a služeb, podíl populace žijící v nízko položených pobřežních zónách či počet obětí přírodních katastrof (UN-DESA 2014).

Pokud země překročí ustanovenou hranici ve všech třech kritériích, je CDP a následně i Ekonomickou a sociální radou OSN doporučena Valnému shromáždění k zařazení do kategorie LDCs. Poslední podmínkou je, aby kandidátská země neměla více než 75 miliónů obyvatel. Tento dodatek se však uplatňuje až na země, které nebyly součástí první vlny vstupu. Rovněž země není vyloučena, pokud tuto hranici přesáhne až v průběhu svého členství (UN-DESA 2014). Vstup je také podmíněn souhlasem dané země. Protože je členství v kategorii z mnoha důvodů pro země výhodné, vystoupilo proti svému zařazení zatím jen několik málo států – Zimbabwe, Ghana a Papua-Nová Guinea (ITU 2011).

Zařazení do kategorie LDCs nemusí být pro zemi nezměnitelným statusem. Přestože je to vcelku obtížné, je možné z této kategorie graduovat. V tomto případě však země musí překonat určenou hranici v minimálně dvou ze tří zmíněných kritérií, a to dvakrát za sebou při pravidelném přezkoumávání CDP, které se koná každé tři roky.

Druhou možností pro graduaci je poté výrazný nárůst hrubého národního důchodu – země musí překročit hranici 2 484 USD na osobu na rok. Zároveň zde musí být silný předpoklad, že tato výše vydrží i do budoucna. Poté, co je graduace doporučena CDP a ECOSOC, přijme toto rozhodnutí Valné shromáždění. Země však zůstává v kategorii ještě další tři roky, než je vyřazena, aby měla dostatek času přehodnotit spolupráci se svými rozvojovými a obchodními partnery s ohledem na nový status země (UN-OHRLLS 2017).

Protože je graduace země do vyšší kategorie náročným krokem, doposud jí podstoupily pouze čtyři státy – Botswana (1994), Kapverdy (2007), Maledivy (2011) a Samoa (2014) (UN-DESA 2017). Při posledních přezkumech roku 2012 a 2015 byla doporučena a následně schválena Valným shromážděním graduace Rovníkové Guiney a Angoly, které prokázaly značný nárůst HND na osobu. Potenciál pro vyřazení má v současnosti rovněž Bhútán, Šalamounovy ostrovy, Nepál, Východní Timor či Svatý Tomáš a Princův ostrov (UN-OHRLLS 2017).

Členství v kategorii LDCs je pro rozvojové země značně výhodné, neboť garantuje exkluzivní přístup ke specifické mezinárodní pomoci v oblasti obchodu, rozvojové asistence a obecné podpoře (UN-OHRLLS 2015). OSN je největším podporovatelem této kategorie, od roku 1981 pravidelně také pořádá konference na toto téma. Nejvýznamnější bylo prozatím setkání v Bruselu roku 2001 a následně v Istanbulu o deset let později. Istanbulský akční plán pro období 2011–2020 se snaží zejména konkretizovat nástroje a oblasti pomoci, klade rovněž důraz na aktivní zapojení národních vlád zemí z kategorie LDCs a na přibližování se k závazku donorských zemí o zasílání minimálně 0,15 % jejich HND jako ODA do kategorie LDCs (UN 2011).

3.3 Dohoda z Cotonou

Nyní se ale vraťme zpět k rozvojové spolupráci EU. Současná dohoda o partnerství Evropské unie a skupiny ACP byla uzavřena v beninském Cotonou 23. června 2000. Platnost smlouvy se v porovnání s předchozími dohodami značně prodloužila, neboť Cotonou disponuje platností 20 let. Dohodu je však možné každých pět let revidovat. Hlavním cílem dohody je omezování a vymýcení chudoby, zaměřuje se však i na podporu bezpečnosti a politickou a demokratickou stabilitu zemí skupiny ACP. Dohoda navazuje na konvence z Lomé, jež se ukázaly v druhé polovině 90. let jako nedostačující, a odráží v sobě principy nastíněné v zelené knize z roku 1996. Vyjednávání o nové smlouvě a přehodnocení vztahů EU a skupiny ACP započalo v září 1998 a bylo úspěšně ukončeno na počátku roku 2000.

Dohoda z Cotonou je postavena na třech pilířích, které mají vytvořit komplexní partnerství EU a rozvojového světa. Těmito pilíři jsou politická, ekonomická a obchodní a rozvojová spolupráce. Účinnost druhého pilíře byla však omezena na období let 2000–2007 (European Commission 2017b). V tomto období měla být stávající struktura nereciprocních obchodních preferencí nahrazena tzv. dohodami o ekonomickém partnerství (Economic Partnership Agreements – EPAs) založenými na reciprocitě a regionalismu. Tyto dohody neměly být proto vyjednávány s celou skupinou ACP, ale pouze s jednotlivými regiony či regionálními integračními uskupeními[15]. Pro země ACP spadající do kategorie LDCs se nicméně uchovala nereciproční struktura vztahů. V rámci obchodní a ekonomické spolupráce dohoda z Cotonou přinesla rovněž zrušení stabilizačních nástrojů STABEX a SYSMIN a ustanovení systému FLEX, jež funguje na podobné bázi, je však značně zjednodušen a v pravidlech čerpání zvýhodňuje kategorii LDCs (Adamcová – Němečková 2006: 121, 125, 126).

Důležitým prvkem dohody je orientace na rovnost partnerů a vlastnictví rozvojových strategií. Vlastnictví strategií reflektuje princip, že země, která rozvojovou pomoc přijímá, si sama rozhoduje, do jakých oblastí budou prostředky směřovat a v jaké výši. EU poté jen kontroluje, zda prostředky byly v pořádku doručeny. Dohoda z Cotonou rovněž klade důraz na roli nestátních subjektů, a to jak při tvorbě rozvojových strategií, tak při jejich realizaci. Dohoda se také vyznačuje tzv. pozitivním přístupem k politické podmíněnosti spolupráce, snaží se tedy země spíše motivovat ke spolupráci než ji vynucovat pomocí sankcí.

Dohoda s Cotonou věnuje speciální pozornost kategorii LDCs, a to zejména v páté části, která je zaměřena na spolupráci s nejméně rozvinutými, vnitrozemskými a malými ostrovními státy ze skupiny ACP. K těmto skupinám dohoda řadí i země procházející post-konfliktní rekonstrukcí. Zemím v těchto kategoriích je dle dohody garantováno zvláštní zacházení v několika oblastech,

[15] Původní termín dokončení vyjednávání EPAs do konce roku 2007 se zdaleka nepodařilo dodržet, např. k uzavření EPA mezi SADC a EU došlo až roku 2016, jednání s některými regiony probíhají dodnes (např. Střední Afrika) (European Commission 2017d).

kterými jsou: transportní a komunikační infrastruktura, posílení regionální spolupráce, efektivní využívání mořských zdrojů a potravinová bezpečnost (čl. 84–90). Odkaz na zvláštní péči vůči kategorii LDCs však můžeme najít ve všech částech smlouvy (Cotonou Agreement 2000).

Dohoda se podrobila prozatím dvěma revizím, z toho roku 2010 se uskutečnila poslední a nejdůležitější úprava, jež reflektovala změny, které proběhly v první dekádě platnosti smlouvy, zejména reformy v souladu s MDGs. Dohoda nyní klade ještě větší důraz na regionální integraci, na africkém kontinentě se proto partnerem spolupráce mezi EU a ACP stává Africká unie. Dohoda rovněž zvýrazňuje závislost bezpečnosti a rozvoje a poprvé uznává změnu klimatu jako hlavní téma tohoto partnerství, neboť zejména pro LDCs a malé ostrovní země představuje změna klimatu vážnou hrozbu. Nejzásadnější prvek, který revidovaná dohoda z Cotonou do rozvojové spolupráce přináší, je tzv. princip 3K (čl. 12, 14), který navazuje na Maastrichtskou smlouvu a odráží mezinárodně uznané principy efektivnosti rozvojové spolupráce (Cotonou Agreement 2010).

3.4 Vše kromě zbraní

Jeden rok po podpisu dohody z Cotonou byla spuštěna v rámci obchodní politiky EU iniciativa nazvaná Vše kromě zbraní, jež stejně jako dohoda reflektuje principy nové rozvojové politiky EU představené v zelené knize a tendenci zvýraznění speciálního přístupu k LDCs.

Iniciativa je součástí Všeobecného systému preferencí (Generalised Scheme of Preferences – GSP), jenž je již od svého vzniku na počátku 70. let základem obchodních vazeb EU a rozvojového světa[16]. V současnosti se Všeobecný systém preferencí Evropské unie skládá ze tří komponentů. První variantou je standartní opatření GSP, které garantuje rozvojovým zemím snížení či úplné zrušení celních poplatků u dvou třetin dovážených produktů. Druhá varianta systému je poté označována jako GSP+ a odráží v sobě politickou

[16] GSP se zaměřuje nejen na skupinu ACP, ale i na ostatní rozvojové země.

podmíněnost rozvojové politiky EU. Tato verze přináší výhodu úplného zrušení celních poplatků u stejných typů produktů jako standartní GSP, mohou na ní však participovat pouze země, které přijaly hlavní mezinárodní konvence spojené s lidskými právy, pracovními standardy, dobrým vládnutím a životním prostředím. Třetí varianta je následně garantována pouze zemím kategorie LDCs a je založena právě na iniciativě Vše kromě zbraní (European Commission 2016).

Obchodní politika je v současnosti nejvýznamnějším nástrojem rozvojové spolupráce Evropské unie a nejméně rozvinutých zemí. EU představuje jednoho z nejdůležitějších obchodních partnerů LDCs, úpravou obchodních podmínek proto může ovlivňovat hospodářskou situaci daných zemí. První schéma Všeobecného systému preferencí zabývající se zvláštním celním přístupem k LDCs vytvořilo EHS již roku 1979. Během 80. let poté proběhlo několik revizí, které zvětšovaly rozsah produktů, jež mohla kategorie LDCs dovážet na trh Společenství bez celních omezení a kvót. I přesto však obchodní preference pro LDCs v té době nedosahovaly výhodnosti obchodních preferencí pro země ACP dané smlouvami z Lomé. Teprve roku 2001 díky vzniku iniciativy Vše kromě zbraní se situace obrátila. I tak byl však evropský systém GSP přelomový, neboť pozornost mezinárodního společenství byla v dané době zaměřena zejména na rozvojové strategie a finanční podporu a obchodní politikou se příliš nezabývala. Tato skutečnost se změnila až roku 1996 díky aktivitě ředitele WTO Renato Ruggiera a následné konferenci v Singapuru, kde byl přijat plán na řešení obchodních problémů LDCs (Faber – Orbie 2007: 6).

Iniciativa Vše kromě zbraní (Everything but Arms – EBA) vstoupila v platnost 5. března 2001 a garantuje všem zemím z kategorie LDCs právo na přístup na trh EU bez jakýchkoliv cel i kvót. Toto právo v současnosti platí na všechny druhy zboží s jedinou výjimkou, kterou jsou zbraně. Na počátku nicméně byly ve smlouvě ustanoveny ještě tři přechodné výjimky týkající se banánů, cukru a rýže. Do konce roku 2009 však bylo od těchto podmínek upuštěno. Hlavním cílem této iniciativy je podpořit a diverzifikovat export a tím napomoci ekonomickému a sociálnímu rozvoji nejchudších zemí.

EBA se stala nejsymboličtější iniciativou EU ve vztahu k rozvojovému světu od podpisu první smlouvy z Lomé. Zároveň iniciativa představuje z globálního hlediska nejvstřícnější formu preferenční spolupráce s kategorií LDCs. Jedinečná je rovněž tím, že na rozdíl od ostatních GSP opatření nemá omezenou dobu platnosti. Po dlouhou dobu byla nicméně z iniciativy vyloučena jedna země z kategorie LDCs, a to Myanmar. Myanmaru bylo odepřeno právo participovat na evropském GSP roku 1997 kvůli systematickému porušování základních pracovních standardů daných Mezinárodní organizací práce. Navráceno bylo až na doporučení této organizace roku 2013.

Roku 2014 byl GSP částečně reformován a iniciativa EBA posílena, aby se zvýšila její účinnost. Seznam zemí profitující z GSP byl proto přehodnocen a zkrácen, což by mělo vést podle EU ke snížení konkurenčního tlaku na LDCs. Zemím, které z kategorie LDCs vystoupí, je nyní také garantováno tříleté přechodné období, aby se předešlo negativním ekonomickým šokům. Teprve po skončení tohoto období jsou země z participování na iniciativě EBA vyloučeny (European Commission 2013a).

3.4 Evropský konsenzus o rozvoji

Významným milníkem reformy rozvojové politiky EU se stalo rovněž přijetí Evropského konsenzu o rozvoji roku 2006, který navazuje na principy prezentované ve smlouvě z Cotonou. Evropský konsenzus představuje společné prohlášení Evropského parlamentu, Rady a Komise o budoucí struktuře evropské rozvojové politiky. Konsenzus je zásadním dokumentem, neboť poprvé za 50 let jejího fungování uceleně vymezuje zásady, které mají být uplatňovány v rozvojové spolupráci samotné EU i jednotlivých členských států.

Dokument v první části představuje závazek EU dosáhnout Rozvojových cílů tisíciletí a definuje hlavní cíl evropské rozvojové spolupráce, kterým je odstranění chudoby ve světě v kontextu udržitelného rozvoje. Udržitelný rozvoj je podle EU silně navázán na doplňkový cíl, a to podporu dobrého vládnutí, lidských práv a dalších politických, ekonomických, sociálních a environmentálních aspektů

(čl. 5, 7). Dokument zde vymezuje rovněž ústřední zásady spolupráce, a to vlastní odpovědnost, princip partnerství, politický dialog, účast občanské společnosti, rovnost pohlaví a aktivní prevenci oslabování role států. Základním předpokladem spolupráce poté je, že hlavní zodpovědnost za svůj rozvoj si nesou příjmové země samy. EU v rámci dokumentu také zavazuje členské státy k navýšení rozpočtu na rozvojovou pomoc na 0,7 % jejich HND do roku 2015 (čl. 23).

Konsenzus klade důraz i na koordinaci a komplementaritu mezi donory, díky čemuž je podporován koncept společného víceletého plánování, jenž má zlepšit postupné sjednocení postupů programování mezi členskými státy EU a Komisí. Konsenzus se rovněž zabývá propagací konzistence rozvojových politik v různých oblastech.

Součástí konsenzu je i vytyčení oblastí, na které se má rozvojová spolupráce Společenství především soustředit. Mezi tyto oblasti patří obchod a regionální integrace, životní prostředí, voda a energie, rozvoj venkova a zemědělství, prevence konfliktů a podpora slabých států, lidský rozvoj, správa věcí veřejných a demokratické principy (čl. 72–96). V těchto oblastech se musí podle konsenzu politiky EU i členských států vzájemně doplňovat.

EU v konsenzu rovněž deklaruje svou pokračující snahu uplatňovat podporu prioritně kategorii LDCs a dalším nízkopříjmovým zemím[17]. Tímto krokem EU sleduje dosáhnutí rovnoměrnějšího rozvoje světa. EU zde přiznává podporu i snaze o zaměření rozvojových aktivit členských států do oblastí, kde mají komparativní výhodu (čl. 10, 24) (European Parliament – Council – Commission 2006).

Nedílnou součástí Evropského konsenzu se stal následně Kodex pravidel pro doplňkovost a dělbu práce v rozvojové politice, jež navrhla roku 2007 Evropská komise ve snaze vylepšit efektivnost evropské rozvojové spolupráce. Kodex je založen na 11 operativních zásadách, jež mají napomoci optimálnímu

[17] Země, jež mají také velice nízké HND na osobu, avšak nesplňují ostatní kritéria k zařazení do kategorie LDCs.

rozdělení práce mezi několik subjektů a tím docílit ideálního využití lidských a finančních zdrojů. Hlavní snahou kodexu je přimět donory ke specializaci, tedy aby si určili prioritní partnerské země a v jejich rámci dva hlavní sektory, do kterých budou pomoc směřovat, díky čemuž by mělo následně dojít k rovnoměrnějšímu a efektivnějšímu rozložení pomoci[18]. Tento dokument reflektuje z velké části zásady přijaté v Pařížské deklaraci o účinnosti pomoci z roku 2005 (European Commission 2007).

3.5 Aid for Trade strategie

Na principech Pařížské deklarace je založena i Aid for Trade strategie EU přijatá Radou v říjnu roku 2007. Strategie navazuje na Kodex a jejím cílem je navýšení koherence politik v oblasti obchodu a rozvojové spolupráce, zlepšení komplementarity a propagace dělby práce mezi donory EU (Council of the European Union 2007).

Samotná Aid for Trade (AfT) neboli Pomoc v oblasti obchodu je součástí ODA a byla představena na konferenci WTO v Hongkongu roku 2005. Jejím úkolem je poskytovat podporu rozvojovým zemím při snaze rozvinout základní ekonomickou infrastrukturu a nástroje pro expanzi jejich obchodu. AfT se především snaží rozšířit finanční zdroje plynoucí do obchodní oblasti v rámci rozvojové spolupráce. AfT strategie EU má stejný cíl, Rada se v ní proto zavázala k navýšení spolupráce spojené s obchodem jak v rámci EU, tak u členských zemí (European Commission 2009). Strategie má rovněž podporovat rozvojové země, a to zejména LDCs, v jejich snaze o lepší integraci do mezinárodního obchodu. Strategie zároveň odkazuje na MDGs, neboť vyzývá k efektivnějšímu využití obchodu jako nástroje pro vymýcení chudoby v kontextu udržitelného rozvoje (Council of the European Union 2007).

[18] V současnosti totiž často dochází ke směřování pomoci do několika málo favorizovaných zemí a tím k opomíjení ostatních.

3.6 Lisabonská smlouva

Dva roky po uvedení Evropského konsenzu došlo k dalšímu významnému kroku v rámci Společenství. Po dlouholetém vyjednávání byla 13. prosince 2007 podepsána Lisabonská smlouva, která novelizovala zakládající smlouvy organizace, a sice Smlouvu o EU a Smlouvu o založení ES. Hlavním cílem novelizace, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009, bylo vytvořit právní rámec a nástroje pro efektivní fungování Společenství v 21. století.

Novelizace smluv se dotkla i vnější činnosti EU, a to včetně rozvojové spolupráce, nepřinesla však žádné zásadní změny týkající se vztahu s kategorií LDCs. Článek č. 208 Smlouvy o fungování EU[19] nyní reflektuje zásady rozvojové politiky, jež vznikly během reformních snah. Hlavním cílem rozvojové spolupráce je podle smlouvy v současnosti snížení a výhledově i vymýcení chudoby, EU a její členové zároveň musí respektovat závazky a cíle, k nimž se přihlásily v rámci OSN a dalších mezinárodních organizací. Rozvojové politiky členských států a Společenství jsou poté koordinovány a státy vzájemně slaďují své programy pomoci. Rozvojová spolupráce je také nyní prováděna v rámci zásad a cílů vnější činnosti EU, zároveň platí, že při provádění všech politik, jež by mohly ovlivňovat rozvojové země, se bude brát ohled na rozvojové cíle. Prostřednictvím novelizace se tedy vymýcení chudoby stalo jedním z cílů nejen samotné rozvojové politiky, ale i všech vnějších politik EU. Dle novelizované Smlouvy o EU se poté EU zavazuje v rámci snahy o vymýcení chudoby k podpoře udržitelného rozvoje v ekonomické, sociální a environmentální oblasti. Zároveň v rámci článku č. 21 deklaruje snahu o postupný vstup všech rozvojových zemí do světové ekonomiky a liberalizaci mezinárodního obchodu (Rada EU 2008).

Lisabonská smlouva přinesla do vnějších politik EU rovněž změnu v rozložení pravomocí jednotlivých institucí, neboť ve snaze o větší koherenci těchto politik byla vytvořena funkce Vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který dohlíží na vedení vnějších činností EU. Vysoký

[19] Bývalý článek č. 177 Smlouvy o založení ES.

představitel podle smlouvy zastává především roli moderátora mezi institucemi a členskými státy při vyjednáváních o bezpečnostních a zahraničně-politických otázkách. Vysoký představitel je rovněž vedoucí Evropské služby pro vnější činnost, která slouží jako nástroj pro vytváření společné evropské politiky vůči zahraničním oblastem (Euroskop 2017).

3.6 Agenda pro změnu a další vývoj

Na Evropský konsenzus o rozvoji navazuje od roku 2011 také Agenda pro změnu. Hlavním cílem tohoto dokumentu je další zvýšení efektivnosti evropské rozvojové politiky. Agenda představuje několik základních principů budoucí spolupráce, a to: diferenciaci, koncentraci, koordinaci a koherenci. Princip diferenciace je založen na uznání rozdílného postupu v rozvoji zemí, přičemž EU se má prioritně zaměřovat na ty nejchudší země, kde má její pomoc největší dopad na splnění prvního cíle z MDGs – odstranění chudoby. Princip koncentrace poté přináší rozhodnutí, že rozvojová pomoc nemá být soustředěna do více než tří sektorů v dané zemi.

Agenda rovněž vytyčuje dvě hlavní priority evropské rozvojové politiky, a to podporu lidských práv, demokracie a principů dobrého vládnutí a podporu udržitelného růstu a lidského rozvoje. Doplňkovými prioritami mají být poté bezpečnost a tranzice, které odkazují na zaměření politiky na slabé státy (European Commission 2017c).

Roku 2015 následně vypršela platnost Rozvojových cílů tisíciletí, což vedlo OSN k vyhlášení Agendy pro udržitelný rozvoj 2030. Tato agenda deklaruje celkem 17 cílů, které navazují na předchozí témata, a její vypracování se neobešlo bez největšího donora rozvojové spolupráce – EU. Ta se v návaznosti na vyhlášení Agendy 2030 také rozhodla dále upravit svou rozvojovou spolupráci, aby více reflektovala nové cíle. V současnosti se proto jedná o novém Evropském konsenzu o rozvoji. EU si rovněž uvědomuje, že roku 2020 vyprší platnost smlouvy z Cotonou, představila již tedy i několik návrhů na revizi této smlouvy.

Jak jsme si nyní ukázali, zejména od přelomu tisíciletí se snaží EU zefektivnit svou rozvojovou politiku a zaměřovat se více na nejméně rozvinuté země, což dává najevo ve většině hlavních rozvojových smluv a iniciativ. K tomuto přístupu EU zároveň zavazuje i členské země, a právě na jejich rozvojovou politiku vůči kategorii LDCs se nyní budeme soustředit.

4 ROZVOJOVÁ POLITIKA VELKÉ BRITÁNIE

4.1 Vývoj britské rozvojové politiky

Počátky britské rozvojové politiky můžeme datovat již do období, kdy byla Velká Británie považována za imperiální mocnost. Během 19. století nicméně přetrvával mezi britskou společností názor, že za svůj rozvoj jsou zodpovědné kolonie především samy. Asistence byla proto poskytována především v případech nouze a při přírodních katastrofách, kdy hrozilo, že v důsledku špatné sociální situace dojde k vypuknutí povstání. Tato asistence byla zároveň pouze přechodného charakteru a britská vláda se nijak nesnažila vytvořit dlouhodobější programy pro rozvoj kolonií. K částečné změně této strategie došlo roku 1895, kdy byl do funkce státního tajemníka pro kolonie jmenován Joseph Chamberlain, jenž jako první představil myšlenku odpovědnosti britské vlády za rozvoj svého koloniálního panství. Chamberlainova představa byla imperiální vládou přijata, avšak rozvojová spolupráce byla i nadále poskytována pouze na ad hoc bázi a většina finančních prostředků v konečném důsledku sloužila více k uspokojování zájmů britských investorů a Whitehallu než ke koloniálnímu rozvoji (Abbot 1971: 68).

Zásadní změnu v koloniální politice přineslo až meziválečné období, kdy se začala objevovat větší podpora vůči reformě na základě Chamberlainova modelu. Roku 1929 byl následně přijat Zákon o koloniálním rozvoji (Colonial Development Act 1929), ve kterém Londýn poprvé oficiálně přijal odpovědnost za rozvoj svého koloniálního panství. Koloniálním vládám byl rovněž přiznán větší podíl v rozhodování o směrování finančních prostředků. Vůbec poprvé také provize z půjček a grantů začaly přinášet užitek jak Velké Británii, tak koloniím (Abbot 1971: 70). Velkou Británii díky tomuto kroku můžeme považovat za průkopníka v prosazování aktivit na pomoc rozvojovému světu. Podle některých verzí nicméně Londýn k přijetí tohoto zákona nevedl pouze altruismus, ale i snaha vyřešit problém vysoké nezaměstnanosti ve Velké Británii prostřednictvím podpory koloniálního obchodu a průmyslu. Ve 30. letech se poté začaly ukazovat

nedostatky zákona, zejména omezenost finančních prostředků poskytovaných v rámci Koloniálního rozvojového fondu (Colonial Development Fund – CDF). Roku 1940 byl proto přijat navazující Zákon o rozvoji a prosperitě kolonií (Colonial Development and Welfare Act 1940), jenž navýšil kapacitu CDF a rozšířil odpovědnost Velké Británie i na životní standart obyvatel kolonií. Po skončení druhé světové války byly následně oba zákony nahrazeny novou právní normou – Zákonem o rozvoji a prosperitě kolonií z roku 1945 (Colonial Development and Welfare Act 1945). Tento zákon představoval první systematickou rozvojovou snahu, jež primárně přinášela užitek koloniím, a nikoliv Británii (Barder 2007: 279).

Přelom 50. a 60. let a počátek rozpadu britského impéria postavil Velkou Británii před důležitou otázku, jak nadále pokračovat v poskytování rozvojové pomoci. Roku 1958 britská vláda nakonec vydala prohlášení, že rozvojová asistence bude garantována bývalým koloniím, jež se stanou členy Commonwealthu, a několika dalším zemím. Tato spolupráce měla především formu rozpočtové podpory, technické asistence a koncesionářských půjček. Tři roky poté se Velká Británie stala jedním ze zakládajících členů OECD[20] a zároveň součástí DAC, který sdružuje nejvýznamnější dárce rozvojové pomoci. Na základě tohoto kroku začala britská vláda prosazovat větší koherenci své rozvojové politiky. Bylo proto založeno několik výkonných orgánů, z nichž nejvýznamnější bylo Ministerstvo pro zámořský rozvoj (Ministry of Overseas Development), jež kromě let 1970–1974 fungovalo víceméně nezávisle na Ministerstvu zahraničí (Barder 2007: 280–283).

Období 60. a 70. let tedy znamenalo pro britskou rozvojovou politiku rozkvět, výše ODA dosahovala v poměru k HND relativně vysokých hodnot[21], roku 1975 byla dokonce vydána bílá kniha s názvem The Changing Emphasis of British Aid Policies: More Help for the Poorest, která ustanovila, že britská

[20] OECD vznikla roku 1961 transformací Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci.

[21] V 70. letech se britská ODA pohybovala kolem 0,4 % HND, tato hranice byla poté mezi lety 1980–2004 překročena pouze jednou.

rozvojová spolupráce má být soustředěna na nejchudší části rozvojového světa (Barder 2007: 284–285). Tento vývoj byl však zastaven roku 1979, kdy se k moci dostala konzervativní vláda v čele s Margaret Thatcher. Nová vláda okamžitě provedla razantní škrty v rozvojové politice, během jednoho roku klesla ODA z 0,51 % HND na 0,35 %. Roku 1983 se Velká Británie následně stala prvním bilaterálním donorem, jenž úzce svázal svou rozvojovou spolupráci s podmínkami propagovanými MMF a SB. V tomto období se rovněž kladl důraz především na spolupráci se zeměmi Commonwealthu.

Po odstoupení Thatcher z funkce premiérky roku 1990 se opět pozornost britské rozvojové politiky obrátila k nejchudším zemím a podpora dobrého vládnutí se stala jedním z důležitých principů. Teprve až s nástupem labouristické vlády roku 1997 však došlo k radikální revizi rozvojové politiky (Degnbol-Martinussen – Engberg-Pedersen 2003: 86–87). Nejvýznamnějším krokem bylo ustanovení Ministerstva pro mezinárodní rozvoj (Department for International Development – DfID), přes které měla být směřována naprostá většina britské rozvojové spolupráce. Roku 1997 byla rovněž zveřejněna bílá kniha nazvaná Eliminating World Poverty: Challenge for the 21st Century, jež poprvé oficiálně ustanovila vymýcení chudoby hlavním cílem britské rozvojové spolupráce. Do rozvojové politiky byl rovněž zařazen princip podpory udržitelného růstu a lidských práv. Soukromý sektor byl poté považován za hlavní nástroj ekonomického růstu (DfID 1997: 8, 15).

Tři roky po první knize představilo DfID další dokument (Eliminating World Poverty: Making Globalisation Work for the Poor), ve kterém bylo deklarováno přihlášení Velké Británie k Mezinárodním rozvojovým cílům[22]. DfID rovněž zopakovalo svůj závazek do roku 2013 navýšit ODA na hranici 0,7 % britského HND[23]. V dokumentu si vláda také vytyčila za nový cíl prevenci

[22] Tyto cíle byly dohodnuty na mezinárodních konferencích během 90. let a roku 2000 na ně navázaly MDGs, obsahovaly například snížení extrémní chudoby na polovinu do roku 2015, základní vzdělání pro všechny apod.

[23] Vzhledem ke značnému navýšení ODA se roku 2013 Velké Británii opravdu podařilo tohoto cíle dosáhnout.

konfliktů, neboť právě konflikt je podle ní jedním z hlavních důvodů, jež brání v rozvoji velké části nejchudších zemí. Ve stejném roce, jako byla kniha vydána, rovněž Velká Británie následovala ostatní země a zavázala se ke splnění MDGs (DfID 2000). Roku 2002 byl poté představen Zákon o mezinárodním rozvoji (International Development Act 2002), podle kterého se britská rozvojová politika řídí do současnosti. Tento zákon poprvé definuje britskou rozvojovou spolupráci, a to jako asistenci, jež je poskytovaná za účelem prosazování udržitelného rozvoje v zemích mimo Velkou Británii a zároveň ke zlepšení životních podmínek obyvatel těchto zemí (International Development Act 2002). Na tento předpis navázal roku 2006 další Zákon o mezinárodním rozvoji, který se soustředí na transparentnost rozvojové politiky a nařizuje pravidelné výroční zprávy, jež musí podávat každý rok DfID Westminsteru (International Development Act 2006). V posledních několika letech přibyly k těmto zákonům ještě dvě doplňující právní normy, a to Zákony o mezinárodním rozvoji z roku 2014 a 2015. První z nich deklaruje prosazování genderové rovnosti v rámci rozvojové spolupráce, druhý zákon poté zavazuje DfID k tomu, že roku 2015 a všechny následující roky musí být dodržen závazek poskytování ODA ve výši minimálně 0,7 % HND (International Development Act 2014; International Development Act 2015).

4.2 Reflexe rozvojové politiky EU

Od svého vstupu do EHS roku 1973 se Velké Británii podařilo značně ovlivnit rozvojovou politiku této organizace, jak jsme si ukázali v předchozích kapitolách. EHS/EU se však postupně zase podařilo přenést své principy do rozvojové politiky této země. Již v první bílé knize DfID můžeme například nalézt odkazy na principy konzistence a koherence politik, jež představila Maastrichtská a následně Amsterodamská smlouva (DfID 1997: 20). V dokumentu z roku 2000 zase můžeme zpozorovat snahu Velké Británie o větší koordinaci a harmonizaci své rozvojové politiky s ostatními evropskými donory, která je v dokumentu aplikována na příkladu Tanzanie, kde země úzce spolupracovala s Německem, Norskem a Nizozemskem. Roku 2000 byla rovněž uzavřena dohoda mezi Velkou Británií, Švédskem, Norskem a Dánskem o harmonizaci rozvojových strategií vůči

Malawi. V rámci dokumentu Velká Británie také vyjadřuje podporu reformě rozvojové politiky EU, jež započala na přelomu tisíciletí. Dokument zdůrazňuje rovněž význam využívání komparativních výhod při rozhodování o alokaci rozvojové pomoci. Tato strategie se projevila například i při revizi britské bilaterální pomoci roku 2011 (DfID 2000: 93).

V následující bílé knize z roku 2006 (Eliminating World Poverty: Making Governance Work for the Poor) poté znovu Velká Británie upozorňuje na důležitost reformy rozvojové politiky EU, a to zejména na propagaci principů představených v rámci Evropského konsenzu o rozvoji. Britská vláda se zde zavazuje také k vytváření většího počtu společných rozvojových strategií a případně i ke spolufinancování rozvojových projektů, a to jak s ostatními členskými státy, tak se samotnou Evropskou komisí. Komisi poté považuje Velká Británie za svého hlavního partnera v rozvojové spolupráci se zeměmi ACP. Vláda rovněž zdůrazňuje nutnost větší kooperace mezi členy EU v rámci mezinárodních rozvojových organizací, jež by přinesla zesílení vlivu na utváření mezinárodní politiky. Toto prohlášení opět odkazuje na principy prosazované Komisí již od Maastrichtské smlouvy (DfID 2006a: 114).

Roku 2008 DfID vydává o partnerství Velké Británie s EU v rozvojové spolupráci dokonce i samostatnou publikaci nazvanou Europe for Development: Working with the European Union. V této publikaci DfID navrhuje EU, jak zefektivnit rozvojovou spolupráci. Změny doporučuje zejména ve směřování prostředků, rovněž zvýšení konzistence a koherence aktivit Komise je podle DfID nezbytné. Velká Británie se zároveň zavazuje k další spolupráci v rámci rozvojové asistence, a to zejména v oblasti změny životního prostředí, migrace, obchodu, bezpečnosti a využití biopaliv. Na závěr dokumentu poté DfID prezentuje, jakým způsobem spolupracuje s organizací v rámci jednotlivých regionů (DfID 2008a: 7, 15, 17).

Jak jsme mohli zaznamenat, Velká Británie se soustředí především na koordinaci rozvojových strategií mezi evropskými zeměmi a rozdělení činností.

Tuto snahu nejlépe zobrazuje spolupráce v Ugandě. Zde byla na období let 2005–2009 uzavřena společná rozvojová strategie mezi Belgií, Dánskem, Irskem, Německem, Norskem, Švédskem, Velkou Británií, Evropskou komisí, Světovou bankou a Africkou rozvojovou bankou. Tito partneři si v rámci projektu rozdělili podle komparativních výhod oblasti, na které se každý z nich bude soustředit. Cílem této spolupráce bylo především zamezit zbytečnému překrývání aktivit, které je časté u zemí, do kterých plynou prostředky od většího počtu donorů (DfID 2005: 17).

4.3 Oficiální dokumenty DfID a jejich zaměření na kategorii LDCs

Při analýze právních norem a oficiálních dokumentů DfID si můžeme všimnout jedné zásadní věci, a to že Velká Británie příliš neuznává koncept LDCs, jak ho vytyčila OSN. Samotný pojem nejméně rozvinuté země je proto zmiňován povětšinou pouze v souvislosti se speciální politikou EU, OECD nebo WTO vůči této kategorii. Velká Británie tedy nedisponuje žádným oficiálně vyhlášeným zvláštním přístupem k této kategorii, jenž by vzniknul z její vlastní iniciativy. Britská vláda nicméně vyjadřuje podporu daným multilaterálním projektům, např. v bílé knize z roku 2000 označuje Vše kromě zbraní za významnou iniciativu, k jejímuž udržování bude přispívat. V dokumentu zároveň DfID deklaruje i snahu napomáhat nejméně rozvinutým zemím k získávání větších výhod z multilaterálních environmentálních dohod a při jednáních na půdě WTO (DfID 2000: 72, 83, 100).

Zvláštní politiky vůči LDCs však Velká Británie víceméně považuje za znevýhodňování ostatních nízkopříjmových zemí[24], ve své rozvojové politice proto neodděluje LDCs od této kategorie. Velká Británie nicméně často používá pojem nejchudší země, jenž můžeme nalézt v každém významném dokumentu DfID. Například již v bílé knize z roku 1997 DfID upozorňuje, že pro nejchudší země na rozdíl od ostatních představuje globalizace spíše hrozby než příležitosti, a proto je nutné jim věnovat speciální pozornost. V tomto dokumentu je rovněž

[24] Viz DfID 2000: 72.

prezentována snaha Velké Británie přimět EU, aby směřovala více prostředků do nejchudších zemí (DfID 1997: 10, 36). Stejnou strategii můžeme vypozorovat i v následující bílé knize z roku 2000, kde Velká Británie varuje, že do zemí se středními příjmy směřuje EU a další donoři až příliš mnoho rozvojové pomoci na úkor těch nejchudších, čemuž se snaží ve své vlastní rozvojové politice vyvarovat. Vláda zde následně poukazuje na skutečnost, že britské prostředky v posledních letech stále více plynou do nízkopříjmových zemí (DfID 2000: 85–87, 96). Snahu přimět EU ke změně alokace pomoci poté reflektuje i dokument DfID o spolupráci s EU z roku 2008, ve kterém Velká Británie doporučuje EU, aby poskytovala více prostředků nejméně rozvinutým a nízkopříjmovým zemím, a to zejména na africkém kontinentě (DfID 2008a: 15).

Ve třetí bílé knize, jež byla zveřejněna roku 2006, se následně DfID zavazuje, že bude soustředit více prostředků do chudých zemí v subsaharské Africe a jižní Asii, tedy do regionů, kde se nachází nejvíce LDCs. Nejchudší země podle DfID potřebují speciální péči téměř ve všech oblastech spolupráce. Dle DfID je však zároveň nezbytné spolupracovat i se zeměmi, které již dosáhly na střední příjem, avšak stále mají velké procento chudých obyvatel, a díky této asistenci jim zabránit v opětovném poklesu do nižší kategorie (DfID 2006a: 9). Čtvrtá a prozatím poslední bílá kniha z roku 2009 (Eliminating World Poverty: Building our Common Future) navazuje na strategii zvýšené podpory nejchudších zemí z předchozích dokumentů, poukazuje zejména na jejich ohrožení změnou klimatu a konflikty. Kniha zmiňuje i kategorii LDCs, které slibuje podporu pro další jednání v rámci rozvojového kola WTO z Dohá (DfID 2009a: 30).

Posledním významným dokumentem DfID, jenž značně ovlivnil směr britské rozvojové spolupráce, se stala Revize bilaterální rozvojové spolupráce z roku 2011 (Bilateral Aid Review). Motivem pro vypracování tohoto dokumentu byla zejména snaha zefektivnit alokaci rozvojové spolupráce Velké Británie. V rámci dokumentu bylo proto navrženo zmenšení počtu zemí, kterým byla poskytována rozvojová spolupráce. Podle DfID by nově měla být spolupráce směřována pouze do zemí, kde má největší a dlouhodobý účinek a zároveň zde

Velká Británie disponuje komparativní výhodou. Na základě dokumentu bylo proto rozhodnuto, že do roku 2016 bude ukončena bilaterální spolupráce se 16 partnery, a to povětšinou se státy se středními příjmy (s výjimkou pěti členů kategorie LDCs)[25]. Následně bylo vytyčeno 27 prioritních zemí, z nichž rovných 17 spadá do kategorie LDCs. Přestože si tedy Velká Británie oficiálně nevytyčila speciální politiku vůči kategorii LDCs, můžeme v jejích dokumentech pozorovat značné zaměření na země, které z velké části do této kategorie spadají (DfID 2011a).

4.4 Rozvojová spolupráce Velké Británie a zemí kategorie LDCs

Během let 2000 až 2015 poskytla bilaterálně Velká Británie dle údajů OECD s jedinou výjimkou všem zemím z kategorie LDCs minimálně po jeden rok oficiální rozvojovou asistenci. Danou výjimkou se stala Rovníková Guinea, vůči které Velká Británie v určeném období žádnou spolupráci spadající do rámce ODA nesměřovala. Země z kategorie LDCs tvoří rovněž nezanedbatelný podíl na britské ODA. Následující graf č. 2 nám představuje procentuální podíl, jenž země LDCs měly na celkové výši bilaterální britské ODA v období 2000–2015 [26].

Jak si můžeme povšimnout, do zemí LDCs byla směřována po většinu období více než polovina všech prostředků, LDCs tedy jednoznačně tvoří významnou kategorii příjmových zemí. Pouze roku 2002 a následně v letech 2005 až 2006 jsme mohli pozorovat prudký propad podílu LDCs, a to roku 2005 dokonce až na 25,8 %. Dané období bylo jediné, kdy jiná příjmová kategorie získala více prostředků než LDCs[27]. Během těchto let nicméně došlo k propadu podílu u většiny zemí DAC, Velké Británii se tedy i tak podařilo udržet se nad průměrem skupiny (DfID 2007: 114; DfID 2008b: 108).

[25] Angola, Burundi, Kambodža, Lesotho a Niger.

[26] Graf představuje procentuální podíl na objemu bilaterální britské ODA, jež byla zaměřena vůči konkrétním zemím.

[27] Kategorie zemí s nižším středním příjmem dvojnásobně překonala LDCs ve výši ODA v letech 2005 a 2006.

Graf č. 2: Podíl LDCs na britské bilaterální ODA 2000–2015

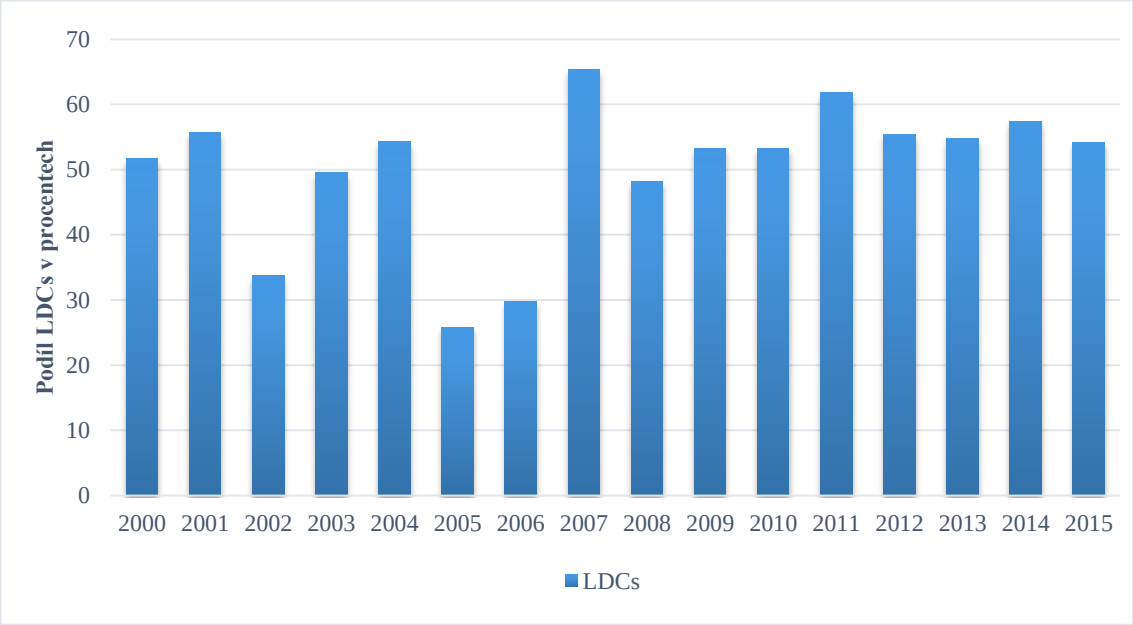

Zdroj: Autorka dle údajů z OECD 2017a

4.4.1 Největší příjemci

LDCs je tedy důležitá kategorie příjemců britské rozvojové pomoci, nicméně výše prostředků, jež Velká Británie zasílá do jednotlivých zemí, se výrazně liší. Do seznamu 20 největších příjemců britské ODA[28] se během sledovaných 16 let dostalo celkem 18 států z kategorie LDCs. Z toho dvěma státům se na tento seznam podařilo umístit dokonce každý rok, a to Bangladéši a Tanzanii. Dalšími státy, které se minimálně po jeden rok zařadily, byly: Afghánistán, Demokratická republika Kongo, Etiopie, Jemen, Jižní Súdán, Malawi, Mosambik, Myanmar, Nepál, Rwanda, Sierra Leone, Somálsko, Súdán, Uganda, Východní Timor a Zambie. S výjimkou roku 2000 státy z kategorie LDCs tvořily vždy nejméně polovinu seznamu 20 největších příjemců, od roku 2011 se jich dokonce pravidelně umisťovalo minimálně 13 (OECD 2017a).

Během našeho výzkumného období se podařilo zemím z LDCs obsadit celkem šestkrát místo vůbec největšího příjemce britské ODA, a to jednou Ugandě (2000) a DRK (2004) a dvakrát Tanzanii (2001, 2003) a Etiopii (2011, 2014)

[28] Takto rozděluje recipienty britské ODA i DfID ve svých statistikách, 20 největším příjemcům je poskytováno každý rok cca 60-75 % veškeré ODA, jedná se proto jednoznačně o nejvýznamnější skupinu.

(OECD 2017a). Celkem největší objem britské ODA vůči LDCs byl poskytnut Etiopii – 4,36 miliardy USD[29]. Na nejvyšších příčkách se poté umístily: Afghánistán (4,09 mld. USD), Bangladéš (3,86 mld. USD), Tanzanie (3,64 mld. USD) a DRK (2,72 mld. USD). Naopak nejmenším celkovým příjemcem z této skupiny byl Východní Timor (61,78 mil. USD), který se na seznam 20 největších recipientů zařadil pouze jednou, a to roku 2000 (OECD 2017b).

Pokud se podíváme na geografické rozložení představených zemí, nelze přehlédnout, že všechny země se nacházejí na africkém či asijském kontinentě a z ostatních kontinentů není reprezentován nikdo. Tento fakt odpovídá strategiím představeným v rámci bílých knih DfID (viz DfID 2006a: 9). Z Afriky poté pochází celkem 12 zemí, a to nejvíce z její východní části. Z Asie následně šest, z toho kromě Jemenu všechny spadají do její jižní či jihovýchodní části.

Co se týče vztahu vybraných zemí s Velkou Británií, můžeme si povšimnout, že většina z nich disponuje silnými historickými vazbami na tohoto donora. Celkem 12 zemí[30] z této skupiny bylo dříve britskou kolonií či jinak závislým územím. Rovněž nad Afghánistánem měla historicky Velká Británie silný vliv. Pouze u pěti z největších příjemců tedy Velká Británie neměla bezprostřední historické vazby, neboť se jedná buď o země tradičně nezávislé (Etiopie), anebo o bývalé belgické (DRK, Rwanda) či portugalské kolonie (Mosambik, Východní Timor).

V případě, že se zaměříme i na členství vybraných zemí v organizacích navázaných na Velkou Británií, můžeme zjistit, že celkem osm států je členy Commonwealthu, a to Bangladéš, Malawi, Mosambik, Rwanda, Sierra Leone, Tanzanie, Uganda a Zambie. Ani Mosambik, který se k společenství přidal roku 1995, proto nemůžeme považovat za zemi, s níž nemá Velká Británie významnější vazby.

[29] Na základě dat z OECD je uvedená částka vypočtena v současných USD.

[30] Bangladéš, Jemen, Jižní Súdán, Malawi, Myanmar, Nepál, Sierra Leone, Somálsko, Súdán, Tanzanie, Uganda a Zambie.

Poslední porovnání můžeme provést se skupinou ACP, se kterou udržuje EU úzké vztahy. Členové této skupiny se překrývají s největšími LDCs recipienty britské ODA v 11 případech. Vzhledem ke skutečnosti, že skupina ACP byla ustanovena především díky vstupu Velké Británie do EHS, však není tento výsledek příliš překvapivý.

4.4.2 Nejmenší příjemci

Poté, co jsme si představili největší příjemce britské ODA, se nyní zaměříme na země, kterým bylo poskytnuto nejméně prostředků. Celkem nejmenším příjemcem britské ODA ze skupiny LDCs byl během let 2000–2015 Bhútán (0,13 mil. USD). Za ním následoval Svatý Tomáš a Princův ostrov, Tuvalu, Vanuatu (každý 0,16 mil. USD) a Komory (0,29 mil. USD). Můžeme si tedy povšimnout, že kromě Bhútánu jsou všichni nejmenší recipienti malé ostrovní státy. Zároveň ani bývalé francouzské kolonie v Africe a Asii si nevedou příliš lépe, neboť téměř všechny spadají do spodní části seznamu recipientů, a to zejména Džibutsko (2,64 mil. USD), Mali (10,88 mil. USD), Laos (18,49 mil. USD) či Burkina Faso (18,89 mil. USD) (OECD 2017b).

4.4.3 Plnění závazku OSN

Velká Británie během sledovaného období let 2000 až 2015 směřovala vůči kategorii LDCs bilaterálně celkem 38,03 mld. USD, tedy významnou část veškerých prostředků (OECD 2017b). Jako jeden z členů OSN je země zároveň dlouhodobě vázána závazkem poskytovat kategorii LDCs ODA ve výši minimálně 0,15 % svého HND[31]. Tento závazek byl znovu připomenut i na posledním zasedání UNCTAD v tureckém Istanbulu roku 2011, kde bylo deklarováno, že daný cíl má být naplněn do roku 2015 (UN 2011).

Na počátku zkoumaného období, roku 2000, představovaly prostředky ODA směřované vůči kategorii LDCs celkem 0,1 % britského HND (OECD 2001:

[31] Podíl na HND je vždy počítán z bilaterální ODA a pomocí speciální metody i z multilaterálních příspěvků.

77). Velká Británie však postupně navyšovala tento podíl, sledovaný cíl se jí proto podařilo naplnit již o pět let později, roku 2006, kdy prostředky vůči LDCs zastávaly rovných 0,16 % britského HND (OECD 2009a: 86). Země se nicméně na tomto čísle nezastavila a nadále zvyšovala objem prostředků vůči dané kategorii, roku 2014 se jí podařilo dosáhnout dokonce 0,24 %, což byl pátý nejlepší výsledek ze skupiny DAC zemí (pouze skandinávské země a Lucembursko měly více procent). V posledním sledovaném roce tento podíl částečně klesl na 0,23 % HND, Velká Británie se však i tak udržela vysoko nad průměrem skupiny, jenž byl 0,09 % (OECD 2017f).

Graf č. 3: Velká Británie a plnění závazku OSN

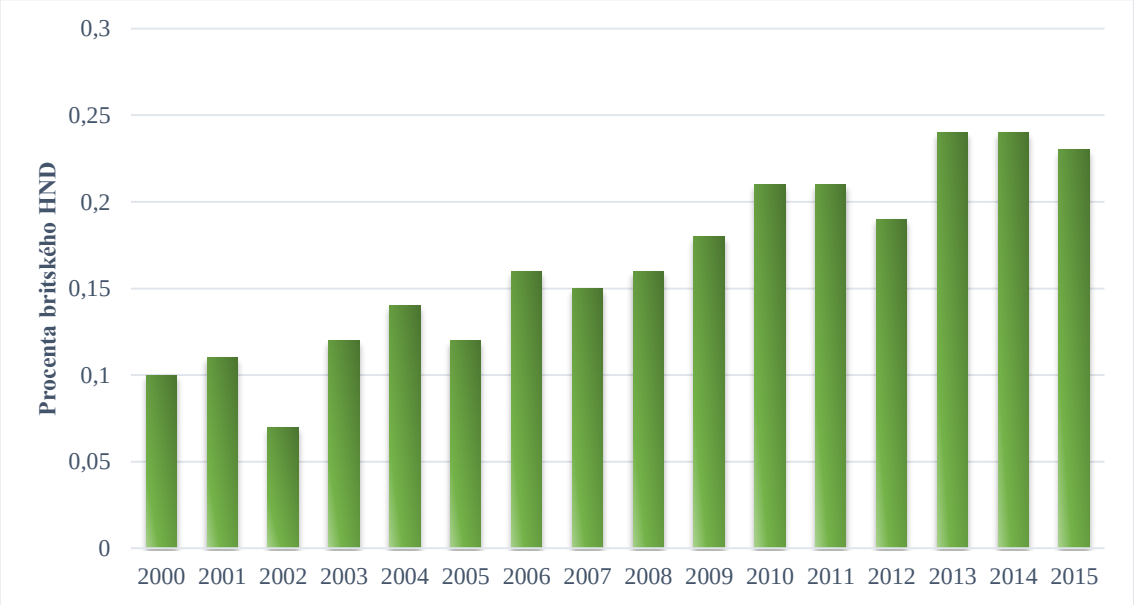

Zdroj: Autorka dle údajů z OECD 2001: 77, OECD 2004: 220, OECD 2005: 88, OECD 2006a: 81, OECD 2006b: 83, OECD 2007: 79, OECD 2009a: 86, OECD 2009b: 92, OECD 2010: 102, OECD 2012a: 102, OECD 2012b: 110, OECD 2013: 117, OECD 2014: 107, OECD 2015: 100, OECD 2017f

4.5 Prioritní sektory britské ODA v rámci LDCs

Prostředky, které Velká Británie vůči kategorii LDCs směřuje, je možné následně rozdělit do několika sektorů. OECD, jejíž data jsou využívána, vyděluje celkem sedm sektorů, plus administrativní náklady donora. První sektor je označován jako Sociální infrastruktura a služby a zahrnuje prostředky použité na vzdělání, zdravotní péči, vodu a sanitaci, vládní politiky a občanskou společnost, populační politiky apod. Druhý sektor s názvem Ekonomická infrastruktura

a služby poté zastřešuje náklady na transport a skladování, komunikace, energie, bankovnictví a finanční služby, obchod a další. Následující oblast je nazvána Produkční sektory a řadí se do ní prostředky využité na turismus, obchodní politiky a regulace, průmysl, těžbu, zemědělství, lesnictví a rybářství. Čtvrtou oblast označuje OECD jako Multi-sektor a obsahuje například náklady na ochranu životního prostředí. Pátý sektor je pojmenován Komoditní pomoc a zahrnuje prostředky poskytnuté v rámci rozpočtové a potravinové podpory. Poslední dvě oblasti poté nesou název Akce spojené s dluhem a Humanitární asistence (OECD 2017c).

Jak můžeme pozorovat na grafu číslo čtyři, Velká Británie během sledovaného období poskytla nejvíce ODA svým největším příjemcům z kategorie LDCs v rámci sektoru nazvaném Sociální infrastruktura a služby, a to ve výši 16,2 mld. USD[32]. Tato částka představuje 48,1 % z celkové výše všech měřených nákladů (33,8 mld. USD). Největší podíl na této hodnotě měla podoblast Vládní politiky a občanská společnost a následně Vzdělání (OECD 2017c).

Sektorem s druhým nejvyšším objemem prostředků byla Humanitární asistence, která zabrala celkem 16,9 %, neboť v rámci sektoru bylo vyplaceno celkem 5,7 mld. USD. S rozdílem 0,8 % jí poté následovala Komoditní pomoc (s největším podílem Rozpočtové podpory), do které bylo zařazeno 5,4 mld. USD. Čtvrté místo obsadila Ekonomická infrastruktura a služby se 1,9 mld. USD, na čemž se nejvíce podílely podoblasti Transport a Bankovnictví. Pátý největší sektor představoval Multi-sektor s největší hodnotou v podoblasti Ochrana životního prostředí. Na posledních dvou místech se poté umístily Produkční sektory (1,4 mld. USD) a Akce spojené s dluhem (1,1 mld. USD). Administrativní výdaje spolu s neidentifikovatelnými náklady následně tvořily zbývající jedno procento z celkového objemu poskytnutých prostředků (317,6 mil. USD). Vzhledem k nedostupnosti údajů z předcházejících dvou let jsou všechny prostředky vypočteny pro léta 2002–2015, a to pro 18 největších příjemců britské ODA

[32] Částka je vypočítána v současných USD a představuje hrubé výdaje.

z kategorie LDCs, které jsme si představili v předcházejícím oddílu (OECD 2017c).

Graf č. 4: Prioritní sektory britské ODA v rámci LDCs 2002–2015

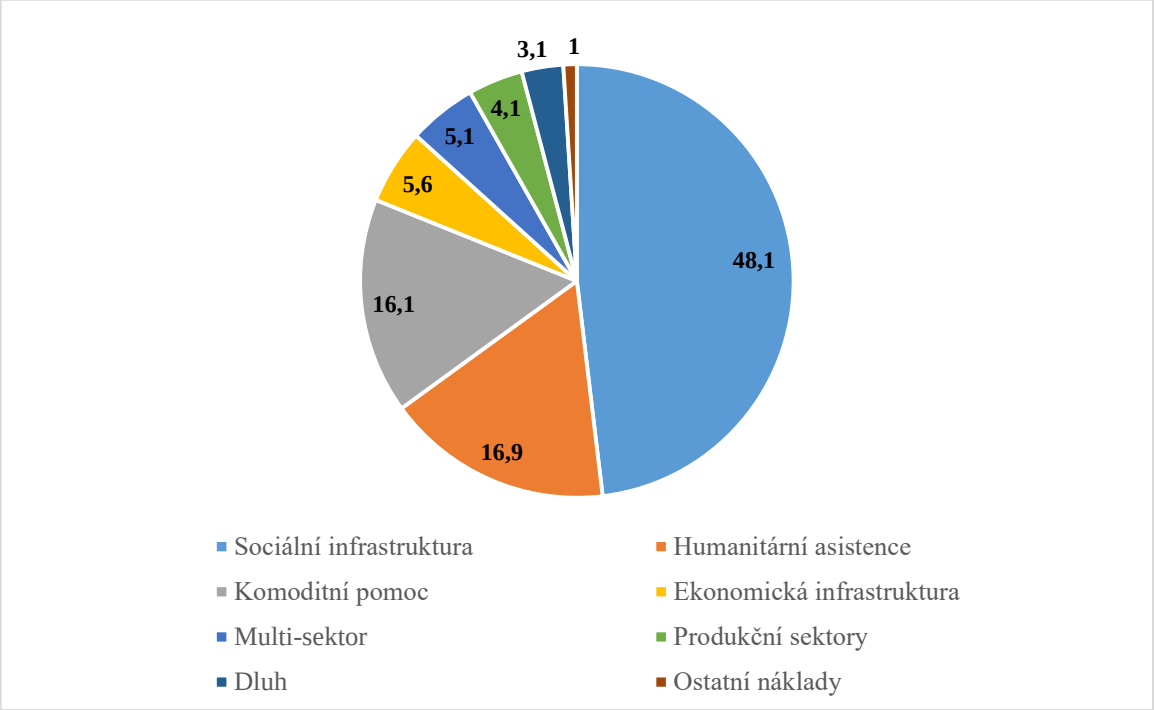

Zdroj: Autorka dle údajů z OECD 2017c

4.6 Hlavní partneři

DfID jako ústřední rozvojová agentura Velké Británie spolupracuje při poskytování rozvojové asistence do zemí LDCs s mnohými partnery. Na straně donorů jsou to zejména ostatní členové EU, což odpovídá principu koordinace, jenž je prosazován EU od Maastrichtské smlouvy. DfID nejčastěji spolupracuje se zeměmi ze severní části EU - např. s Nizozemskem, Irskem, Švédskem či Německem (viz spolupráce v Ugandě). Z řad nečlenů EU poté navazuje Velká Británie partnerství nejčastěji s Norskem a USA, dohromady tyto země tvoří skupinu Troika, která se zaměřuje nejvíce na Súdán a v posledních letech rovněž na situaci v Jižním Súdánu (viz DfID 2014a: 3). V rámci multilaterálních donorů je hlavním partnerem Velké Británie nejen pro země ACP Evropská komise. DfID však rovněž spolupracuje např. se Světovou bankou, Africkou rozvojovou bankou či OSN.

Pokud se zaměříme na nevládní partnery, britská vláda často navazuje kontakt se soukromým sektorem, který považuje za významnou součást rozvojového úsilí. Roku 2008 dokonce Velká Británie spustila iniciativu nazvanou Obchodní výzva do akce (Business Call to Action), jejímž cílem bylo povzbudit podniky, aby využily své schopnosti a možnosti a na základě zahraničních investic vytvořily nová místa a stimulovaly růst v rozvojových zemích (DfID 2009a: 135).

DfID vyjadřuje rovněž snahu o vytváření partnerství s NGOs. V dokumentu Europe for Development například oceňuje jejich práci, a to zejména analyzování vládních politik a artikulaci veřejného mínění, neboť tyto aktivity podle DfID přispívají k větší efektivnosti rozvojové spolupráce. V rámci tohoto dokumentu se DfID rovněž zavazuje k další kooperaci s britskými NGOs a ke sdílení informací, a to především v rámci meetingů s BOND (British Network of Development NGOs). Na evropské úrovni poté Velká Británie podporuje konfederaci NGOs nazvanou CONDORD (DfID 2008a: 6). Mezinárodní NGOs využilo DfID například i při revizi své bilaterální pomoci v roce 2011, kdy dvě desítky těchto organizací nejprve zaslaly své návrhy a připomínky, a poté byly přizvány i k diskuzi o nových postupech.

S občanskou společností DfID spolupracuje a vyjadřuje jí podporu i v jednotlivých rozvojových zemích, neboť i zde podle DfID tyto organizace zlepšují efektivitu vládních politik. Národní strategie, které jsou vypracovány v rámci spolupráce vlády a občanské společnosti, mají proto podle Velké Británie mnohem větší šanci na úspěch (DfID 2000: 87). Úzké partnerství s místními NGOs navazuje DfID rovněž v případě, pokud nechce směřovat své prostředky skrze národní vládu. Národní vlády jsou povětšinou hlavními partnery DfID v rámci rozvojové spolupráce a často jsou přes ně vedeny téměř všechny prostředky jako např. v Malawi (National Audit Office 2009: 11). Velká Británie nicméně uplatňuje při rozhodování o hlavním partnerovi i podmínku dobrého vládnutí. Například v bílé knize z roku 2006 DfID nastiňuje tři základní faktory, které vždy analyzuje před tím, než si zvolí partnera, a to zda existuje závazek vlády na vymýcení chudoby, zda je zde závazek k dodržování lidských práv

a mezinárodních úvazků a zda je zde snaha o zlepšení veřejného managementu financí a podporování principů dobrého vládnutí, transparentnosti a boje s korupcí (DfID 2006a: 23). K těmto tzv. principům partnerství se později ještě přidal jeden, a sice závazek k posílení odpovědnosti na vnitrostátní úrovni, tedy princip, aby národní vláda dostála svých závazků vůči místním obyvatelům (DfID 2014b: 2). Pokud analýza závazků vyústí v negativní výsledky, DfID se většinou rozhodne směrovat své prostředky právě přes místní a mezinárodní NGOs, popřípadě skrze partnery z lokálního soukromého sektoru. Tento případ se udál např. v Myanmaru nebo Súdánu (DfID 2011b: 3; DfID 2012: 2). K přehodnocení využívání vlády jako hlavního partnera občas dochází i během již započatého programu – viz případ Ugandy, kde se roku 2013 vzhledem k silné korupci a dalším podezřelým politikám v oblasti financí DfID rozhodlo suspendovat rozpočtovou podporu ugandské vládě a prostředky přesměrovat skrze jiné partnery (DfID 2014c: 6).

4.7 Nástroje spolupráce

Jako jeden z největších bilaterálních donorů na světě využívá Velká Británie v rozvojové spolupráci mnoho nástrojů na dosáhnutí hlavního cíle své rozvojové politiky – vymýcení chudoby. Některé jsou poté uplatňovány pouze DfID, některé rovněž ostatními vládními odděleními.

Nástroj Poverty Reduction Budget Support (PRBS) je využíván pro poskytování prostředků jako všeobecná rozpočtová podpora, nebo jako sektorově zaměřená podpora. Prostředky jsou tedy udělovány jako podpora vládních politik a dalších programů, jež mají za cíl snižování chudoby. Na základě druhu PRBS poté prostředky směřují buď do vládního rozpočtu, anebo bance, která je zaměřena na určený sektor hospodářství a nad níž má kontrolu vláda (DfID 2011b: 6)

Velká Británie rovněž poskytuje rozvojovou spolupráci za pomoci nástroje označovaného jako Další finanční pomoc. Tento nástroj slouží k financování programů a projektů, jež nenáleží do klasifikace PRBS. V obecném významu tato finanční pomoc zahrnuje všechny bilaterální výdaje, jež nespadají pod další

nástroje. Do této kategorie patří například program Aid and Trade Provision (DfID 2009b: 8).

Finanční rozvojová spolupráce stojí rovněž na poskytování grantů, jež mají za cíl podpořit činnost britských a mezinárodních institucí občanské společnosti. Část grantů je rovněž poskytována skrze British Council, na nákup vybavení a na financování tzv. Small Grant Scheme, který je využíván při rozvojových projektech malého významu. Vztahy mezi britskou vládou a občanskou společností jsou poté upravovány především díky tzv. Programme Partnership Agreements (PPAs), jež představují strategické dohody mezi DfID a institucemi britské občanské společnosti. Hlavním motivem pro PPAs je nastavení strategií, jak budou obě strany společně postupovat k dosáhnutí MDGs (DfID 2006b: 15, 157).

Velká Británie dále využívá technickou asistenci, tedy rozvojovou pomoc ve formě know-how. Nejčastěji je tato podpora uskutečňována ve formě konzultací se specialisty nebo grantů na výzkumné programy na britských institucích, které ve výsledku přinesou užitek partnerské zemi. Technická asistence rovněž představuje trénink osob z rozvojových zemí v domovské zemi, ve Velké Británii či ve třetí zemi. DfID má například na starosti trénink v rámci Commonwealth Scholarship and Fellowship Plan (DfID 2006b: 159).

Jak jsme mohli zaznamenat již při analýze prioritních sektorů, významným nástrojem DfID je i humanitární asistence, v jejímž rámci Velká Británie financuje humanitární organizace, které působí v rozvojových zemích po náhlé přírodní katastrofě a při jiných krizových situacích. Tyto organizace zároveň podporuje personálně a materiálně, poskytuje především potraviny, přístřešky či zdravotní péči (DfID 2009b: 8).

Posledním hlavním nástrojem je program DfID Debt relief, v jehož rámci mohou být dluhy rozvojovým zemím buď zcela odpuštěny, anebo posunuty data splatnosti. Dluhy jsou odpouštěny zejména v rámci Commonwealth Debt Iniciative. DfID Debt Relief vznikl v návaznosti na členství Velké Británie

v Pařížském klubu, který sdružuje bilaterální dárce, jež se rozhodli snížit dluhy nejchudším zemím (DfID 2007: 6).

Mezi vedlejší nástroje poté patří například tzv. Conflict Prevention Pools, které vznikly roku 2001. Do této skupiny původně náležely celkem dva fondy, jež byly rozdělené podle oblastí na Africa Pool pro subsaharskou Afriku a Global Pool pro zbytek světa. Roku 2008 však došlo ke spojení obou fondů, od této doby se tedy používá pouze jednotné označení Conflict Prevention Pool. Fondy nicméně nebyly založeny pouze z rozvojové iniciativy, ale i na základě diplomatických a obranných strategií Velké Británie. Proto také návrh o výši rozpočtu vždy předkládá DfID společně s Ministerstvem zahraničí a Ministerstvem obrany. Tento nástroj je využíván nejvíce v rámci humanitární asistence (DfID 2009b: 135).

Britská vláda rovněž poskytuje rozvojovou spolupráci nejen zemím kategorie LDCs přes Commonwealth Development Corporation Group (CDC Group), což je organizace založená a zcela vlastněná vládou. CDC Group využívá vláda jako nástroj pro investování v soukromém sektoru v rozvojových zemích. Prostředky jsou udělovány prostřednictvím zvýhodněných půjček a investic do akcií podniků. Při vzniku tohoto nástroje bylo umožněno žádat o půjčky i lokálním vládám, toto pravidlo se však později změnilo. Nyní mohou tedy čerpat výhody CDC Group pouze soukromé podniky (DfID 2006b: 149).

5 ROZVOJOVÁ POLITIKA NĚMECKA

5.1 Vývoj německé rozvojové politiky

Rozvojová politika Německa se začala formovat již v 50. letech 20. století, a to zejména ve spojení se Západním Německem (Spolkovou republikou Německo). Oficiálně poprvé se zavázala SRN k rozvojové spolupráci roku 1952 v rámci programu OSN pro ekonomický rozvoj méně rozvinutých zemí a regionů (BMZ 2017a). V polovině 50. let se poté SRN rozhodla poskytovat bilaterální rozvojovou pomoc ve formě technické spolupráce, kterou mělo na starosti Ministerstvo zahraničí (Auswärtiges Amt – AA), a zároveň ve formě dlouhodobého financování exportu do rozvojových zemí v rámci programu Hermes na vývozní úvěrové záruky. Na základě žádosti USA Německo rovněž obrátilo svou pozornost na Turecko a Řecko, jimž měla německá ekonomická asistence napomoci se stabilizovat a ubránit se tak tlaku sousedního Sovětského svazu (Schmidt 2003: 479–480).

Počátky německé rozvojové politiky můžeme považovat za zcela ojedinělé svým charakterem. Na rozdíl od Velké Británie či Francie nebylo Německo již v 50. letech koloniální mocností, začalo se však dostávat do role ekonomické mocnosti Evropy. A právě rychlý ekonomický růst vedl k silnému tlaku mezinárodního společenství, a to zejména USA, na větší zapojení SRN v otázce rozvoje třetího světa. USA totiž začaly na přelomu 50. a 60. let silně prosazovat závazek rozvinutého světa bojovat s nerozvinutostí ostatních částí světa, avšak ani jako ekonomická velmoc nebyly schopné financovat tuto iniciativu samotné. Snažily se proto zapojit do rozvojového programu větší počet zemí, aby rozvojové náklady rozložily mezi více účastníků a Německo jako ekonomicky nejsilnější země Evropy s velkými rozpočtovými přebytky představovalo pro USA významný a prozatím nevyužitý zdroj finančních prostředků. Nejdůležitějším oficiálním motivem pro tlak na zapojení SRN do rozvojové snahy byl poté podle Washingtonu morální závazek Německa vůči rozvoji, neboť země sama dosáhla své ekonomické síly hlavně díky zahraniční finanční pomoci. Zároveň, jak již bylo

zmíněno, Německo nebylo na rozdíl od Francie a Velké Británie příliš vázáno na své bývalé kolonie a nemuselo se tedy při výběru příjmových zemí ohlížet na historické vazby, ale pouze na potřebnost (Schmidt 2003: 475, 478).

Německo se zpočátku vyhýbalo takto velkému závazku, nakonec však americkému tlaku na radikální navýšení své rozvojové pomoci podlehlo, a to podle Schmidt (2003: 478) zejména ze dvou důvodů. Za prvé země přijala pohled USA, že má dostatečnou ekonomickou kapacitu a zároveň politickou, ekonomickou i morální povinnost přispět k rozvoji třetího světa. Druhým důvodem bylo poté uvědomění si, jaké kapacity a vliv Německo získá pro prosazování svých zájmů v rámci mezinárodního společenství v případě poskytování významného množství zahraniční finanční asistence rozvojovým zemím.

Německá vláda oficiálně přiznala důležitost zahraniční asistence nerozvinutému světu již roku 1957, teprve však Adenauerova administrativa roku 1961 spustila mohutný rozvojový program na základě amerického návrhu, který mělo mít na starosti nově založené Ministerstvo pro hospodářskou spolupráci (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit – BMZ, v současnosti Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung) ve spolupráci s Ministerstvem zahraničí (AA) a Ministerstvem hospodářství (Bundesministerium für Wirtschaft – BMW). Rozpočet na rozvojovou pomoc v daném roce poté dosáhl rekordní výše 5,5 mld. DEM (1,4 mld. USD), což představovalo celých 1,17 % německého HND, tedy mnohem většího podílu než má rozvojová pomoc na německém HND dnes (0,5 % HND pro rok 2015) (Schmidt 2003: 481–482).

Rozvojová politika SRN měla od počátku vytyčeno za cíl podporu hospodářského růstu rozvojových zemí. SRN zároveň kladla silný důraz na integraci rozvojových zemí do světového obchodu a ochranu vlastních zahraničněobchodních zájmů. Země byla rovněž silným propagátorem volného vstupu nejchudších zemí na trhy rozvinutých zemí (BMZ 2017a). V rámci rozvojové politiky se uplatňovala také tzv. Hallsteinova doktrína z roku 1955,

která deklarovala, že SRN má výhradní právo na zastupování Německa. Na základě doktríny tedy vláda SRN přerušila, nebo rovnou odmítla navázat diplomatické vztahy se zeměmi, které oficiálně uznaly Německou demokratickou republiku (NDR). SRN kvůli doktríně proto neposkytla rozvojovou pomoc například Tanzanii či Cejlonu. Od doktríny se začalo v německé zahraniční politice upouštět již koncem 60. let, v rámci rozvojové politiky tento odklon trval o něco déle (Grant 2014). Během 70. a 80. let se SRN v rámci své rozvojové politiky přestala soustředit pouze na hospodářský růst a začala klást důraz i na zajištění základních lidských potřeb a zlepšení postavení žen. Po jaderné katastrofě v ukrajinském Černobylu se zásadním tématem stala i ochrana životního prostředí. SRN se rovněž přihlásila k podmíněnosti rozvojové spolupráce na základě návrhů MMF a SB. Zároveň i přes to, že Německo zastávalo při prvním vyjednávání v Římě roli oponenta přidružení bývalých kolonií k EHS, země postupem času začala podporovat evropské obchodní dohody se skupinou ACP (BMZ 2017a).

Zatímco rozvojová politika SRN byla silně ovlivňována strategií západních mocností, a to zejména USA, NDR se naopak přihlásila k principu solidárního rozvoje. Na základě tohoto principu byla rozvojová spolupráce NDR omezena do značné míry na socialistické země jako Angola, Mosambik či Etiopie. Protože se NDR snažila využívat rozvojovou spolupráci jako nástroj pro uznání své státnosti, čemuž se SRN snažila zabránit, vedla její politika na africkém kontinentě ke značnému soupeření v oblasti rozvoje. Jedním z hlavních cílů rozvojové politiky NDR byl poté rozvoj vzdělání (BMZ 2017a).

Po spojení německých republik roku 1990 došlo zároveň i ke sjednocení rozvojových politik, které byly již osvobozené od ideologických principů. V rozvojové politice se proto začala objevovat témata demokracie a dobrého vládnutí. Rok 2000 a vyhlášení Rozvojových cílů tisíciletí, ke kterým se Německo přihlásilo jako jedna z prvních zemí, poté definitivně ustanovily ústředním cílem německé rozvojové politiky vymýcení chudoby. S ohledem na výzvy, jež přineslo nové tisíciletí, se hlavní zásadou pro BMZ stal princip udržitelného rozvoje (BMZ 2017a).

V současné době je ústřední rozvojovou agenturou Německa BMZ, na rozdíl od ostatních evropských zemí je však německá rozvojová spolupráce rozptýlena mezi několik institucí. BMZ nicméně zajišťuje většinu rozvojové spolupráce a zároveň udává směr, jakým se tato spolupráce ubírá. Hlavní principy a cíle rozvojové politiky Německa proto můžeme nalézt právě v bílých knihách a dalších strategických dokumentech této instituce. Tyto dokumenty poté reflektují koaliční dohody uzavřené vždy při nástupu nové spolkové vlády. Vzhledem k vysokému počtu oficiálních dokumentů je však strategický rámec německé rozvojové politiky značně roztříštěný, což bylo zemi několikrát vytýkáno například i OECD (OECD 2011: 16).

5.2 Reflexe rozvojové politiky EU

Německo jako zakládající člen EHS stálo zároveň i u zrodu evropské rozvojové politiky, a přestože se zpočátku stavělo k přidružení mimoevropských zemí negativně, postupně se do tvorby této politiky výrazně zapojilo. V současné době proto rozvojová politika EU odráží mnohé principy rozvojové politiky Německa. Německé příspěvky do EDF jsou rovněž dlouhodobě nejvyšší ze všech členských států, na rozpočtu se nyní Německo podílí dokonce z 20 % (European Commission 2013b).

Německu se podařilo již v 90. letech při svém předsednictví Rady prosadit do rozvojové politiky EU kritérium dobrého vládnutí, jehož bylo silným propagátorem i ve své rozvojové politice (OECD 2002: 43). Země rovněž od počátku klade v rámci své rozvojové politiky velký důraz na efektivitu pomoci a tento princip se snaží dlouhodobě co nejvíce uplatnit i v evropské rozvojové politice. Německo je proto často označováno za lídra v propagaci efektivity na půdě EU. Od počátku nového tisíciletí se země například soustředí na princip komplementarity, propagaci lepšího rozložení pomoci, silnější koordinaci rozvojové spolupráce mezi Evropskou komisí a členskými státy a decentralizaci v organizační struktuře rozvojové politiky EU (OECD 2006: 34). V době německého předsednictví Rady v první polovině roku 2007 byl také přijat Kodex

pravidel pro doplňkovost a dělbu práce v rozvojové politice, jehož implementaci Německo silně podporovalo. Kodex například odrážel princip, jenž BMZ navrhovalo již na počátku tisíciletí, a to že donor se má soustředit v jedné zemi pouze na omezený počet sektorů. Tento princip reflektuje Německo zejména u svých partnerských zemí, například v Malawi se proto rozhodlo zaměřit se pouze na oblast zdravotnictví, základního vzdělání a decentralizace (BMZ 2011: 15). Během svého předsednictví Německo poté hrálo důležitou roli i ve vyjednávání EPAs se skupinou ACP (BMZ 2008a: 6). Německo rovněž usilovalo o vylepšení rozvojové spolupráce EU v oblasti rozpočtové podpory, což se promítlo i do Agendy pro změnu nebo do Rozhodnutí Rady o rozpočtové podpoře EU. Mezi hlavní změny, které Německo v rámci kritérií pro poskytování rozpočtové podpory prosadilo, patřil například větší důraz na výsledky, zesílení role soukromého sektoru nebo konzistentnější zaměření se na stabilní makroekonomický rámec. Do Agendy pro změnu se také Německo snažilo zakomponovat princip, aby země, které byly schopné vyprodukovat dostatečné množství vlastních zdrojů, nebyly nadále zahrnuty do bilaterální podpory EU, ale mohly čerpat prostředky pouze z regionálních a tematických programů či prostřednictvím inovativních finančních nástrojů (BMZ 2013: 11, 15).

Rozvojová politika EU se poté odrazila v rozvojové politice Německa zejména na základě principů představených v Maastrichtské smlouvě. Například princip koherence v rozvojové oblasti se Německo snažilo výrazně zakomponovat do svých institucí již od poloviny 90. let, tato snaha však byla formalizována až v Akčním programu 2015 (Aktionsprogramm 2015) vyhlášeným roku 2001. Tento dokument deklaroval snahu o koherentní přístup k rozvojové politice v rámci všech spolkových ministerstev i na úrovni EU. Implementace tohoto principu započala roku 2004 a od počátku byla jedním z prioritních cílů BMZ (OECD 2006: 47–49). Princip se výrazně promítl i do reformy technické spolupráce, jež vyústila roku 2011 ve sloučení tří vládních institucí poskytující rozvojovou technickou asistenci do jedné – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). Hlavním motivem pro toto sjednocení bylo navýšení efektivity a koherence rozvojové politiky, neboť zde již nebyla nutnost koordinace činností v rámci

několika institucí (BMZ 2013: 9). Další z principů prosazovaných Maastrichtskou smlouvou, koordinaci aktivit donorských zemí, reflektovalo Německo například v rámci rozvojové spolupráce se Zambií. Německo dlouhodobě podporuje rovněž společné rozvojové strategie členských států EU, Evropské komise a případně dalších partnerů. Pro roky 2007–2010 a následně i 2011–2015 proto uzavřelo s ostatními donory jako Švédsko, Norsko, Velká Británie či Evropská komise společnou asistenční strategii vůči Zambii. Německo se na základě strategie zaměřilo na zdravotnictví, decentralizaci a sociální ochranu. Německo je v rámci společných strategií také silným podporovatelem komparativních výhod, které prosazuje EU například v Evropském konsenzu o rozvoji (AfDB 2007: Annex 3).

Evropskou unii poté Německo považuje za hlavního aktéra ve formování globálního udržitelného rozvoje. Především na základě intenzivní kooperace s EU je totiž podle něj možné, aby německé návrhy byly řádně vyslyšeny v rámci mezinárodní diskuze. Postoje EU respektuje Německo rovněž jako své postoje, a proto se je také intenzivně snaží formovat (BMZ 2015: 11).

5.3 Oficiální dokumenty BMZ a jejich zaměření na kategorii LDCs

Po dlouhou dobu Německo oficiálně ve své rozvojové politice neprojevovalo preferenci žádné příjmové skupině zemí. Již od 60. let nicméně BMZ podporovalo volný obchod EHS s těmi nejchudšími zeměmi a německé investice v těchto zemích (Schmidt 2003: 482, 501). V rámci Akčního programu 2015 z roku 2001 Německo následně deklarovalo, že industrializované země musí v rámci své rozvojové snahy otevřít své trhy nejchudším zemím (OECD 2002: 18). Snahu přesvědčit industrializované a ekonomicky vyspělejší země k zavedení bezcelního dovozu z nejméně rozvinutých zemí poté propaguje Německo i v současnosti v rámci rozvojového kola WTO z Dohá (BMZ 2008b: 114).

Větší důraz na skupinu LDCs můžeme pozorovat v oficiálních dokumentech německé vlády až pozdějších letech, a to zejména v reakci na kritiku OECD, která několikrát ve svých hodnoceních donorů upozornila, že Německo nesměřuje dostatek prostředků do nejméně rozvinutých zemí, ale zaměřuje se spíše

na země se středními příjmy (OECD 2010: 17). Kategorii LDCs se nejvíce věnuje bílá kniha z roku 2011 nazvaná Minds for Change (Chancen schaffen). Tento dokument představuje hlavní oblasti německé rozvojové politiky v nejméně rozvinutých zemích, a to podporu dobrého vládnutí a prevenci konfliktů, neboť dle BMZ právě slabé vlády a konflikty mají na obyvatelstvo těchto států ten nejhorší dopad. Ústředním cílem spolupráce v LDCs je proto redukce chudoby a stabilizace zemí se speciálním zaměřením na bezpečnost, pomoc při mimořádných situacích a investice do lidského rozvoje. Zemím kategorie LDCs, které začínají vykazovat ekonomický růst, má poté BMZ za cíl napomoci vyhnout se rizikům jako korupce, degradace zdrojů či konflikty ohledně přístupu ke zdrojům (BMZ 2011: 13, 22).

V rámci dokumentu Germany's International Approach to Climate Change z roku 2011 můžeme následně zaznamenat, že kategorie LDCs je pro BMZ prioritní skupinou v rámci snahy o adaptaci na změny klimatu. Mezi hlavní strategie BMZ v této oblasti patří vytváření chráněných zón pro konzervaci klimaticky relevantních ekosystémů, rozvoj nových kultivačních strategií a formování systému pojištění proti povětrnostním škodám. Adaptace na tyto změny se má v rámci německé rozvojové snahy poté napojovat na snahu o redukci chudoby – například kultivační metody v zemědělství přizpůsobené změnám klimatu by měly přímo přispívat ke snižování chudoby. Na adaptaci se zaměřuje BMZ zejména v subsaharské Africe (Mosambik či Mali), programy na ochranu proti změně klimatu podporuje však i v pacifické oblasti (např. Vanuatu). Na multilaterální úrovni je poté Německo dokonce největším donorem jedněch z nejvýznamnějších fondů specializovaných na financování adaptačních programů – Least Developed Countries Fund a Special Climate Change Fund (BMUB – BMZ 2011: 8, 11, 29, 34).

Snahu zaměřit se na nejchudší země můžeme poté nalézt i v nejnovější koaliční smlouvě německé spolkové vlády z roku 2013 (Deutschlands Zukunft gestalten – Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD). Jako hlavní regiony pro rozvojovou spolupráci Německa zde vláda vytyčuje subsaharskou Afriku a Středomoří (CDU/CSU – SPD 2014: 117–118). Nejnovější bílá kniha, jež byla

zveřejněna po uzavření koaliční smlouvy, následně navazuje na strategie navržené touto smlouvou, větší důležitost nicméně přikládá africkému kontinentu. Dokument rovněž deklaruje snahu zaměřit se více na kategorii LDCs. V jejím rámci má BMZ poté klást silnější důraz na výsledky a přesvědčit země, aby přijmuly větší zodpovědnost za svůj vlastní rozvoj. Německo má podle bílé knihy rovněž poskytovat více prostředků těmto zemím skrze soukromé investice. Dokument na závěr představuje další redukci počtu partnerských zemí, a to na základě návrhu koaliční dohody a doporučení OECD s respektem k evropskému principu o dělbě práce v rozvojové politice. Od roku 2013 se německá rozvojová spolupráce proto soustředí pouze na 50 partnerských zemí, rozšířil se však zároveň počet členů z kategorie LDCs – celkem 21 z 50 partnerů nyní spadá do této kategorie (BMZ 2013: 53, 127).

5.4 Rozvojová spolupráce Německa a zemí kategorie LDCs

Členové LDCs se tedy na základě oficiálních dokumentů stávají stále důležitější skupinou příjemců německé rozvojové spolupráce, k čemuž je Německo vázáno i vzhledem ke svému členství v EU a OECD. Během sledovaného období 2000–2015 poskytlo Německo minimálně po jeden rok oficiální rozvojovou asistenci všem členům kategorie LDCs. Jak můžeme zaznamenat na následujícím grafu č. 5[33], na počátku tisíciletí představovaly prostředky směřované do LDCs kolem 30 % z celkové bilaterální německé ODA, v roce 2003 poté dosáhly dokonce rekordní výše 46 %. O dva roky později však nastal propad zájmu o LDCs téměř u všech členů DAC a Německo nebylo výjimkou, podíl LDCs na celkovém objemu prostředků proto klesl až na 16 %. Od roku 2007 jsme nicméně mohli pozorovat opětovný růst prostředků, a to až na 42 % roku 2012. Roku 2013 však došlo k zásadnímu rozhodnutí, že v rámci finanční asistence nebudou kategorii LDCs již poskytovány zvýhodněné půjčky, ale pouze granty, což opět vedlo k postupnému propadu výše prostředků (OECD 2015: 47). V posledním sledovaném roce proto kategorie LDCs nereprezentovala

[33] Graf představuje procentuální podíl na objemu bilaterální německé ODA, jež byla zaměřena vůči konkrétním zemím.

ani 22 % bilaterální německé ODA. LDCs tedy zastávaly pozici největší skupiny příjemců pouze ve třech letech – 2003, 2009 a 2012, můžeme zde proto jasně vypozorovat zásadní rozdíl mezi oficiální strategií německé vlády a praktickou realizací rozvojové politiky (OECD 2017b).

Graf č. 5: Podíl LDCs na bilaterální německé ODA 2000–2015

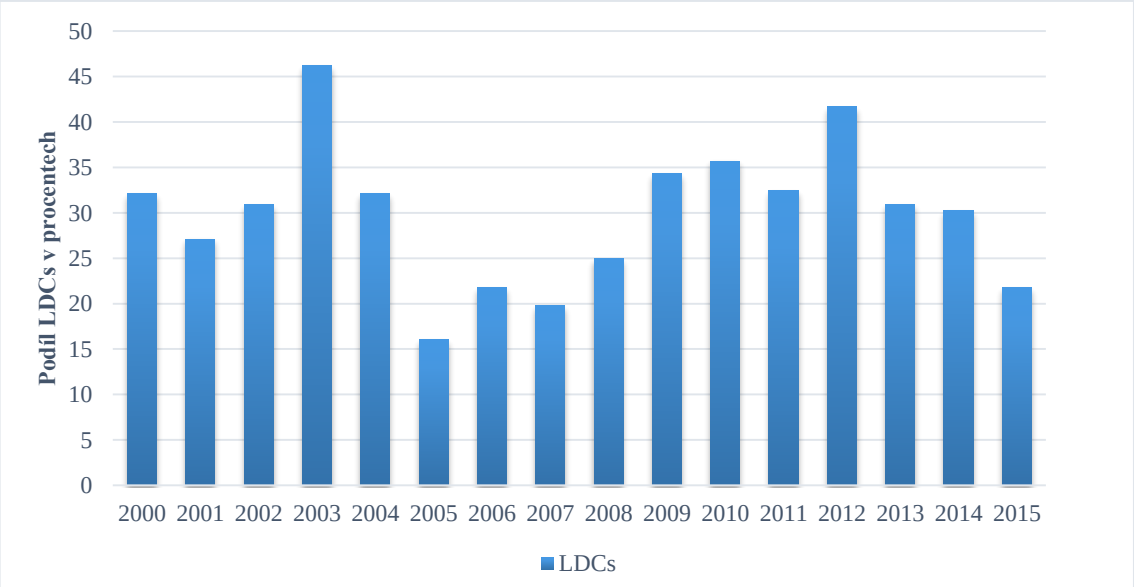

Zdroj: Autorka dle údajů z OECD 2017b

5.4.1 Největší příjemci

LDCs tedy povětšinou nepředstavují největší příjmovou skupinu, neznamená to však, že tato kategorie není pro německou vládu důležitá. Jednotliví členové kategorie se proto pravidelně zařazují na seznam největších recipientů německé ODA. Během let 2000 až 2015 se na seznam 20 největších příjemců německé bilaterální ODA dostalo celkem 13 členů skupiny LDCs. Z toho žádné zemi se nepodařilo umístit se na seznamu každý rok, Afghánistán se nicméně objevuje pravidelně od roku 2001. Ostatními státy, které se zařadily minimálně po jeden rok, jsou Bangladéš, Demokratická republika Kongo, Etiopie, Jemen, Libérie, Mosambik, Myanmar, Nepál, Súdán, Tanzanie, Uganda a Zambie. Země kategorie LDCs zabíraly do roku 2013 s jedinou výjimkou každoročně pět až sedm míst v seznamu, tedy vždy čtvrtinu až třetinu všech pozic, po rozhodnutí o omezení finanční asistence však následoval značný propad a v posledních dvou měřených letech již LDCs obsadily pokaždé jen tři místa (OECD 2017a).

Během sledovaného období se podařilo členům LDCs umístit se několikrát i na místě celkově největšího příjemce bilaterální německé ODA, a to hned dvěma zemím – DRK v letech 2003 a 2012 a Afghánistánu následně v letech 2010, 2011, 2013 a 2014 (OECD 2017a). Celkem největší objem německé ODA vůči LDCs byl poté směřován k Afghánistánu – 4,34 mld. USD[34]. S výrazným odstupem se na druhé příčce umístila DRK (1,89 mld. USD) následovaná Zambií (1,2 mld. USD), Etiopií (1,17 mld. USD) a Mosambikem (1,13 mld. USD). Naopak celkově nejmenšího příjemce ze skupiny umístěných zemí představoval Myanmar (473,89 mil. USD), který se zařadil na seznam pouze jednou, a sice roku 2014 (OECD 2017b).

Pokud se podíváme na geografické rozložení představených zemí, můžeme si povšimnout, že se všechny nacházejí na africkém či asijském kontinentě a ostatní kontinenty nereprezentuje nikdo. Největší počet zemí pochází ze subsaharské Afriky, a to povětšinou z její východní části. Tento fakt odpovídá deklarovanému zaměření BMZ na subsaharskou Afriku jako na prioritní region. Zbylých pět zemí poté leží v různých částech Asie – jižní, jihovýchodní či západní.

V případě, že se budeme soustředit na historické vazby vybraných zemí a Německa, můžeme zaznamenat, že Německo u kategorie LDCs nijak zásadně nepreferuje v rozvojové spolupráci své bývalé kolonie. Celkem se ve skupině nachází čtyři německé kolonie, jež země ztratila po Versaillském míru roku 1919 (dnešní Rwanda, Burundi, Tanzanie a Samoa), na seznam 20 největších příjemců se však zařadila pouze Tanzanie. Tanzanie nicméně patří mezi nejdůležitější příjemce, neboť s poskytnutými prostředky ve výši 1,07 mld. USD se řadí těsně za pátý Mosambik a na seznamu 20 největších recipientů se objevila hned dvanáctkrát. Burundi a Rwanda však z pohledu objemu prostředků nenáleží mezi příjemce prioritní, nepatří však ani mezi úplně nejmenší, neboť vůči Burundi směřovalo Německo 278,58 mil. USD a vůči Rwandě poté 423,24 mil. USD. Samoa, které se podařilo opustit skupinu LDCs dva roky před koncem sledovaného

[34] Na základě dat z OECD je uvedená částka vypočtena v současných USD.

období, se naopak počítá mezi nejmenší recipienty německé ODA, obdržela totiž pouze 2,23 mil. USD (OECD 2017b). Z 13 vybraných zemí se tedy pouze jedna země řadí do skupiny bývalých kolonií Německa, ze zbývajících 12 států bylo poté suverénně nejvíce států v historickém vztahu k Velké Británii, a to Afghánistán, Bangladéš, Jemen, Myanmar, Nepál, Súdán, Uganda a Zambie. Zároveň i Tanzanie dříve spadala do britského impéria jako protektorát a mandátní území – Zanzibar mezi lety 1890–1964 a Tanganika v letech 1919–1961 (Encyclopædia Britannica 2016; Embassy of the United Republic of Tanzania 2017). Ostatní státy byly poté buď nezávislé (Etiopie a Libérie), nebo kolonie Belgie (DRK) a Portugalska (Mosambik).

Co se týče vazeb vybraných zemí a Německa v rámci organizací navázaných na Berlín, můžeme zaznamenat, že celkem osm států se překrývá se skupinou ACP, vůči které udržuje Evropská unie speciální vztahy, a to DRK, Etiopie, Libérie, Mosambik, Súdán, Tanzanie, Uganda a Zambie.

5.4.2 Nejmenší příjemci

Po představení největších příjemců je nyní čas se zaměřit naopak na nejmenší recipienty německé rozvojové pomoci ze skupiny LDCs. Jak již bylo řečeno, příjemcem německé bilaterální ODA se během sledovaného období staly všechny státy kategorie LDCs, vůči některým však bylo směřováno pouze minimální množství prostředků. Celkově nejmenším recipientem bilaterální německé ODA během let 2000–2015 bylo Tuvalu, kterému Německo poskytlo pouze 0,13 mil. USD. Na dalších místech následovaly Komory (0,27 mil. USD), Rovníková Guinea (0,38 mil. USD), Kiribati (0,44 mil. USD) a Vanuatu (0,78 mil. USD). Můžeme si tedy jasně všimnout, že Berlín nevěnuje příliš pozornosti malým ostrovním státům. V případě pevninských států se poté nedostává velkého zájmu ani malým státům subsaharské Afriky, což můžeme pozorovat například u již zmiňované Rovníkové Guiney, Guiney-Bissau (10,58 mil. USD), Džibutska (17,46 mil. USD) nebo Gambie (17,52 mil. USD), a to bez ohledu na to, čí byla daná země v historii kolonií (OECD 2017b).

5.4.3 Plnění závazku OSN

Německo směřovalo vůči zemím kategorie LDCs bilaterálně během sledovaného období celkem 19,66 mld. USD (OECD 2017b). Tato částka představuje relativně malý objem prostředků vzhledem k výši celé německé ODA, Německo je přitom povinno stejně jako další země OSN sledovat závazek o poskytování minimálně 0,15 % svého HND jako ODA vůči kategorii LDCs. Tohoto cíle se nicméně zemi zatím nepodařilo dosáhnout a nelze to očekávat ani v nejbližších letech. I přesto však můžeme sledovat snahu o navyšování prostředků vůči této kategorii, výsledky pro jednotlivé roky nicméně značně kolísají.

Na počátku analyzovaného období zastupovaly prostředky poskytnuté kategorii LDCs celkem 0,06 % německého HND (OECD 2001: 77). Až do roku 2003 jsme poté mohly pozorovat nárůst podílu těchto prostředků na HND, a to až na 0,1 %. Během následujících let však tento podíl značně kolísal, mezi lety 2008 až 2012 se však výše podílu znovu držela na hranici 0,1 – 0,11 %. Od tohoto roku však podíl začal opět klesat, v posledním měřeném roce dokonce výše prostředků vůči kategorii LDCs představovala pouze 0,8 % německého HND, čímž se Německo dostalo i pod průměr skupiny DAC (0,9 % pro rok 2015) (OECD 2017f).

Graf č. 6: Německo a plnění závazku OSN

Zdroj: Autorka dle údajů z OECD 2001: 77, OECD 2004: 220, OECD 2005: 88, OECD 2006a: 81, OECD 2006b: 83, OECD 2007: 79, OECD 2009a: 86, OECD 2009b: 92, OECD 2010: 102, OECD 2012a: 102, OECD 2012b: 110, OECD 2013: 117, OECD 2014: 107, OECD 2015: 100, OECD 2017f

5.5 Prioritní sektory německé ODA v rámci LDCs

Rozvojové prostředky, jež Německo poskytuje zemím kategorie LDCs, si nyní rozdělíme do sektorů, a to dle kategorizace OECD, jež vyděluje sedm hlavních oblastí – Sociální infrastruktura a služby, Ekonomická infrastruktura a služby, Produkční sektory, Multi-sektor, Komoditní pomoc, Akce spojené s dluhem a Humanitární asistence.

Podíl jednotlivých sektorů na celkové výši bilaterální německé ODA směřované vůči největším příjemcům z kategorie LDCs nám prezentuje graf č. 7. Jak si můžeme povšimnout, nejvíce ODA směřovalo Německo do prvního sektoru nazvaného Sociální infrastruktura a služby, a to 7,39 mld. USD, které představují celkem 45,5 % všech měřených prostředků (16,23 mld. USD)[35]. Největší podíl na této částce měly podoblasti Vládní politiky a občanská společnost a Vzdělání (OECD 2017c).

Sektorem s druhým největším objemem prostředků byly Akce spojené s dluhem, které zabraly 22 % z celkové částky. V rámci tohoto sektoru dosáhly německé prostředky výše 3,57 mld. USD. Na třetím místě se následně umístil sektor Ekonomická infrastruktura a služby, který zastával 9,9 % všech prostředků. V rámci tohoto sektoru poskytlo Německo celkem 1,61 mld. USD a nejvíce se na této hodnotě podílely podoblasti Energie a Transport.

Čtvrté místo obsadila Humanitární asistence, v jejímž rámci bylo vyplaceno 1,35 mld. USD. Následující místo patřilo Multi-sektoru, vůči kterému bylo zaměřeno 1,08 mld. USD. Na šesté pozici se dále umístila Komoditní pomoc se 760,98 mil. USD, na čemž nejvíce participovala podoblast Rozpočtová podpora. Poslední místo představovaly Produkční sektory, kam směřovalo 433,38 mil. USD. Zbylých 0,3 % všech měřených prostředků tvořily administrativní a neidentifikovatelné náklady a náklady spojené s uprchlíky v rámci donorské země (celkem 42,22 mil. USD) (OECD 2017c). Všechny prostředky byly na

[35] Částka představuje hrubé výdaje a je měřena v současných USD.

základě údajů z OECD vypočteny pro roky 2002 až 2015, a to pro 13 největších recipientů bilaterální německé ODA ze skupiny LDCs, které byly prezentovány v předcházející části.

Graf č. 7: Prioritní sektory německé ODA v rámci LDCs 2002–2015

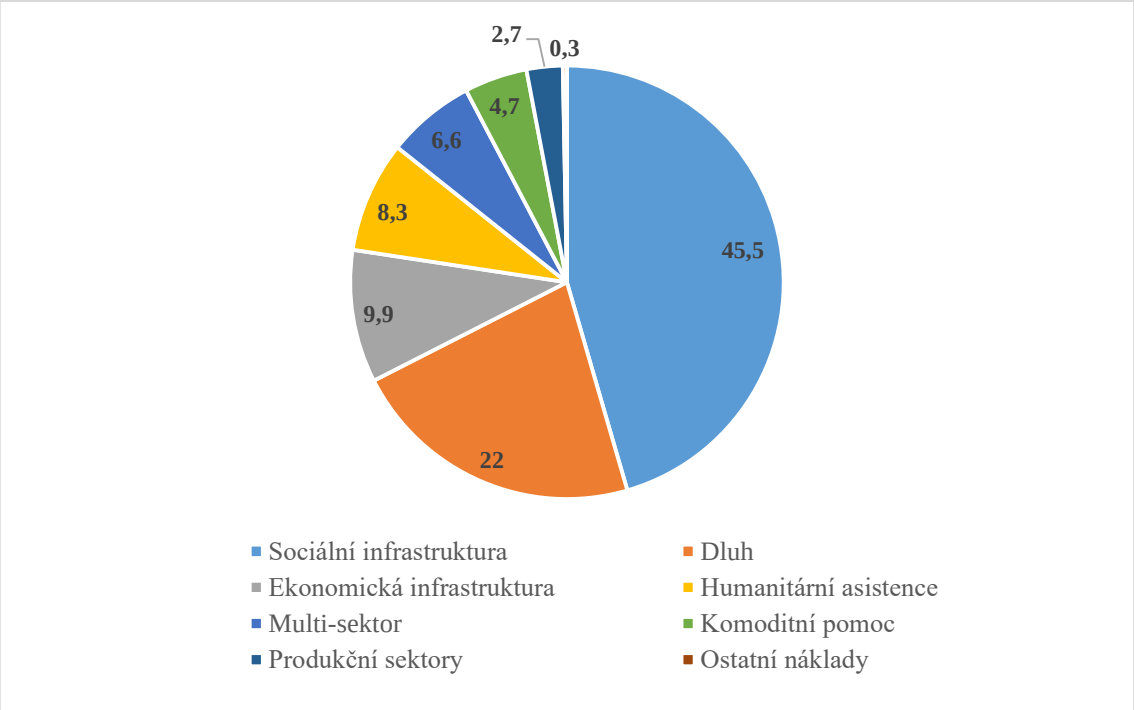

Zdroj: Autorka dle údajů z OECD 2017c

5.6 Hlavní partneři

Německo jako jeden z hlavních propagátorů koordinace a efektivity úzce spolupracuje při poskytování rozvojové pomoci vůči kategorii LDCs s velkým množstvím aktérů. Na straně donorských zemí jsou to především členové Evropské unie. BMZ a další agentury spolupracují nejvíce se státy ze severní části Společenství, a to zejména s Velkou Británií, Švédskem a Nizozemskem (viz spolupráce v Zambii). Z řad nečlenů EU jsou poté jednoznačně nejvýznamnějším rozvojovým partnerem Německa USA a následně Norsko (BMZ 2014: 26, 28). Soubor hlavních partnerů je podmíněn především výběrem prioritních zemí a zároveň skutečností, že Německo náleží do tzv. Like-minded donor group, jež sestává právě ze Švédska, Dánska, Nizozemska, Velké Británie, USA, Austrálie, Kanady a Německa. Hlavní snahou této skupiny je implementace řady společných principů a strategií v rámci rozvojové spolupráce – např. princip vlastnictví,

propagace dobrého vládnutí, podpora zapojení občanské společnosti, vysoká transparentnost pomoci apod. Německo je zároveň silný podporovatel komparativních výhod v rámci společných rozvojových programů (BMZ 2013: 12).

Významným prvkem rozvojové politiky Německa je poté využívání vyspělejších rozvojových zemí jako partnerů pro spolupráci s méně rozvinutými zeměmi. BMZ tyto země označuje jako tzv. Anchor countries (Ankerländer) a patří mezi ně např. Indie, Brazílie, Čína, Mexiko, Jihoafrická republika a v poslední době také Indonésie. Tyto země mají podle Německa zásadní transnacionální vliv na redukci chudoby, environmentální ochranu a ekonomický a sociální rozvoj. Rovněž mohou pozitivně ovlivňovat mír a stabilitu svého regionu (BMZ 2008b: 126). Trilaterální rozvojová spolupráce s těmito zeměmi je v současnosti využívána povětšinou v rámci technické spolupráce, a to zejména v oblasti vody a sanitace, zemědělství, životního prostředí či vzdělání (BMZ 2017b). Partnerství s těmito zeměmi však slouží Německu i jako nástroj k ovlivňování regionální a globální rozvojové agendy (BMZ 2013: 15).

Pokud se zaměříme na multilaterální partnery, jednoznačně nejvýznamnějším je pro Německo Evropská komise, na jejíchž iniciativách a programech často participuje. Důležitými partnery jsou však také Světová banka, OSN, Africká unie, Asijská rozvojová banka a Africká rozvojová banka.

Co se týče nevládních institucí, Německo je důrazným podporovatelem posilování vlivu občanské společnosti a NGOs, důležitost spolupráce s těmito aktéry proto deklaruje ve všech oficiálních dokumentech vztahujících se k rozvojové politice. Instituce občanské společnosti jsou podle BMZ významné zejména díky skutečnosti, že často mají přímější přístup k lokálním lidem a zároveň mohou fungovat v zemích či oblastech, kde se práce oficiálních agentur stává problematickou. Instituce mohou také přispívat k obohacení lokální občanské společnosti. Nevládní organizace podle BMZ hrají rovněž důležitou roli

v rozvojové spolupráci tím, že upozorňují na nedostatky rozvojové politiky Berlína (BMZ 2008b: 142–143).

Významným nevládním partnerem pro BMZ je zejména církev, která funguje v rámci rozvojové politiky SRN již 50 let. Církev pracuje často na tzv. grassroot projektech ve slumech a chudinských čtvrtích, díky čemuž může podle BMZ přímo pomáhat nejchudším vrstvám ve společnosti. BMZ spolupracuje nejvíce s Protestantskou asociací pro spolupráci a rozvoj (Evangelische Zentralstelle für Entwicklungshilfe), jež sídlí v Bonnu, a jejím katolickým protějškem se sídlem v Aachenu – Katolickou centrální agenturou pro rozvojovou pomoc (Katholische Zentralstelle für Entwicklungshilfe) (BMZ 2008b: 142; BMZ 2017c).

Německo rovněž velmi často navazuje partnerství se soukromým sektorem. Tato strategie byla ještě více umocněna přijetím deklarace o uznání důležitosti role soukromého sektoru jako partnera v rozvojové spolupráci na jednání o efektivnosti rozvojové asistence v Busanu roku 2011. Podle BMZ německé firmy značně přispívají k dosáhnutí rozvojových cílů, a to zejména skrze přímé investice, které vytvářejí pracovní místa, nebo prostřednictvím předávání know-how a technologií. Posílení role německých firem v rámci rozvojové politiky je proto jednou z vládních priorit. Aby se dosáhlo v této oblasti co největší efektivity, pořádá BMZ pravidelné konzultace s ostatními odděleními vlády, a to především s Ministerstvem zahraničí a Ministerstvem pro hospodářství a energetiku. V rámci soukromého sektoru se snaží BMZ zároveň prosazovat korporátní odpovědnost, aby činnost firem co nejvíce přispívala k udržitelnému rozvoji (BMZ 2013: 14, 43).

Spolupráce s nevládními partnery poté probíhá i na úrovni rozvojových zemí. Německo se snaží zejména prosazovat větší vliv institucí občanské společnosti na rozhodování o rozvojových strategiích. Kooperace s těmito aktéry funguje například na základě partnerství v rámci odborného vzdělávání či asociačního partnerství (CDU/CSU – SPD 2014: 118). Německo také spolupracuje

s vládami rozvojových států. BMZ vždy pořádá každé dva až tři roky jednání s vládou partnerského státu, během kterého se upravují rozvojové strategie. Na závěr vyjednávání je poté vždy uzavřena právně závazná smlouva, na jejímž základě tvoří německé rozvojové agentury individuální návrhy rozvojových programů. Všeobecnou rozpočtovou podporu nicméně Německo využívá jen v minimálním rozsahu, což je způsobeno především silným důrazem na princip dobrého vládnutí (OECD 2015: 64, 107). Kritérium dobrého vládnutí je jednou z nejdůležitějších zásad německé rozvojové politiky, proto se jej země tak silně snažila prosadit jako podmínku i pro rozvojovou politiku EU. Za hlavní aspekty dobrého vládnutí Německo považuje zejména ochranu lidských práv, demokracii a vládu práva, genderovou rovnost, decentralizaci a administrativní reformu, dobrý finanční management, transparentnost a boj s korupcí (BMZ 2012: 8).

Princip dobrého vládnutí je základem při vyjednávání bilaterálních programů rozvojové spolupráce, významným tématem se stal zejména pro oblast subsaharské Afriky, což je podle OECD také jedním z důvodů, proč se relativně málo zemí kategorie LDCs z této oblasti umisťuje na seznamu 20 největších recipientů německé ODA (OECD 2002: 43). Tento fakt je však rovněž způsoben zaměřením Berlína na tzv. fragile states, kde vlády většinou nedosahují dostatečných kvalit pro efektivní spravování přijatých prostředků. Dobrým příkladem je Afghánistán, největší recipient německé ODA z kategorie LDCs. Afghánistán nesplňuje německé podmínky pro rozpočtovou podporu, proto Německo podporuje programy tvořené afghánskou vládou pouze skrze participaci na různých fondech (např. Education Quality Improvement Programme) (BMZ 2014: 15).

5.7 Nástroje spolupráce

Německo využívá v rámci rozvojové spolupráce několik druhů nástrojů, na základě jejich typů jsou poté jejich použitím pověřeny různé agentury. Nejdůležitější institucí v rámci německé rozvojové politiky je BMZ, které rozhoduje zejména o plánování a směrování politik, vyjednávání projektů

a programů v partnerských zemích, koordinaci s ostatními donory a nevládními organizacemi a zároveň dohlíží na implementující agentury (OECD 2002: 52).

Co se týče objemu prostředků, nejvýznamnějším nástrojem v rámci rozvojové politiky Německa je finanční spolupráce. Tuto spolupráci má na starosti KfW Entwicklungsbank se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem. Finanční spolupráce je využívána především k financování investic (např. infrastruktura, vzdělávání nebo zdravotní péče), materiálu a vybavení či k ustanovení efektivních struktur. Spolupráce má zejména formu zvýhodněných půjček, kategorii LDCs jsou poté garantovány finance ve formě grantů. Existuje rovněž speciální typ nazvaný Programově orientované společné financování, kdy jsou prostředky poskytovány přímo do rozpočtu partnerské země, a nikoliv na individuální projekty (BMZ 2017d). Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, všeobecná rozpočtová podpora je nicméně využívána v rámci německé rozvojové spolupráce pouze minimálně a pod podmínkou dobrého vládnutí, neboť Berlín klade silný důraz na efektivitu pomoci a na to, aby jeho prostředky nebyly zneužívány (OECD 2002: 43). Například vůči 13 největším příjemcům německé ODA byla proto od roku 2000 použita rozpočtová podpora pouze v šesti případech a v porovnání s ostatními oblastmi jen v malé výši (OECD 2017c).

Do kategorie finanční spolupráce spadá rovněž oddlužení, které zastává téměř čtvrtinu veškeré ODA směřované vůči LDCs, jak jsme si ukázali v jedné z předcházejících kapitol. Za touto skutečností stojí přesvědčení BMZ, že právě značné zadlužení představuje pro rozvoj nejméně rozvinutých zemí jednu z největších překážek (BMZ 2017e). V rámci tohoto nástroje jsou využívány například tzv. dluhové bažiny (debt swamps), jež stojí na principu, že partnerská země poskytne určité prostředky pro rozvojové projekty na svém území a na oplátku Německo zemi odpustí dluh minimálně ve stejné výši, jakou země do projektů investovala (BMZ 2017f). V rámci oddlužení Německo také klade velký důraz na podmínku dobrého vládnutí, na základě koaliční smlouvy z roku 2013 je nyní proto oddlužení garantováno zemím pouze za předpokladu, že jsou její rozpočtové výdaje transparentní, pokud vláda vyjadřuje snahu o boj s korupcí

a finančními úniky a zároveň pokud existuje solidní ekonomická struktura (BMZ 2017e).

Důležitým nástrojem je rovněž technická spolupráce, kterou v současné době zajišťuje převážně vládní agentura GIZ neboli Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit. GIZ je momentálně největší organizací pro technickou kooperaci na světě a sídlí v Bonnu a v Eschobornu, operuje však z více než 90 středisek po celém světě (GIZ 2017). Agentura vznikla roku 2011 sloučením tří organizací, které do té doby implementovaly technickou spolupráci Německa, a to Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit, Deutsche Entwicklungsdienst a Internationale Weiterbildung und Entwicklung (BMZ 2013: 25). Technickou spolupráci Německo využívá v rámci rozvojové politiky zejména k přesunu technických, ekonomických a organizačních znalostí a dovedností. GIZ poskytuje například poradní služby expertů v různých oborech, finanční příspěvky do kvalifikovaných lokálních výzkumných agentur, vybavení a materiál pro určené zařízení či studie a specializované zprávy (BMZ 2017g).

Humanitární asistence je dalším nástrojem rozvojové politiky Německa a její organizaci má na starosti Ministerstvo zahraničí (AA). Tato asistence doplňuje rozvojové iniciativy a tranziční politiku BMZ[36] a po reformě z roku 2012 rovněž reflektuje principy humanitární asistence vytyčené EU. Reforma přinesla také dohodu o rozdělení činností mezi BMZ a AA, přičemž AA je nyní zodpovědné za okamžitou pomoc při mimořádných událostech způsobených přírodními katastrofami či politickými konflikty, humanitární pomoc při dlouhodobějších a komplexních krizích, humanitární tranziční asistenci apod. BMZ má poté na starosti dlouhodobou potravinovou bezpečnost, reintegraci uprchlíků a vnitřně vysídlených osob a rekonstrukci základní ekonomické a sociální infrastruktury (OECD 2015: 81–82).

[36] Tato politika má za cíl zvýšit schopnosti institucí a lidí ustát důsledky krizí, násilných konfliktů či přírodních katastrof s ohledem na udržitelný rozvoj (OECD 2015: 81).

6 ZÁVĚR

Cílem předkládané práce bylo představit rozvojovou politiku Evropské unie vůči nejméně rozvinutým zemím, a to na základě dvou vybraných členských zemí. Jak jsme si ukázali v prvních částech práce, Evropská unie se zaměřuje na danou kategorii prakticky už od jejího vzniku, neboť na nutnost zvláštní péče vůči těmto zemím odkazovala již ve smlouvách z Lomé. Jedním z důvodů pro toto rozhodnutí byla i skutečnost, že velká část zemí z kategorie LDCs se překrývá se členy skupiny ACP, s níž udržuje EU úzké vazby již od 70. let. Nejvýznamnějším nástrojem rozvojové spolupráce EU a kategorie LDCs je od počátku obchodní politika, neboť pro danou skupinu EU představuje jednoho z nejvýznamnějších obchodních partnerů. V rámci Všeobecného systému preferencí bylo dokonce vytvořeno první schéma soustředící se na zvláštní celní přístup k LDCs již na konci 70. let. Země kategorie LDCs tak mohly například dovážet na trh Společenství bez celních omezení a kvót určité druhy produktů.

Významným milníkem pro rozvojovou spolupráci EU a skupiny LDCs byl rok 2000 a především vyhlášení Rozvojových cílů tisíciletí, díky čemuž se EU začala soustředit na kategorii LDCs ještě více než předtím. Již následující rok byla například přijata iniciativa Vše kromě zbraní, která zaručovala bezcelní dovoz pro všechny produkty ze zemí LDCs (zpočátku se třemi výjimkami). Větší zaměření se na kategorii LDCs bylo možné zpozorovat i v nové smlouvě se skupinou ACP označované jako Dohoda z Cotonou. Významným prvek této dohody bylo zásadní přehodnocení obchodních vztahů se skupinou ACP, která byla poprvé rozdělena mezi členy LDCs a ostatní země. Vůči členům kategorie LDCs byla následně v rámci obchodních vazeb zachována nereciproční struktura vztahů a země zároveň obdržely právo na bezcelní dovoz zboží na evropský trh bez nutnosti uzavření obchodní smlouvy. Ostatní členové ACP si poté při zájmu o další obchodování museli nově vyjednat ekonomické partnerské dohody založené již na recipročních vztazích.

Dohoda z Cotonou rovněž poprvé deklarovala zvláštní zacházení zemím kategorie LDCs v určitých oblastech (transport, potravinová bezpečnost apod.). Při jedné z revizí byl následně prohlášen jako jedno z hlavních témat vztahu EU a LDCs boj se změnou klimatu. Odkazy na důležitost speciální péče vůči kategorii LDCs se poté objevily během nového milénia i v dalších dokumentech týkajících se rozvojové spolupráce, a to včetně jedné z nejzásadnějších iniciativ – v Evropském konsenzu o rozvoji.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, Evropská unie zastřešuje jako celek více než polovinu světové ODA, nejvíce z této částky však neprodukují samotné instituce, nýbrž členské státy. Velká Británie a Německo, jejichž rozvojová politika byla analyzována v druhé polovině práce, patří mezi nejvýznamnější donory rozvojové spolupráce v rámci EU, společně také poskytují téměř polovinu ODA všech členů této organizace. V posledních letech každá z těchto zemí přispívá dokonce větším objemem prostředků na rozvojovou spolupráci než samotné instituce EU. Obě země se také velkým dílem podílely na formování evropské rozvojové politiky. Díky vstupu Velké Británie do Společenství roku 1973 byla například rozšířena rozvojová spolupráce na dvojnásobné množství zemí, čímž vznikla skupina ACP. Německu se zase podařilo prosadit do rozvojové politiky EU několik principů, na které se zaměřovalo ve své vlastní politice. Během německého předsednictví Rady byla například přijata jako jeden z hlavních komponentů rozvojové spolupráce podmínka dobrého vládnutí, v posledních letech se zasadilo rovněž o větší efektivnost rozpočtové podpory. Obě země byly zároveň vždy propagátory tzv. globálního přístupu k rozvojové spolupráci, který kladl důraz na celosvětové snižování chudoby a liberalizaci světového obchodu spíše než na strategické vztahy EU s bývalými koloniemi. Tento přístup se začal prosazovat právě po vstupu Velké Británie do Společenství.

Principy, které postupně přijímala ve své rozvojové politice EU, se časem rovněž promítly do rozvojové politiky zmíněných zemí. Velká Británie a Německo proto v rozvojové spolupráci kladou důraz např. na zásadu komplementarity, koherence či koordinace, které představila poprvé Maastrichtská smlouva. Země

proto vytváří i velké množství společných rozvojových strategií (viz Uganda a Zambie). V rámci dělby práce jsou zároveň státy silnými podporovateli využívání komparativních výhod. Stejně jako samotná EU také země přiznávají důležitost zapojení institucí občanské společnosti a soukromého sektoru do tvorby a realizace rozvojových strategií. V rámci svých rozvojových politik rovněž oba státy vyjadřují snahu napomoci zemím kategorie LDCs více se zapojit do mezinárodního obchodu, což odpovídá principům EU ve strategii Aid for Trade.

Velká Británie a Německo se jako jedny z prvních států přihlásily roku 2000 k Rozvojovým cílům tisíciletí, čímž definitivně ustanovily jako hlavní cíl své rozvojové spolupráce vymýcení chudoby s ohledem na udržitelný rozvoj. Ještě před přijetím MDGs však země měly podobné cíle ve své rozvojové spolupráci, a sice podporu postavení žen, ochranu životního prostředí, důraz na podmínku dobrého vládnutí apod. Obě země rovněž podporovaly podmíněnost rozvojové spolupráce na základě Washingtonského konsenzu.

Členství v Evropské unii a DAC postupně ovlivnilo země také k většímu zaměření na nejméně rozvinuté země. Oba státy poskytují této kategorii velké množství prostředků, vůči LDCs je dlouhodobě směřována dokonce více než polovina veškeré bilaterální britské ODA. Během sledovaného období země společně této kategorii poskytly téměř 58 mld. USD. Mnohem větší podíl na této částce měla Velká Británie, i přesto však tato země nikdy nedisponovala žádnou oficiální rozvojovou strategii vůči LDCs. Dalo by se dokonce říci, že kategorii ani příliš neuznává, zvláštní zacházení vůči LDCs totiž víceméně považuje za znevýhodňování ostatních nízkopříjmových zemí. Velká Británie podporuje nicméně všechny speciální iniciativy EU zaměřené na tuto kategorii. V rámci svých oficiálních dokumentů poté DfID velmi často zmiňuje pojem nejchudší země a nutnost speciální péče vůči těmto státům. Britská vláda zároveň tlačí EU ke směřování většího objemu prostředků právě do těchto nejchudších zemí.

U Německa takovéto chování vůči EU jednoznačně vypozorovat nemůžeme, neboť samo bylo několikrát podrobeno od DAC kritice, že poskytuje

nejvíce prostředků zemím se středními příjmy a na LDCs a ostatní nízkopříjmové země trochu zapomíná. Na rozdíl od Velké Británie však v posledních letech Německo kategorii LDCs ve svých oficiálních dokumentech zmiňuje stále více a často deklaruje snahu o větší zaměření se na tuto kategorii. V rámci dokumentu Minds for Change si dokonce BMZ vytyčilo hlavní cíle a priority rozvojové spolupráce s těmito zeměmi. Jak Německo, tak Velká Británie udává jako jednu z nejdůležitějších oblastí spolupráce se zeměmi LDCs (popř. nejchudšími zeměmi v případě Británie) boj se změnou klimatu a prevenci konfliktů, které jsou podle nich největšími hrozbami pro tyto země. Vlády Německa i Velké Británie rovněž ve svých bílých knihách přislíbily skupině LDCs podporu při dalším vyjednávání v rámci rozvojového kola WTO z Dohá, neboť obě země jsou výraznými podporovateli liberalizace světového obchodu ve prospěch nejméně rozvinutých zemí.

Německo a Velká Británie poskytly během sledovaného období s jedinou výjimkou rozvojovou spolupráci po minimálně jeden rok všem zemím z kategorie LDCs. Výše prostředků směřovaná vůči daným zemím se nicméně značně lišila. Mezi 20 největších recipientů bilaterální ODA se u Velké Británie zařadilo celkem 18 států z kategorie LDCs, v případě Německa poté 13 zemí. Naprostá většina z těchto států byla poté společná, a to Afghánistán, Bangladéš, DRK, Etiopie, Jemen, Mosambik, Myanmar, Nepál, Súdán, Tanzanie, Uganda a Zambie[37]. Můžeme tedy vypozorovat, že obě země se nejvíce soustředí na LDCs s úzkými historickými vazbami na Velkou Británii. Naopak bývalých německých kolonií v tomto seznamu příliš nenajdeme, neboť Berlín je v rámci kategorie LDCs nijak zvlášť nepreferuje. Zároveň všichni největší recipienti obou zemí pocházejí ze subsaharské Afriky či jižní, jihovýchodní a západní Asie. Ostatní oblasti jako Karibik nebo Pacifik nejsou reprezentovány vůbec. Největší recipienti Německa a Velké Británie se rovněž značně překrývají se skupinou ACP, což opět odráží charakteristiky rozvojové politiky EU.

[37] Německo se odlišilo pouze Libérií, Velká Británie se zaměřila navíc na Jižní Súdán, Malawi, Rwandu, Sierra Leone, Somálsko a Východní Timor.

Suverénně největším recipientem ODA Německa byl během sledovaného období Afghánistán, což v mnohém reflektovalo spojenecké závazky a vojenské působení na jeho území v rámci Severoatlantické aliance. Německo s Afghánistánem totiž pojí dlouhodobé vztahy, teprve po jeho zapojení se do afghánského konfliktu však došlo k výraznému nárůstu objemu rozvojových prostředků. Tento fakt platil i na Velkou Británii, pro kterou Afghánistán představoval rovněž jednoho z největších recipientů (umístil se hned za první Etiopií).

Naopak nejméně prostředků obě země směřovaly do malých ostrovních států jako Tuvalu či Vanuatu. U Velké Británie jsme si mohli rovněž povšimnout, že se ve své rozvojové politice vůči LDCs příliš nezaměřuje na bývalé francouzské kolonie, neboť většina z nich spadá do spodní části seznamu jejích recipientů. U Německa však toto tvrzení nelze zcela využít, protože mezi nejmenší příjemce jeho ODA se řadí bývalé kolonie různých zemí. Státy původně náležící do francouzského koloniálního panství však rozhodně nepatří ani mezi jeho největší recipienty.

V rámci analýzy prioritních sektorů britské a německé rozvojové spolupráce jsme mohli zpozorovat, že obě země směřovaly v rámci LDCs nejvíce prostředků do stejné oblasti, a sice do Sociální infrastruktury a služeb. Tento sektor tvořil dokonce i přibližně stejný podíl z celkového objemu prostředků, a to 45 až 48 %. V rámci sektoru měly největší podíl na celkové částce dokonce stejné podoblasti ve shodném pořadí – Vládní politiky a Vzdělání.

Co se však týče pořadí ostatních sektorů, zde se země značně lišily. Velká Británie poskytla zemím kategorie LDCs druhou největší podporu v rámci Humanitární asistence a následně v podobě Komoditní pomoci (zejména na základě Rozpočtové podpory). Německo naopak směřovalo po Sociální infrastruktuře nejvíce pomoci do oblasti Akce spojené s dluhem. Třetím největším sektorem byla pro něj poté Ekonomická infrastruktura a služby.

Nejmenší sektory představovaly pro Velkou Británii Produkční sektory a Akce spojené s dluhem. Zde můžeme vidět značnou rozdílnost s Německem, pro které byly Akce spojené s dluhem naopak druhým nejvýznamnějším sektorem. Zároveň Německo zaslalo nejméně prostředků do oblasti Produkčních sektorů a Komoditní pomoci, která je naopak pro Velkou Británii jedním z největších sektorů. Produkční sektory byly nicméně spojujícím prvkem, neboť u obou zemí zastávaly jedno z posledních míst na základě objemu poskytnutých prostředků.

Odlišnosti v rámci prioritních sektorů odrážejí zejména rozdílnou preferenci jednotlivých rozvojových nástrojů u obou donorů. Jak Berlín, tak Londýn využívá velké množství nástrojů v rámci své rozvojové spolupráce, hlavní nástroje však mají oba podobné. Každý aktér se nicméně přiklání více k jinému druhu.

Mezi ústřední nástroj rozvojové politiky obou zemí patří finanční spolupráce. Londýn nicméně rozděluje ve všech oficiálních dokumentech i statistikách tento nástroj do několika podkategorií, a to na Poverty Reduction Budget Support, skrze kterou jsou prostředky poskytovány buď jako všeobecná rozpočtová, nebo jako sektorově zaměřená podpora, na granty, jež podporují činnost britských a mezinárodních institucí občanské společnosti, a následně na další finanční pomoc, díky které jsou financovány programy či projekty, které nespadají do žádné z předchozích kategorií. Berlín takovéto dělení nevyužívá a finanční spolupráci považuje víceméně za jednotnou kategorii, v jejímž rámci dochází k financování investic a materiálu či k ustanovení efektivních struktur. Většina finanční asistence má poté formu zvýhodněných půjček nebo grantů. Stejně jako Velká Británie má Německo také speciální typ finanční asistence, jenž je označovaný jako Programově orientované společné plánování (víceméně odpovídající první variantě britského PRBS), kdy jsou prostředky poskytovány přímo do rozpočtu partnerské země. Na rozdíl od Británie ale tento nástroj nepoužívá příliš často.

Německo však zase velmi často využívá další z finančních nástrojů, a to oddlužení. V rámci jeho spolupráce s kategorií LDCs skrze tento nástroj proudila ve sledovaném období dokonce téměř čtvrtina všech prostředků. Pro Velkou Británii nepředstavuje oddlužení tak zásadní nástroj jako pro Německo, i přesto jej však ve spolupráci s LDCs i ostatními zeměmi také uplatňuje. Užívání tohoto nástroje u obou zemí reflektuje v mnohém jejich členství v Pařížském klubu a skupině G7, tedy společenstvích významně přiklánějících se k odpouštění dluhů nejchudších zemí.

Dalším významným nástrojem v rámci rozvojové politiky Velké Británie i Německa je poté technická asistence. Německá agentura GIZ je dokonce největší organizací zajišťující technickou kooperaci na světě. Technická asistence je poskytována oběma státy zejména ve formě konzultací se specialisty, tréninku osob z rozvojových zemí, věnování materiálu a vybavení či ve formě grantů na výzkumné programy.

Společným nástrojem v rámci rozvojové politiky je rovněž humanitární asistence, v jejímž rámci země poskytují materiální, personální či finanční příspěvky v reakci na krizové situace. Tento nástroj obě země využívají ve velkém například v Súdánu nebo DRK, jednoznačně více jej však vůči kategorii LDCs uplatňuje Velká Británie. I pro Německo však humanitární asistence představuje důležitý nástroj.

Obě země tedy poskytují rozvojovou spolupráci vůči LDCs i ostatním zemím na základě velkého množství nástrojů, výše představené jsou těmi nejvýznamnějšími, rozhodně však ne jedinými. Během výzkumu používaných nástrojů bylo poté možné zaznamenat zvláštní charakteristiky v každé zemi. Velká Británie například hodně využívá struktur Commonwealthu v rámci těchto nástrojů – viz Commonwealth Scholarship and Fellowship Plan. Německo zase při poskytování všech typů spolupráce klade opravdu velký důraz na princip dobrého vládnutí. Rozdílnost lze nalézt rovněž v organizaci rozvojové spolupráce, neboť ve Velké Británii má většinu nástrojů pod přímou kontrolou DfID. Naopak

německá rozvojová spolupráce je v tomto ohledu roztříštěnější, přestože v posledních letech došlo na základě reforem k větší soudržnosti a zjednodušení systému. Nejdůležitějším orgánem je BMZ, které rozhoduje například o plánování politik a kontroluje implementující agentury. Finanční spolupráci má však na starosti KfW Entwicklungsbank, technickou asistenci GIZ a humanitární asistenci zase Ministerstvo zahraničí.

V rámci výzkumu výběru největších partnerů v rozvojové spolupráci jsme mohli u států opět zpozorovat velké množství společných znaků. Obě země v této oblasti v mnohém reflektují principy EU představené v Maastrichtské smlouvě či Evropském konsenzu o rozvoji. Velká Británie a Německo jsou totiž dlouhodobými podporovateli společných rozvojových strategií, které tvoří zejména s ostatními státy EU. V rámci takovýchto partnerství rovněž kladou silný důraz na využívání komparativních výhod, jak jsme mohli sledovat například ve společné strategii vůči Zambii. Velká Británie a Německo při výběru rozvojových partnerů volí nejčastěji donory ze severní části Společenství jako Nizozemsko či Švédsko. Obě země díky tomu také velmi často pracují spolu, což je dáno i společným členstvím v tzv. Like-minded donor group a skutečností, že se zaměřují v rámci LDCs na stejné země. Co se týče nečlenských států EU, obě země spolupracují nejvíce s USA a Norskem. Pro oba donory je jedním z nejvýznamnějších partnerů rovněž Evropská komise, jejíž iniciativy často podporují. V rámci multilaterálních donorů jsou poté dalšími blízkými partnery Světová banka, OSN, Africká unie a Africká rozvojová banka.

Německo a Velká Británie jsou rovněž důraznými podporovateli kooperace s institucemi občanské společnosti. Obě země proto často tvoří partnerství s NGOs nacházejícími se na jejich území, neboť tyto instituce považují za velice přínosné pro efektivitu rozvojové spolupráce. Podporu jim vyjadřují i v rámci všech svých oficiálních dokumentů vztahujících se k rozvojové politice. Německo se v tomto bodě nicméně odlišuje díky úzké a dlouhodobé spolupráci BMZ s církevními institucemi. Tento prvek v britské rozvojové politice v tak velkém měřítku rozhodně zpozorovat nelze. Odlišnou strategií německé rozvojové politiky je

rovněž časté partnerství s vyspělejšími rozvojovými zeměmi, které označuje jako *Anchor countries/Ankerländer* a jež mu napomáhají v rámci spolupráce s méně rozvinutými zeměmi, a to zejména v oblasti technické asistence.

Obě země nicméně kladou důraz na podporu využívání soukromého sektoru jako jednoho z prostředků pro nastartování rozvoje. Tato strategie byla posílena i na základě přijetí deklarace o efektivnosti rozvojové spolupráce na jednání OECD v Busanu roku 2011. Pro Německo představuje dokonce zvýšení role německých firem v rámci rozvojové politiky jednu z vládních priorit.

Na úrovni rozvojových zemí poté Velká Británie a Německo spolupracují jak s vládními, tak nevládními partnery. Oba donoři usilují o posílení vlivu nevládních institucí na rozhodování o rozvojových strategiích, neboť tyto organizace mají podle nich dobrý vliv na efektivitu vládních politik. Jako partnery využívá Berlín i Londýn instituce občanské společnosti také v případě, kdy nechce poskytovat prostředky přímo národní vládě. Země jsou totiž důraznými zastánci uplatňování zásady dobrého vládnutí, obě mají dokonce vypracovaný seznam přesných principů dobrého vládnutí, které musí partnerská země dodržovat. Pokud tyto principy nesplní, donoři mohou partnerství s vládou odmítnout a směřovat prostředky například skrze NGOs či soukromý sektor. K přehodnocení partnera v dané zemi občas dochází dokonce i během již zahájeného programu, jak jsme mohli zaznamenat například ve spolupráci DfID a Ugandy. Silnějším zastáncem tohoto principu je nicméně Německo, které na základě zásady poskytuje na rozdíl od Velké Británie jen minimum prostředků jako všeobecnou rozpočtovou podporu. Právě důraz na tuto zásadu má podle OECD také vliv na nižší počet zemí LDCs, které se nacházejí na seznamu jeho největších recipientů.

Jak jsme tedy mohli zaznamenat, rozvojová politika Velké Británie vůči kategorii LDCs v mnohém odpovídá rozvojové politice Německa. Země mají stejné největší partnery a často spolupracují i mezi sebou, obě také využívají podobné hlavní nástroje a v rámci spolupráce kladou silný důraz na princip dobrého vládnutí. Oba státy posílají rovněž téměř polovinu všech prostředků do

stejného sektoru. Velká Británie a Německo se také zaměřují na totožný typ zemí z kategorie LDCs, proto se seznam jejich největších recipientů téměř celý překrývá. Země mají rovněž shodné hlavní cíle této spolupráce, neboť se obě zavázaly k podpoře LDCs v oblasti životního prostředí, v prevenci konfliktů a v rámci liberalizace světového obchodu.

I přesto však nelze přehlédnout některé odlišnosti, a to zejména v praktickém provádění rozvojové politiky. Jak již bylo řečeno, Velká Británie ve svých oficiálních dokumentech kategorii LDCs příliš nezmiňuje, když se ale podíváme na výsledky rozvojové politiky, můžeme zaznamenat, že fakticky se na země z této skupiny zaměřuje značně. Do kategorie LDCs totiž směřuje povětšinou více než polovinu všech svých bilaterálních prostředků. Daná kategorie byla proto během sledovaného období kromě dvou výjimek vždy největší příjmovou skupinou a země patřící do této skupiny pravidelně tvořily nejméně polovinu seznamu 20 největších recipientů. Velká Británie od roku 2006 rovněž naplňuje závazek zasílat kategorii LDCs minimálně 0,15 % svého HND.

Německá rozvojová politika vůči LDCs poté funguje přesně na opačném principu. Důležitost kategorie LDCs zmiňuje spolková vláda ve svých oficiálních dokumentech čím dál tím více, v přenášení této strategie do praxe se jí však již tolik nedaří. Tato skutečnost se projevuje například ve značných výkyvech podílu prostředků směřovaných do LDCs na celkové bilaterální ODA, čemuž nepomohlo ani rozhodnutí o reformulaci všech půjček vůči LDCs na granty. Na rozdíl od Velké Británie se zemi také zatím nepodařilo dosáhnout výrazného pokroku v naplnění závazku 0,15 % HND. Jednotlivé země z kategorie LDCs nicméně dlouhodobě patří mezi největší příjemce německé pomoci.

U Velké Británie a Německa tedy můžeme vypozorovat určité rozdíly v přenosu teoretické strategie rozvojové politiky do praxe, i přesto však nelze popřít, že nejméně rozvinuté země představují pro tyto donory a potažmo i pro celou Evropskou unii důležitou skupinu příjemců, jejíž význam od počátku milénia značně roste.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Abbott, George C. (1971). A Re-examination of the 1929 Colonial Development Act. *The Economic History Review* 24 (1), s. 68–81.

ACP-EEC Convention of Lomé (1975). (http://www.epg.acp.int/fileadmin/user_upload/LOME_I.pdf, 20. 1. 2017).

Adamcová, Lenka – Němečková, Tereza (2006). Ekonomické vztahy EU s rozvojovými zeměmi – utváření rozvojové politiky EU. In: Adamcová, Lenka a kol., *Úvod do rozvojových studií* (Praha: Oeconomica), s. 80–150.

AfDB (2007). *Joint Assistance Strategy for Zambia (JASZ) 2007–2010* (https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/Zambia-JAS%202007_01.pdf, 4. 3. 2017).

Barder, Owen (2007). Reforming Development Assistance: Lessons from the UK Experience. In: Brainard, Lael ed., *Security by Other Means: Foreign Assistance, Global Poverty, and American Leadership* (Washington D.C.: Brooking Institution), s. 277–320.

Bartels, Lorand (2007). The Trade and Development Policy of the European Union. *The European Journal of International Law* 18 (4), s. 715–756.

BMUB – BMZ (2011). *Germany's International Approach to Climate Change: Spotlight on Africa* (https://www.bmz.de/en/publications/archiv/topics/climate/Climate_Change.pdf, 4. 3. 2017).

BMZ (2008a). *Europe – a Strong Global Partner for Development* (http://www.bmz.de/en/publications/archiv/type_of_publication/information_flyer/flyer/TrioPraesidentschaftEndflyer.pdf, 4. 3. 2017).

BMZ (2008b). *Towards One World: Development Policy White Paper* (https://www.uwe-holtz.uni-bonn.de/lehrmaterial/bmz_weissbuch_en.pdf, 7. 3. 2017).

BMZ (2011). *Minds for Change: Enhancing Opportunities* (http://www.bmz.de/en/publications/archiv/type_of_publication/information_flyer/information_brochures/Materialie212_Minds_for_Change.pdf, 7. 3. 2017).

BMZ (2012). *Good Governance in Practice: Approaches and examples from development practice* (https://www.bmz.de/en/publications/archiv/topics/good_governance/Materialie220_Information_Brochure_4_2012.pdf, 8. 3. 2017).

BMZ (2013). *The German Government's 14th Development Policy Report: Development Policy White Paper* (https://www.bmz.de/en/publications/archiv/type_of_publication/information_flyer/information_brochures/Materialie223_Weissbuch_large.pdf, 8. 3. 2017).

BMZ (2014). *New Country Strategy for Afghanistan 2014–2017*: *Reliable Partnership in Times of Change* (https://www.bmz.de/en/publications/type_of_publication/strategies/Strategiepapier341_03_2014.pdf, 7. 3. 2017).

BMZ (2015). *Development cooperation with Global Development Partners: Sharing responsibility – Shaping sustainble development* (https://www.bmz.de/en/publications/type_of_publication/strategies/Strategiepapier354_04_2015.pdf, 4. 3. 2017).

BMZ (2017a). *Die Geschichte des Ministeriums* (http://www.bmz.de/de/ministerium/geschichte/index.html, 1. 3. 2017).

BMZ (2017b). *Triangual cooperation: New forms of cooperation* (https://www.bmz.de/en/ministry/approaches/triangular_cooperation/index.html, 8. 3. 2017).

BMZ (2017c). *Churches* (https://www.bmz.de/en/ministry/approaches/bilateral_development_cooperation/players/churches/index.html, 7. 3. 2017).

BMZ (2017d). *Approaches in bilateral cooperation between Germany and its partner countries* (https://www.bmz.de/en/ministry/approaches/bilateral_development_cooperation/approaches/index.html, 8. 3. 2017).

BMZ (2017e). *Backround: Debt holds back development* (http://www.bmz.de/en/issues/development-financing/DebtRelief/hintergrund/index.html, 8. 3. 2017).

BMZ (2017f). *Debt for Development Swamps* (http://www.bmz.de/en/issues/development-financing/DebtRelief/instrumente/dept_swaps.html, 8. 3. 2017).

BMZ (2017g). *Technical Cooperation* (https://www.bmz.de/en/ministry/approaches/bilateral_development_cooperation/approaches/technical_cooperation/index.html, 8. 3. 2017).

Brown, William (2002). *The European Union and Africa: Restructuring of North-South Relations* (London: I.B.Tauris).

Carbone, Maurizio (2007). *The European Union and International Development: The politics of foreign aid* (London: Routledge).

CDU/CSU – SPD (2014). *Shaping Germany's Future – Coalition Treaty between CDU/CSU and SPD 18th legislative period (Non-official Translation by Konrad-Adenauer-Stiftung)* (http://www.kas.de/wf/doc/kas_36853-544-2-30.pdf?140820093605, 6. 3. 2017).

Cotonou Agreement (2000). (http://www.epg.acp.int/fileadmin/user_upload/Cotonou2000.pdf, 23. 1. 2017).

Cotonou Agreement (2010). *Second revision of Cotonou Agreement* (http://www.epg.acp.int/fileadmin/user_upload/Cotonou_2010.pdf, 23. 1. 2017).

Council of the European Union (2000). *The European Community's Development Policy – Statement by the Council and the Commission* (http://ec.europa.eu/development/body/legislation/docs/council_statement.pdf, 22. 1. 2017).

Council of the European Union (2007). *EU Strategy on Aid for Trade: Enhancing EU support for trade-related needs in developing countries – Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council*. (http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/november/tradoc_141470.pdf, 31. 1. 2017).

De Rivero, Oswaldo B. (1980). *New Economic Order and International Development Law* (Oxford: Pergamon Press).

Degnbol-Martinussen, John – Engberg-Pedersen, Poul (2003). *AID: Understanding International Development Cooperation* (London: Zed Books Ltd).

DfID (1997). *Eliminating World Poverty: A Challenge for the 21st Century* (http://www.bris.ac.uk/poverty/downloads/keyofficialdocuments/Eliminating%20world%20poverty%20challenge.pdf, 18. 2. 2017).

DfID (2000). *Eliminating World Poverty: Making Globalisation Work for the Poor* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http:/www.dfid.gov.uk/Documents/publications/whitepaper2000.pdf, 19. 2. 2017).

DfID (2005). *Joint Assistance Strategy for the Republic of Uganda (2005 – 2009)* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090505152237/http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications/joint-assistance-strat-uganda.pdf, 16. 2. 2017).

DfID (2006a). *Eliminating World Poverty: Making Governance Work for the Poor* (https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272330/6876.pdf, 15. 2. 2017).

DfID (2006b). *Statistics on International Development 2001/02–2005/06* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090505152237/http://dfid.gov.uk/documents/publications/sid2006/sid06-full.pdf, 19. 2. 2017).

DfID (2007). *Statistics on International Development 2002/03–2006/07* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090505152237/http://dfid.gov.uk/documents/publications/sid2007/sid07-full-version.pdf, 19. 2. 2017).

DfID (2008a). *Europe for Development: Working with the European Union* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090605190404/http://dfid.gov.uk/documents/publications/inst-strat-paper-european-union.pdf, 15. 2. 2017).

DfID (2008b). *Statistics on International Development 2003/04–2007/08* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090505152237/http://www.dfid.gov.uk/Documents/aboutdfid/sid2008/FINAL-printed-SID-2008.pdf, 19. 2. 2017).

DfID (2009a). *Eliminating World Poverty: Building our Common Future* (https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/229029/7656.pdf, 15. 2. 2017).

DfID (2009b). *Statistics on International Development 2004/05–2008/09* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090505152237/http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications/sid%202009/final-printed-sid-2009.pdf, 19. 2. 2017).

DfID (2011a). *Bilateral Aid Review*: *Technical Report* (https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/214110/FINAL_BAR_20TECHNICAL_20REPORT.pdf, 16. 2. 2017).

DfID (2011b). *Operational Plan 2011–2015 DfID Burma* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130128103201/http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications1/op/2011/burma-1.pdf, 17. 2. 2017).

DfID (2011c). *Statistics on International Development 2006/07–2010/11* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20120607171321/http://dfid.gov.uk/Documents/publications1/sid2011/SID-2011.pdf, 19. 2. 2017).

DfID (2012). *Summary of DFID's work in Sudan 2012–2015* (http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130128103201/http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications1/op/sudan-2012-summary.pdf, 17. 2. 2017).

DfID (2014a). *Operational Plan 2011–2016 DfID South Sudan (Updated December 2014)* (https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/395692/dfid-south-sudan-operational-plan-2014.pdf, 17. 2. 2017).

DfID (2014b). *DfID Guidance Note: The Partnership Principles* (https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/358341/how-to-partnership-principles-march2014a.pdf, 17. 2. 2017).

DfID (2014c). *Operational Plan 2011–2016 DfID Uganda (Updated December 2014)* (https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/389293/Uganda.pdf, 18. 2. 2017).

Embassy of the United Republic of Tanzania (2017). *About Tanzania: Brief History* (http://tanzaniaembassy-us.org/?page_id=92, 8. 3. 2017).

Encyclopædia Britannica (2015). *Zanzibar* (https://www.britannica.com/place/Zanzibar-island-Tanzania, 8. 3. 2017).

European Commission (2007). *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – EU Code of Conduct on Division of labour in Development Policy* (http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0072, 27. 1. 2017).

European Commission (2009). *Aid for trade: Fact Sheet* (http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=475, 31. 1. 2017).

European Commission (2013a). *Everything But Arms (EBA) – Who benefits?* (http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150983.pdf, 16. 1. 2017).

European Commission (2013b). *Internal Agreement 11th EDF* (https://ec.europa.eu/europeaid/node/62750, 2. 3. 2017).

European Commission (2016). *Generalised Scheme of Preferences (GSP)* (http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/index_en.htm, 26. 1. 2017).

European Commission (2017a). *European Development Fund (EDF)* (http://ec.europa.eu/europeaid/funding/funding-instruments-programming/funding-instruments/european-development-fund_en, 9. 3. 2017).

European Commission (2017b). *ACP – The Cotonou Agreement* (http://ec.europa.eu/europeaid/regions/african-caribbean-and-pacific-acp-region/cotonou-agreement_en, 25. 1. 2017).

European Commission (2017c). *EU Communication on the Agenda for Change* (https://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy/agenda-change_en, 27. 1. 2017).

European Commission (2017d). *Overview of Economic Partnership Agreements* (http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144912.pdf, 9. 3. 2017).

European Parliament – Council – Commission (2006). *The European Consensus on Development* (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ%3AC%3A2006%3A046%3A0001%3A0019%3AEN%3APDF, 28. 1. 2017).

Euroskop (2017). *Zahraniční a bezpečnostní politika* (https://www.euroskop.cz/8916/sekce/zahranicni-a-bezpecnostni-politika, 30. 1. 2017).

Faber, Gerrit – Orbie, Jan (2007). The least developed countries, international trade and the European Union: what about 'Everything but Arms'? In: Faber, Gerrit – Orbie, Jan eds., *European Union Trade Politics and Development: 'Everything but Arms' unravelled* (London: Routledge), s. 1–19.

Fourth ACP-EEC Convention - signed at Lomé on 15 December 1989 (1989). (http://www.epg.acp.int/fileadmin/user_upload/LomeIV1989.pdf, 21. 1. 2017).

GIZ (2017). *Organisation* (https://www.giz.de/en/aboutgiz/organisation.html, 8. 3. 2017).

Grant, Thomas D. (2014). Doctrines (Monroe, Hallstein, Brezhnev, Stimson). *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e697?prd=EPIL, 3. 3. 2017).

Hoebink, Paul – Stokke, Olav (2004). Introduction: European Development Co-operation at the Beginning of a New Millenium. In: Hoebink, Paul – Stokke, Olav eds., *Perspectives on European Development Co-operation: Policy and Performance of Individual Donor Countries and the EU* (London: Routledge), s. 1–112.

Holland, Martin (2002). *The European Union and the Third World*. (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

International Development Act (2002). (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/1/data.pdf, 15. 2. 2017).

International Development Act (*Reporting and Transparency)* (2006). (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/31/data.pdf, 15. 2. 2017).

International Development Act (Gender Equality) (2014). (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/9/data.pdf, 15. 2. 2017).

International Development Act (Development Assistance Target) (2015). (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/12/data.pdf, 15. 2. 2017).

ITU (2011). *Least Developed Countries: A decade of growth, but challenges remain* (http://www.itu.int/net/itunews/issues/2011/06/16.aspx, 14. 1. 2017).

Jelínek, Petr (2005). Rozvojová spolupráce mezi Evropským společenstvím a zeměmi Afriky, Karibské oblasti a Pacifiku. In: Waisová, Šárka a kol., *Ve stínu modernity: Perspektivy a problémy rozvoje* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 349–375.

Jeníček, Vladimír – Grofová, Šárka (2013). *Least Developed Countries* (Praha: TROAS).

Lister, Marjorie (1997). *The European Union and the South: Relations with developing countries* (London: Routledge).

Mailafia, Obadiah (1997). *Europe and Economic Reform in Africa: Structural adjustment and economic diplomacy* (London: Routledge).

Mukwaya, Aaron K. K. (1997). A Survey of Relationships between the European Union and the East African States, 1961–1980. *East African Geographical Review* 19 (2), s. 73–92.

National Audit Office (2009). *Department for International Development: Aid to Malawi* (https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2009/10/0809964.pdf, 17. 2. 2017).

OECD (1996). *Shaping the 21st Century: The Contribution of Development Co-operation* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2001). *DAC Development Co-operation Review: United Kingdom* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2002). *DAC Development Co-operation Review: Germany* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2004). DAC Peer Review of Denmark. *OECD Journal of International Development* 4 (3), s. 149–227.

OECD (2005). *DAC Peer Review of Australia* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2006a). *DAC Peer Review of Germany* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2006b). *DAC Peer Review of United Kingdom* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2007). *DAC Peer Review of Canada* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2009a). *DAC Peer Review of Australia* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2009b). *DAC Peer Review of Austria* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2010). *DAC Peer Review of United Kingdom* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2011). *OECD Development Assistance Peer Reviews: Germany 2010* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2012a). *OECD Development Assistance Peer Reviews: Canada 2012* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2012b). *OECD Development Assistance Peer Reviews: Finland 2012* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2013). *OECD Development Assistance Peer Reviews: Australia 2013* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2014). *OECD Development Assistance Peer Reviews: United Kingdom 2014* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2015). *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Germany 2015* (Paris: OECD Publishing).

OECD (2017a). *Aid (ODA) disbursement to countries and regions [DAC2a]* (http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TABLE2A#, 20. 3. 2017).

OECD (2017b). *Query Wizard for International Development Statistics* (http://stats.oecd.org/qwids/, 30. 3. 2017).

OECD (2017c). *Creditor reporting system (CRS)*. (https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CRS1, 23. 3. 2017).

OECD (2017d). *History of DAC List of aid recipients* (http://www.oecd.org/dac/stats/historyofdaclistsofaidrecipientcountries.htm, 9. 3. 2017).

OECD (2017e). *List of OECD Member countries – Ratification of the Convention on the OECD* (http://www.oecd.org/about/membersandpartners/list-oecd-member-countries.htm, 10. 3. 2017).

OECD (2017f). *Table 31: Aid from DAC Countries to Least Developed Countries* (http://www.oecd.org/dac/stats/statisticsonresourceflowstodevelopingcountries.htm, 15. 3. 2017).

OECD (2017g). *Official development assistance – definition and coverage* (http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm, 16. 3. 2017).

OECD (2017h). *Compare your country* (http://www2.compareyourcountry.org/oda?cr=oecd&lg=en#, 23. 3. 2017).

Olsen, Gorm R. (2004a). The European Union's Development Policy: Shifting Priorities in Rapidly Changing World. In: Hoebink, Paul – Stokke, Olav eds., *Perspectives on European Development Co-operation: Policy and Performance of Individual Donor Countries and the EU* (London: Routledge), s. 573–608.

Olsen, Gorm R. (2004b). Changing European concerns: security and complex political emergencies instead of development. In: Arts, Karin – Dickson, Anna K. eds., *EU development cooperation: From model to a symbol* (Manchester: Manchester University Press), s. 80–100.

Opršal, Zdeněk (2014). *Mezinárodní rozvojová spolupráce: vybrané aspekty* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci).

OSN (2017). *Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)* (http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/, 24. 1. 2017).

Rada EU (2008). *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie* (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st06655.cs08.pdf, 30. 1. 2017).

Scappucci, Gioia (1998). EU-ACP Relations in the 1990s. In: Cosgrove-Sacks, Carol ed., *The European Union and Developing Countries: The Challenges of Globalization* (Basingstoke: Palgrave Macmillan), s. 109–126.

Schmidt, Heide-Irene (2003). Pushed to the Front: The Foreign Assistance Policy of the Federal Republic of Germany, 1958–1971. *Contemporary European History* 12 (4), s. 473–507.

Smith, Karen E. (2004). The ACP in the European Union's network of regional relationships: still unique or just on in the crowd? In: Arts, Karin – Dickson, Anna K. eds., *EU development cooperation: From model to a symbol* (Manchester: Manchester University Press), s. 60–79.

Smlouva o Evropské unii (1992). (http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf, 24. 1. 2017).

The Third ACP-EEC Convention – signed at Lomé on 8 December 1984 and related documents (1984). (http://www.epg.acp.int/fileadmin/user_upload/ LomeIII1984.pdf, 20. 1. 2017).

Treaty of Rome (1957). (http://www.gleichstellung.uni-freiburg.de/dokumente/treaty-of-rome, 16. 1. 2017).

UN (2011). *Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2011–2020* (http://unohrlls.org/UserFiles/File/IPoA.pdf, 14. 3. 2017).

UNCDP (2016). *List of Least Developed Countries* (http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/ldc_list.pdf, 13. 1. 2017).

UNCTAD (1983). *The Least Developed Countries and action in their favour by the international community* (New York: United Nations).

UN-DESA (2014). *LDC criteria* (http://www.un.org/en/development/desa/ policy/cdp/ldc/ldc_criteria.shtml/, 13. 1. 2017).

UN-DESA (2017). *LDC Information: Graduation and Transition Process* (http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/ldc_graduated.shtml, 13. 1. 2017).

UN-OHRLLS (2015). *LDCs in Facts and Figures* (http://unohrlls.org/about-ldcs/facts-and-figures-2/, 14. 1. 2017).

UN-OHRLLS (2017). *Criteria for Identification and Graduation of LDCs* (http://unohrlls.org/about-ldcs/criteria-for-ldcs/, 13. 1. 2017).

World Bank (2008). *New Data Show 1.4 Billion Live On Less Than US$1.25 A Day, But Progress Against Poverty Remains Strong* (http://go.worldbank.org/CUQLLRX1Q0, 17. 4. 2017).

World Bank (2017). *World Bank Country and Lending Group* (https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups, 15. 3. 2017).

RESUMÉ

The main aim of this thesis is to present development policy of the European Union towards Least Developed Countries. LDCs are the weakest part of the developing world. The international community has therefore decided, that these countries deserve a special care in development policy. This idea has been also joined with one of the most significant members of the community – the European Union. The EU provides in this field more than a half of all world development assistance.

I decided to analyze and compare two members, the United Kingdom and Germany, which are for a long time the most important donors of the EU. Together they send almost a half of all ODA from the EU member states. Both of them also had a significant influence on the formation of the European development policy.

In the first part of my work, I introduce an evolution of the concept of development in the European Union since the foundation of the European Economic Community in 1958. I focus in particular on it's relationship with the ACP group. The second part then follows up the contemporary development policy of the EU. Main documents and strategies of the organisation towards LDCs since 2000 are presented in this chapter. The concept of LDCs made by the United Nations is also defined here.

The next parts of my thesis are practical ones and based on analysis of the development policy of the United Kingdom and Germany towards LDCs. During this analysis are followed five criterions such as main goals of the policies or priority sectors. It is also presented here how countries reflect the principles of the EU development policy. The last part of the paper then represents comparison of the policies of the United Kingdom and Germany. In this part I conclude, that for both countries are LDCs definitely an important group of recipients. Although the United Kingdom and Germany are slightly different in some points, we can find a lot of similar principles in their policies that reflect in many ways values promoted by the EU itself.